

Jaarboek Boerenlandvogels

Noord-Holland 2019

NATUURLIJKE ZAKEN

Inhoudsopgave

H1. Het provinciale meetnet boerenlandvogels in 2019	4
H2. Het weidevogelseizoen in 2019. Minder grutto's, maar beter broedsucces	12
H3. Het broedseizoen van 2019 in de Westwouderpolder vergeleken met voeger	26
H4. De Wilmkebreekpolder in Amsterdam-Noord: een rijk weidevogelgebied in de stad	31
H5. Wes Korrel, praktische boer met groot hart voor Amstelland en weidevogels	37
H6. Doorlichting van enkele weidevogelgebieden in Noord-Holland in 2018	40
H7. Uitbreiding agrarisch natuurbeheer: focus op akkervogels	48
H8. Ransuil, een geheimzinnige vogel van het boerenland	52
H9. Vogels en publiek genieten van de vogelakkers op Texel	56
H10. Weidevogelonderzoek in het werkgebied van Water, Land en Dijken	62
H11. Tureluurs vestigen zich niet ver van hun geboortegrond	70
H12. Grutto's op het Landje van Gruijters. Gaat het goed?	76
H13. Weidevogelcompensatie Markermeerdijken	84

Voorwoord

Kent u de Wilmkebreekpolder in Amsterdam? Deze is jaren geleden in het radioprogramma 'Vroege Vogels' door Ivo de Wijs uitgeroepen als het 'mooiste poldertje van Nederland'. In dit jaarboek kunt u lezen over de rijkdom van de weidevogels in dit unieke gebiedje, ingeklemd in het stedelijk gebied van Amsterdam-Noord en de betrokkenheid van de vrijwilligers die dit gebied beschermen en de boer die hier het beheer doet. De weidevogels weten zich daar te handhaven net als in het topweidevogelgebied Westwouderpolder waar de grutto en de veldleeuwerik in ouderwetse hoge dichtheden te vinden zijn. In april dompelt een wandeling over de dijk van dit eiland in het Alkmaardermeer je onder in alle weidevogelgeluiden.

Het gaat niet overal goed met de weidevogels in Noord-Holland. De Kievit en de grutto nemen nog steeds in aantal af blijkt uit het provinciale meetnet. Veel organisaties zoals de terreinbeheerders, agrarische collectieven en vrijwilligers maken zich hier grote zorgen over. Wij willen graag dat de grutto en andere boerenlandvogels hoog op de agenda blijven staan. Zij zeggen namelijk iets over de kwaliteit van onze leefomgeving. Een actieplan grutto kan ons daarbij helpen om dit leefgebied te verbeteren. Daar willen we met z'n allen aan werken, maar daar hebben we ook de politiek voor nodig.

Uit het veld komen gelukkig positieve geluiden, neem als voorbeeld de Oterlekerpolder waar vrijwilligers en boeren succesvol werken aan een optimaal weidevogelbiotoop. Ook was in 2019 het broedsucces van de grutto in een groot aantal gebieden in Waterland positief.

Voor de akkervogels kan hun leefgebied worden verbeterd door actief maatregelen te nemen zoals de aanleg van vogel- en graanakkers. Zo kunt u lezen dat op Texel positieve resultaten worden behaald voor veldleeuwerik, velduil en andere roofvogels. Verder lezen we dat in Amstelland de boer Wes Korrel al jarenlang op een bevlogen en succesvolle wijze werkt aan het behoud van de weidevogels en ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw. Hij heeft daarvoor terecht de Gouden Grutto ontvangen.

Kortom laten we de handen in een slaan. De natuur in het landelijk gebied staat weliswaar sterk onder druk, maar we kunnen het tij keren. Voor het behoud, bescherming en ontwikkeling daarvan zijn de bevlogenheid en alle inspanningen van vrijwilligers en agrariërs van groot belang.

Ernest Briët
Directeur Landschap Noord-Holland

Hoofdstuk 1

Het provinciale meetnet boerenlandvogels in 2019

MARTIN WITTEVELDT & GERDA EDELMAN

1.1 Inleiding

Eén van de provinciale kerntaken is het beschermen en ontwikkelen van de Noord-Hollandse natuur en het landschap. Onderdeel van deze taak is de bescherming van bedreigde en kwetsbare planten- en diersoorten, waaronder weidevogels, maar ook insecten zoals vlinders en libellen. Noord-Holland is één van de provincies met de hoogste weidevogeldichtheden in Europa en dat geeft ons een grote verantwoordelijkheid voor deze soorten. Om bij te houden hoe de weidevogels zich ontwikkelen bestaat er een provinciaal meetnet. In dit artikel gaan we in op de ontwikkelingen tot en met 2019.

1.2 Het meetnet, al meer dan 30 jaar vinger aan de pols

In opdracht van de Provincie Noord-Holland (PNH) worden jaarlijks 73 meetplots in agrarisch gebied geïnventariseerd op weidevogels. Deze tellingen zijn in 1987 gestart, zodat we meer dan 30 jaar ontwikkeling kunnen volgen. Het is hiermee één van de langstlopende weidevogelmeetnetten van Nederland. Het meetnet behoort tot het netwerk ecologische monitoring (NEM) en draagt daarmee ook bij aan kennis over de landelijke trends van weidevogels. In het kader op pagina 10 staat meer uitleg over het provinciale meetnet en de relatie met het landelijke meetnet.

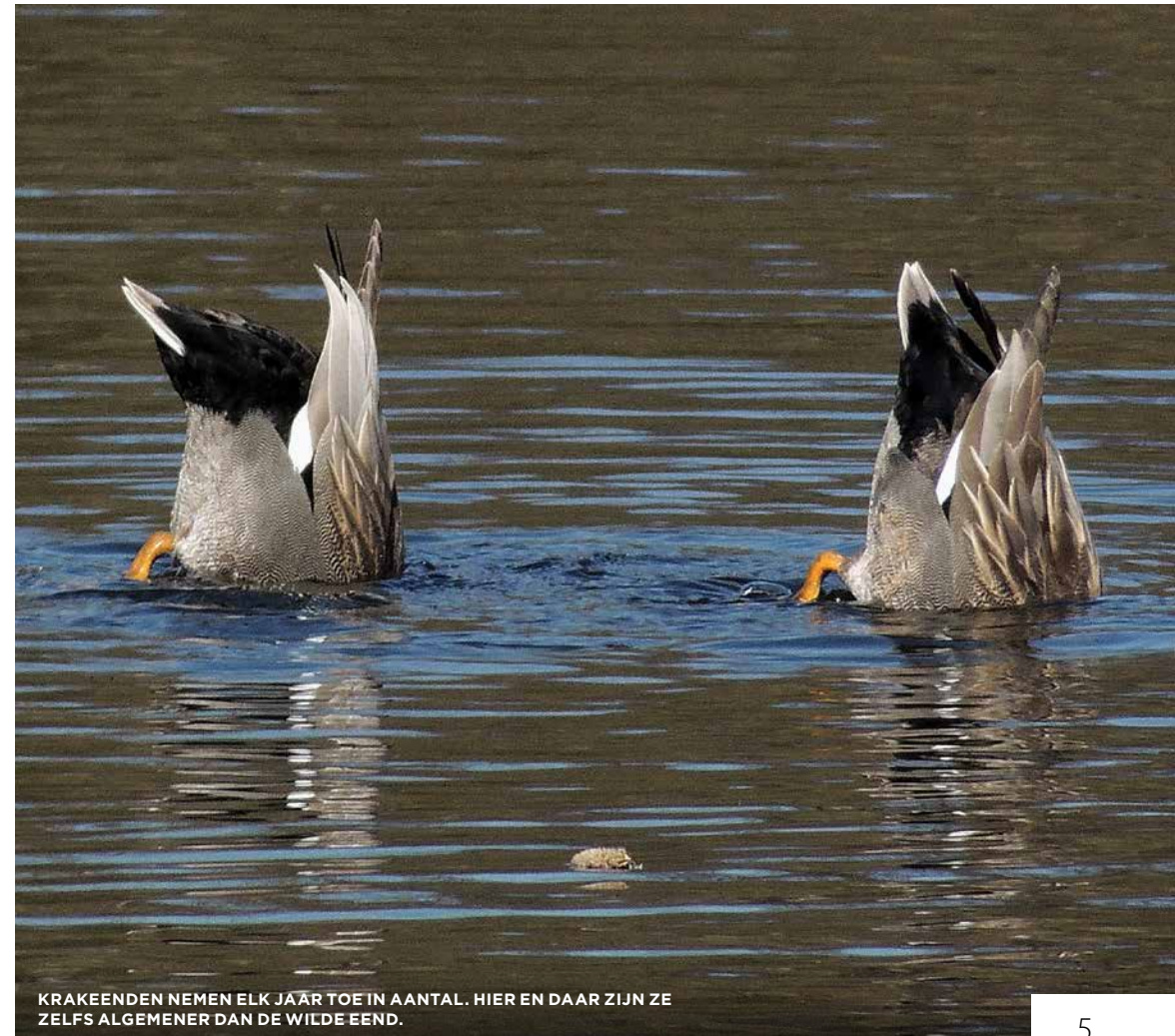
1.3 Het meetnet, al meer dan 30 jaar vinger aan de pols

De inventarisaties in alle plots worden uitgevoerd volgens een landelijk vastgesteld protocol. Het gaat om het broedvogel-monitoringsproject-weidevogels (BMP-w). De methode staat uitgebreid beschreven in Vergeer et. al. (2016). Uitgangspunt is dat weidevogelterritoria worden vastgesteld en in kaart gebracht op basis van minimaal vier telrondes. In 2019 is, in opdracht van PNH, in 68 van de 73 plots geteld. Deze tellingen zijn door TAUW, Natuurlijke Zaken en Van der Goes en Groot uitgevoerd. De verantwoording van het veldwerk is beschreven in Korthorst et. al. (2019).

1.4 De berekeningen

De trendberekeningen zijn uitgevoerd door PNH met behulp van het programma RTRIM. Dit programma en de bijbehorende handleiding zijn beschreven in Pannekoek en van Strien (2015). Bij de berekeningen wordt 1990 als uitgangsjaar genomen en op 100 gezet (index=100). In Edelman & Witteveldt (2019) is uitgebreid beschreven hoe de berekeningen in RTRIM tot stand zijn gekomen. Ook wordt in dit achtergronddocument ingegaan op de instellingen van het programma en de mate van significantie van de gepresenteerde trends.

Er is een trend berekend voor de periode 1990-2006 en de periode 2006-2019. In 2006 is door het ministerie van LNV uitgesproken dat de achteruitgang van de weidevogels in 2010 gestopt zou moeten zijn. Hoewel een oorzakelijk verband tussen deze wens en de trend moeilijk is te leggen, vonden wij dit jaar al wel interessant om als mogelijk kantelpunt te bekijken.

KRAKEENDEN NEMEN ELK JAAR TOE IN AANTAL. HIER EN DAAR ZIJN ZE ZELFS ALGEMENER DAN DE WILDE EEND.

✓ Tabel 1.1. De trend van 10 weidevogelsoorten in de periodes 1990-2006 en 2006-2019.

Soort	Noord-Holland 1990-2006	Noord-Holland 2006-2019
Krakeend	sterke toename	matige toename
Kuifeend	stabiel	stabiel
Graspieper	matige afname	matige toename
Slobeend	matige afname	matige toename
Gele kwikstaart	matige afname	sterke toename
Veldleeuwerik	sterke afname	stabiel
Scholekster	matige afname	stabiel
Tureluur*	matige toename	stabiel
Grutto	matige afname	matige afname
Kievit	matige afname	matige afname

* Volgens Turnhout & Zoetebier (2019) moet voor de Noord-Hollandse trend van de tureluur voorzichtigheid worden betracht. Deze geeft een optimistischer beeld dan het NEM meetnet. Zie voor meer informatie de kadertekst.

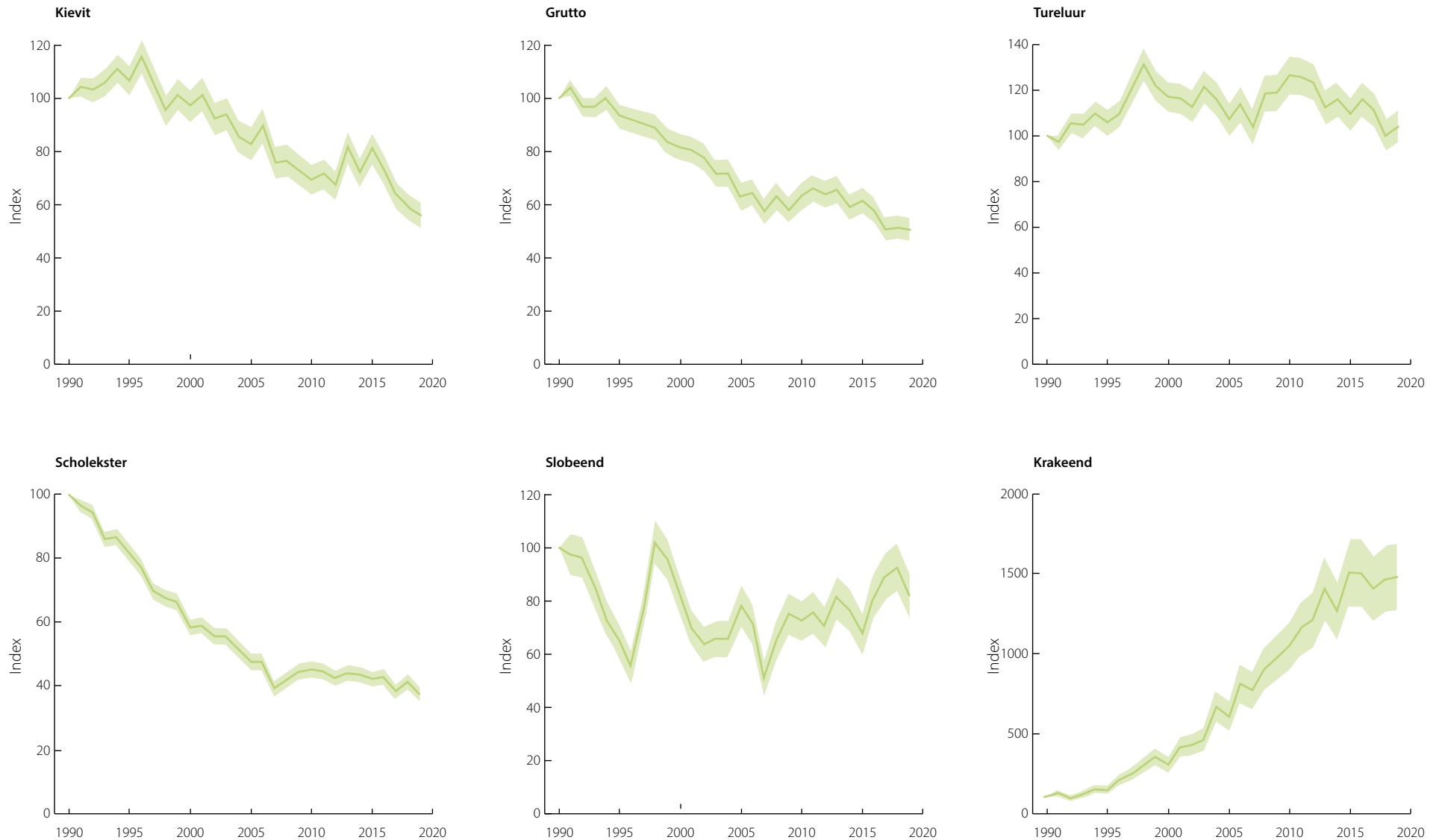
1.5 Trends

In tabel 1.1 is de trend van tien weidevogelsoorten gepresenteerd voor de periodes 1990-2006 en 2006-2019. Opvallend is dat de negatieve trend van de graspieper, slobeend, gele kwikstaart is veranderd in een positieve trend. Voor veldleeuwerik en scholekster is de negatieve trend een stabiele geworden. De kuifeend blijft in beide periodes stabiel en de krakeend neemt in beide periodes toe, maar zwakt wel wat af. Voor watersnip, wintertaling, zomertaling en kempiaan is geen betrouwbare trend te berekenen door hun geringe aantallen in de meetplots.

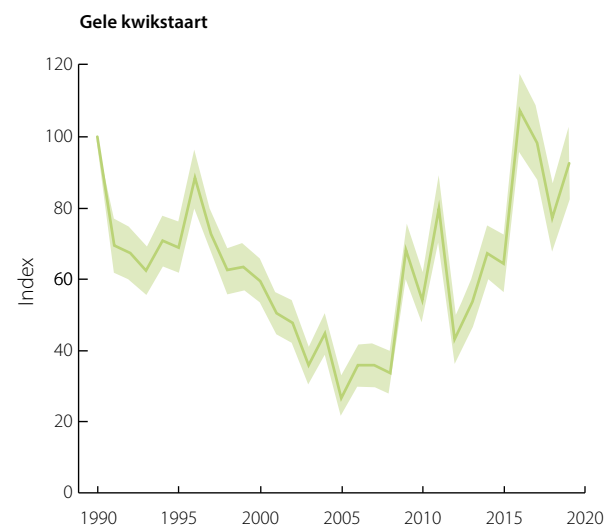
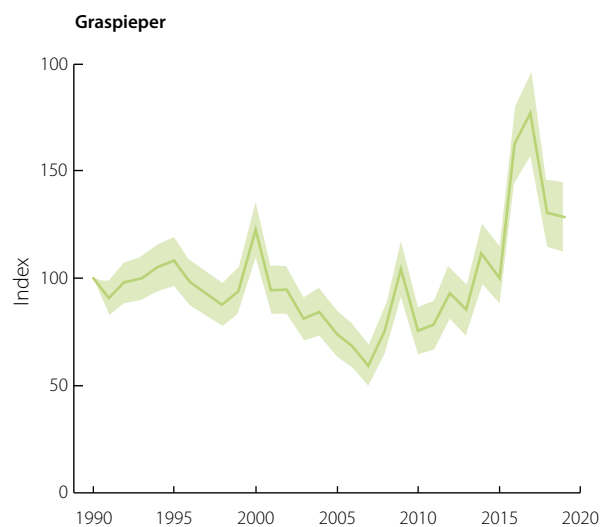
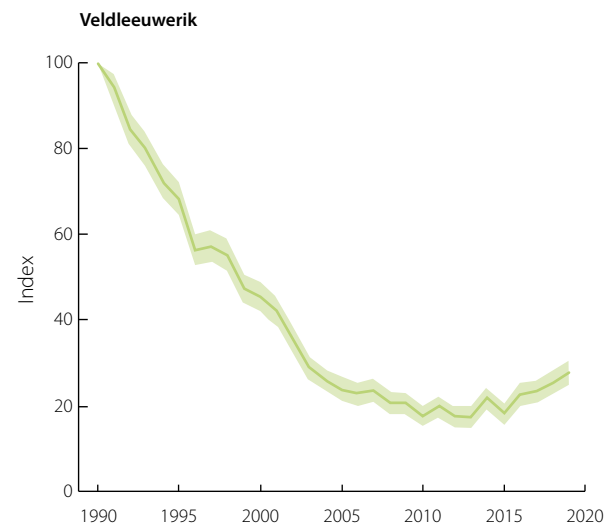
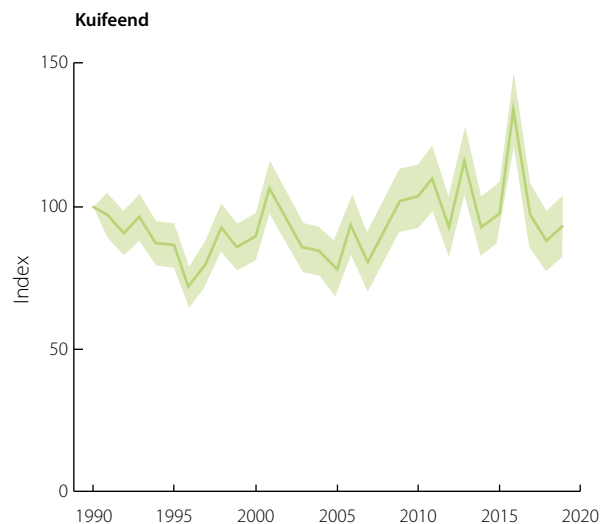
Helaas is voor de grutto en kievit geen trendbreuk te zien. Deze blijven in beide periodes afnemen in aantal. De toename die de tureluur in de eerste periode liet zien wordt vanaf 2006 een stabiele trend.

In de figuur 1.1 is het verloop van de index per jaar, per soort afgebeeld. In de figuren is zowel de index als de mate van onzekerheid (gekleurde balk) af te lezen. Om aantallen in verschillende jaren met elkaar te kunnen vergelijken wordt een index bepaald; het percentage aangetroffen broedparen ten opzichte van het uitgangsjaar 1990. Omdat sommige meetplots niet ieder jaar worden geteld, worden ontbrekende aantallen met het programma RTRIM bijgeschat. Deze bijchatting levert een bepaalde mate van onzekerheid op.

✓ Figuur 1.1. Het verloop van de index per jaar van de tien belangrijkste weidevogelsoorten in Noord-Holland. De gekleurde balk geeft de mate van onzekerheid aan.
(Vervolg op de volgende pagina.)

DE VELDLEEUWERIK ZORGT VOOR HET ULTIEME VOORJAARSGEVOEL ALS HIJ HOOG IN DE LUCHT ZIJN LIED ZINGT.

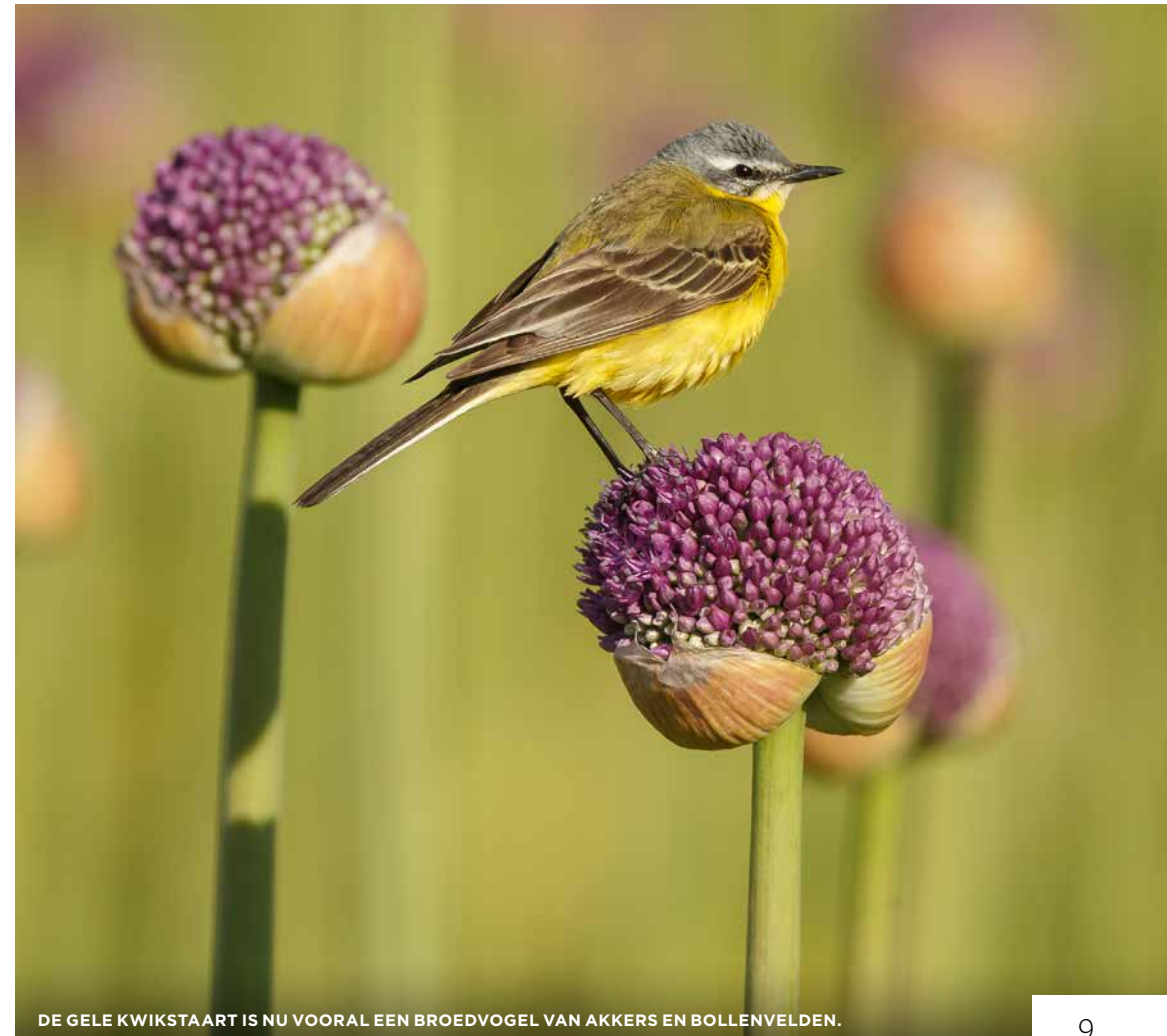

1.6 Vergelijking met andere trends

SOVON Vogelonderzoek Nederland (Turnhout & Zoetebier, 2019) heeft in opdracht van de provincie een vergelijking gemaakt van de verschillende trends. Voor bijna alle besproken soorten verschillen de trends in agrarisch gebied in de Provincie Noord-Holland en heel Nederland van elkaar. Opvallend is dat voor alle soorten de aantalsontwikkeling in Noord-Holland gunstiger is, dus een sterkere toename (bv. krakeend en kuifeend) of een minder sterke afname (bv. kievit, grutto en scholekster). Tureluur en graspieper nemen toe in het Noord-Hollandse agrarische gebied, maar af in het agrarisch gebied in heel Nederland. Enige uitzondering is de veldleeuwerik, die in de periode 1990-2017 sterker afnam in Noord-Holland dan in het agrarisch gebied in heel Nederland. De reden hiervoor is niet duidelijk.

1.7 Conclusies

De graspieper, slobbeend, gele kwikstaart, veldleeuwerik en scholekster doen het na een periode van achteruitgang, vanaf 2006 weer beter. Zelfs de scholekster laat in het agrarisch gebied een stabilisatie zien. Voor de grutto en de kievit geldt dat echter niet. Deze gaan in de gehele periode matig achteruit. Wel is deze afname minder sterk dan die in heel Nederland. Van een aantal soorten, zoals watersnip en zomertaling, kan geen trend worden bepaald door lage aantallen die voorkomen in de plots.

DE GELE KWIKSTAART IS NU VOORAL EEN BROEDVOGEL VAN AKKERS EN BOLLENVELDEN.

Trends

In dit hoofdstuk worden meerdere trends besproken. Dat heeft enige uitleg nodig. In Nederland bestaat het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Binnen dit netwerk worden verschillende dier- en plantgroepen geteld om er jaarlijks trends van te kunnen berekenen. Zo bestaat er ook een meetnet voor broedvogels. Dit meetnet wordt gecoördineerd door Sovon. Meer informatie is te vinden op www.sovon.nl/nl/BMP.

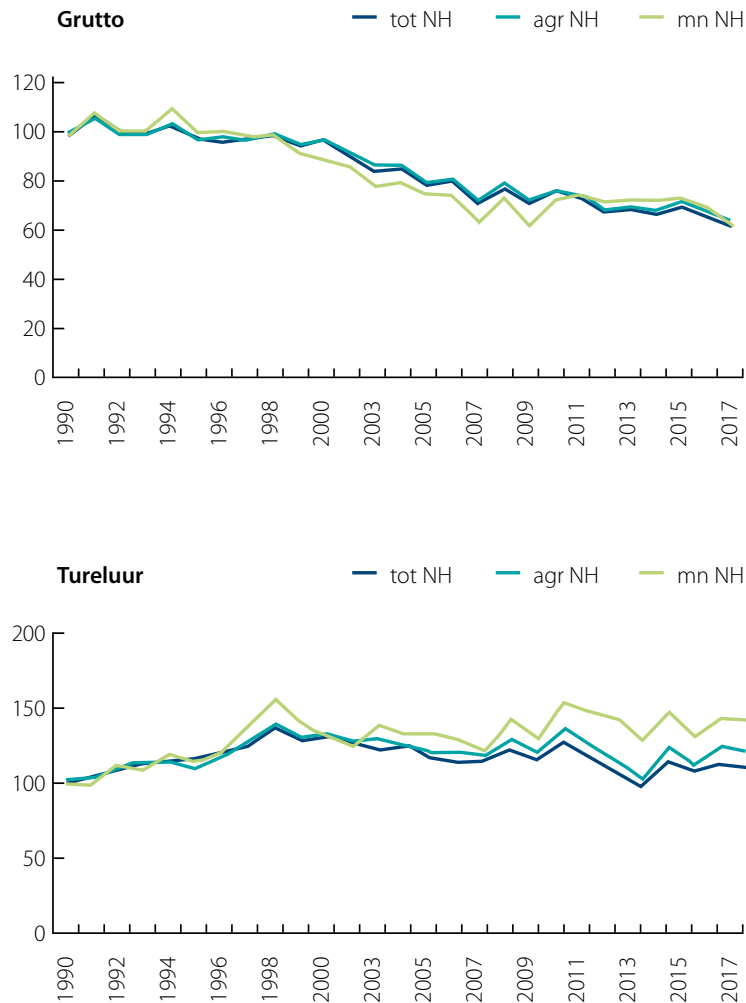
De tellingen worden in verschillende biotopen (denk aan duinen, agrarisch gebied en bos) uitgevoerd door zowel vrijwilligers als betaalde krachten. Door de grote hoeveelheid plots, kan er elk jaar een trend worden berekend per vogelsoort. Maar ook kan er per biotoop per provincie een trend worden berekend. Door de grote hoeveelheid gegevens en de controle-inspanning die moet worden geleverd, worden deze trends met vertraging van bijna twee jaar gepubliceerd. Zo zijn momenteel de landelijke trends voor vogels berekend tot en met 2017.

Voor het biotoop agrarisch gebied in Noord-Holland bestaan er ruim 100 plots. Daarvan worden er 73, betaald door de Provincie Noord-Holland, jaarlijks geteld. De gegevens van deze tellingen zijn in augustus beschikbaar. Gezien het belang van Noord-Holland voor weidevogels in agrarisch gebied, heeft het de voorkeur van de provincie elk jaar de meest recente gegevens te kunnen publiceren. Hierbij bestaat wel het

risico dat er verschillende trends in de publiciteit komen die van elkaar kunnen afwijken. Er bestaat straks een trend van een vogelsoort voor Nederland, een trend van diezelfde soort in Noord-Holland en een trend van een soort in een bepaald biotoop in Noord-Holland.

Om vast te stellen of dit een groot risico is, heeft de provincie Sovon dit laten uitzoeken. De uitkomsten van dit onderzoek zijn inmiddels gepubliceerd (Turnhout & Zoetebier, 2019). Hun conclusie is de volgende: Gezien de grote overeenkomsten in trends, lijkt het een haalbare en 'veilige' strategie om deze voorlopige trends alleen te baseren op de gegevens van het provinciale meetnet. Ze zullen maar weinig afwijken van de definitieve trends die ongeveer een jaar later door CBS/Sovon worden gepubliceerd op basis van alle NEM-gegevens in agrarisch gebied.

Het verdient wel aanbeveling om ze nadrukkelijk als 'voorlopige' cijfers te presenteren en expliciet te maken dat ze alleen betrekking hebben op het agrarisch gebied van Noord-Holland. In het bijzonder de trend van de tureluur dient met iets meer terughoudendheid te worden betracht. Voor deze soort verschilde de trendklasse van de 73 provinciale plots tegenover die van het hele (de ruim 100 plots) NEM meetnet in agrarisch gebied (toename resp. stabiel). Hier geven de provinciale plots dus een optimistischer beeld dan het NEM meetnet.

^ Figuur 1.2. Indexen per jaar (periode 1990-2017) voor grutto en tureluur in Noord-Holland, gebaseerd op het provinciale meetnet Noord-Holland (mnNH), het hele NEM-meetnet in agrarisch gebied in Noord-Holland (agrNH) en het hele NEM-meetnet in alle habitats (totNH).

Literatuur

Korthorst, M. en F.M. van Groen, 2018. *Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2018. Verantwoording gebiedsdekkend weidevogelonderzoek, weidevogelmeetnet en alarmtelling*. TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Korthorst, M., J.J.F. Rotteveel, en F.M. van Groen, 2019. *Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2019. Verantwoording van het gebiedsdekkend weidevogelonderzoek en het weidevogelmeetnet*. TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Pannekoek, J. & A. van Strien, 2015. *TRIM 3 manual (Trends and Indices for Monitoring data)*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg.

Scharringa, K. & R. van 't Veer, 2007. *Provinciaal weidevogelmeetnet in 2006*. (In Bellegem, S. van, M. Kuiper, K. Scharringa, R. van 't Veer, D. Tanger & M. Witteveldt. *Weidevogels in Noord-Holland, het jaar 2006 in beeld, 2007*. Landschap Noord-Holland, Castricum. Pag. 24-29)

Turnhout, C. & D. Zoetebier, 2019. *Analyse meetnet-gegevens Noord-Holland. Sovonrapport 2019/21*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Vergeer, J.W., A.J. van Dijk, A. Boele, J. van Bruggen & F. Hustings, 2016. *Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Edelman, G. & M. Witteveldt, 2019. *Trendberekeningen weidevogelmeetnet 2019. Achtergronddocument. Intern rapport Provincie Noord-Holland, Haarlem*.

Hoofdstuk 2

Het weidevogel- seizoen in 2019: minder grutto's, maar beter broedsucces

WIM TIJSEN EN NIENKE KWIKKEL

2.1 Inleiding

Hoe zag het broedsucces er uit in weer een jaar met uitzonderlijke weersomstandigheden? En hoe was het nestsucces van de beschermde legsels? In dit hoofdstuk lees je wat de vrijwillige weidevogelbeschermers dit jaar hebben meegemaakt.

2.2 Vroege start, vervolgens heel gespreid broedseizoen

Weersinvloeden bepalen voor een belangrijk deel het broedritme van onze weidevogels. In tegenstelling tot 2018, toen een late winter zorgde voor een trage start, beleefde het weidevogelseizoen dit jaar de vroegste start ooit! Een uitzonderlijk warm einde van februari, van de toch al zeer zachte winter, zorgde ervoor dat het eerste Kievitsei in Nederland werd gevonden in een meteorologische wintermaand en wel op 28 februari. Maart volgde met een eveneens zachte en natte eerste helft van de maand. Nattigheid is in het algemeen altijd goed voor weidevogels. Het zorgt voor makkelijk bereikbaar voedsel in

de bodem, zodat terugkerende vogels snel op conditie komen. Maart eindigde met normale temperaturen en weinig neerslag. April was vervolgens zeer zacht, het was de zevende warmste maand sinds de start van weermetingen in 1901. Het was bovendien zeer zonnig en relatief droog, zodat agrarische werkzaamheden prima verliepen. Voor boeren in het agrarisch natuurbeheer en natuurbeheerders betekenen veel zon en weinig neerslag dat de pompen voor plasdras-percelen en greppel-plasdras aangezet moeten worden. Klaarblijkelijk zorgde de lange droge periode ervoor dat vooral tureluurs en grutto's niet vroeg aan de leg raakten. Het werd daarom een heel gespreid broedseizoen. Mei verliep relatief koel, maar wel droog, vooral in Noord-Holland. Juni was daarentegen de warmste maand ooit en vooral aan de kust nat. Door de gespreide start van het broeden, liepen er in juni nog relatief veel jonge vogels. Er werd daarop ingespeeld door de maaidatum uit te stellen daar waar dat kon.

EEN Vliegvlugge Tureluur. Te herkennen aan de witte randjes rond de rugveren.

2.3 Eerste legsels

De zeer zachte en natte eerste helft van maart leverde voor Noord-Holland een primeur op (net als in 2008). In onze provincie werd het eerste Kievitsei nog nooit zo vroeg gevonden, en wel op 5 maart door veehouder Mathé de Dood tijdens het mest uitrijden in de Wijde Wormer. Van alle vier de kernweidevogels, Kievit, grutto, scholekster en tureluur, werden de eerste legsels in maart gevonden. Een ontwikkeling die zich de laatste jaren vaker voordoet. Het eerste gruttonest van Nederland werd in onze provincie op 20 maart gevonden door weidevogelbeschermer Joke Haanstra uit Purmerend op het bedrijf van de familie Dobber bij Zuiderwoude in Waterland-Oost. Ook het eerste Nederlandse scholeksternest werd al vroeg gemeld. Namelijk op 26 maart door groepscoördinator Willem Overweg van de plaatselijke weidevogelgroep, vanuit topweidevogelgebied de Oterleekerpolder bij Heerhugowaard. Het eerste tureluurnest van Nederland werd gevonden door de 78-jarige weidevogel-vrijwilligster Willemien Konijn uit de Middenbeemster. Dit was op 30 maart op het veehouderijbedrijf met de toepasselijke naam "Weidevogelzicht" van de familie Beentjes bij Kwadijk. Daarmee werden drie van de vier eerste legsels van kernweidevogels vanuit Noord-Holland gemeld! Een bewijs dat onze provincie een belangrijke, maar ook één van actiefste provincies is met weidevogelbescherming.

2.4 Wisselend broedsucces bij de Kievit

Voor de eerste lichte Kievitkuikens die al vroeg uit het ei kropen, was er qua temperatuur een warm welkom vanaf half april. Dat had ook een keerzijde... De droogte heeft de kuikens flink parten gespeeld. Zorgelijke indrukken kwamen uit het veld van zowel veldcoördinatoren, inventarisatie medewerkers en vrijwilligers als boeren. Het viel hen op dat kuikens als het ware als sneeuw voor de zon verdwenen of in lage aantallen werden waargenomen.

Kieviten hebben behoefte aan nattigheid die ervoor zorgt dat het insectenleven op gang komt. Gemiddeld heeft een pul vier insecten per minuut nodig. Gelukkig zijn er wel initiatieven om deze voedselsituatie voor de kuikens te verbeteren via een toenemend aantal contracten in het agrarisch natuurbeheer met greppel-plasdras. Om hier iets aan te doen zijn bij een proef met greppel-plasdras op een maisperceel van Fa. Brouwer de Koning bij Heiloo, daarmee voor het tweede achtereenvolgende seizoen opmerkelijk goede resultaten geboekt. Hier wordt met een pomp op zonne-energie een nattere strook gemaakt rondom de greppel. De Kievitkuikens hebben als oogjagers een duidelijke voorkeur voor dit natte deel. Uit tellingen blijkt dat hier ruim voldoende kuikens per broedpaar vliegvlug worden. Het zou mooi zijn als in meer gebieden het broedsucces van Kieviten gevolgd wordt, zodat er wat hardere uitspraken gedaan kunnen worden.

Kieviten die hun eerste legsel zien mislukken, of in een vroeg stadium hun kuikens verliezen, doen dikwijls nog een tweede broedpoging. De tweede lichte Kieviten heeft het gelukkig aanzienlijk beter gedaan is de algemene indruk. Dit kwam mede door de regen die in de eerste helft van juni regelmatig viel. Zelfs tot in juli werden her en der alarmerende Kieviten gemeld, een teken dat het een heel gespreid broedseizoen is geweest.

2.5 Opmerkelijkste verschillen met voorgaande jaren

Het aantal gevonden en beschermde legsels nam af van 8.419 in 2018 tot 8.266 in 2019. Een afname van bijna 5 procent, terwijl het beschermde areaal licht steeg, met name in de regio Waterland. De afname komt vooral voor rekening van de grutto. Bij die soort daalde het aantal legsels van 1.123 in 2018 tot 999 dit jaar. Een daling van bijna 12 procent! Kanttekening daarbij is dat dit wellicht komt doordat weidevogelrijke percelen in het agrarische natuurbeheer van legselbeheer naar een laat maaidatumcontract verschuiven, zodat actieve bescherming minder noodzakelijk is. Directe bewijzen hiervoor ontbreken echter nog. Opvallend is ook de afname van het aantal beschermde legsels van de wilde eend met 34 procent. Scholekster en tureluur bleven nagenoeg gelijk, evenals de Kievit. Bij de laatste soort is een kanttekening op zijn plaats. Bij een paar vrijwilligersgroepen is er een lichte uitbreiding van het areaal waardoor de aantallen niet goed vergelijkbaar zijn.

Bij de eendesoorten valt een toename van het aantal eidereenden op Texel op, hoewel dit waarschijnlijk een effect van betere registratie is. Opmerkelijk is wel dat de soort in aardappelvelden broedt dichtbij de Waddenzeedijk. De kraakeend blijft het steevast erg goed doen. De (semi)koloniebroeders kluut, kokmeeuw en visdief bleven qua aantal op peil, maar het broedsucces was teleurstellend. Van de zangvogels valt een lichte stijging van de veldleeuwrik en vooral de gele kwikstaart te bespeuren terwijl de graspieper nagenoeg gelijk bleef. Het aantal beschermde legsels van deze soorten is echter altijd zeer beperkt. Bij het vinden van de piepkleine nestjes kan de inzet van de drone soms uitkomst brengen. De agrarische natuurvereniging Water, Land & Dijken spoorde op deze wijze 97 legsels op in 35 ochtenden bij 32 bedrijven. Dit is 1,2% van het totaal. Zie voor alle cijfers tabel 2.1.

2.6 Uitkomst percentage, predatie en overige verliesoorzaken

Van 76 procent van de gevonden legsels is ook het uitkomstpercentage bekend, wat uitkomt op 80 procent. Positief is dat het percentage legsels waarvan de uitkomst bekend is, licht steeg met 1,5%, zodat de zeggingskracht van het uitkomstresultaat iets beter uitpakt. De predatie van legsels lag met ruim 14% op een gemiddeld niveau en is vrijwel gelijk aan 2018. Ten opzichte van 2017 is dit 2% minder, berekend volgens de klassieke methode. Opmerkelijk is dat in dit muizenrijke jaar de predatie niet is afgenomen, wat we wel verwacht hadden. Per weidevogelgroep/regio zijn er een paar verschillen ten opzichte van het provinciale predatiecijfer. Kennemerland, Amstelveen en Texel springen er in negatieve zin uit met predatiepercentages tussen de 21-26%. Uitgeest-Akersloot komt op 36%, terwijl in de omgeving van Spaarnwoude meer dan de helft werd gepredeerd, gelukkig betrof dit een klein aantal legsels. In West-Friesland blijft de predatie al vele jaren opvallend laag, beneden de 10%. Al met al een jaar waarbij geen sprake is van uitzonderlijk hoge predatie.

Gelukkig dat er na twee jaar van toename, sprake is van een flinke daling van het aantal legsels dat door agrarische werkzaamheden verloren is gegaan. Het zit nu weer op het gebruikelijke niveau van zo'n 1,6%. De andere verliesoorzaken zoals 'beweiding', 'overig' en 'verlating van het nest' zijn laag: 0,47%, 3,10% en 0,22% en vergelijkbaar met voorgaande jaren.

✓ Tabel 2.1. Beschermde legsels in 2019 en 2018. (Vervolg op de volgende pagina.)

Soort	Totaal		Bekend		Uit		Niet uit		Uit in %		Predatie		Beweiding		Werkz. hdn.		Verlaten		Overig		Onbekend		
	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	
Bergeend	4	5	2	5	2	3	0	2	100	60	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Brandgans	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bruine kiekendief	3	3	1	3	0	3	1	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Buizerd	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Canadese gans	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eend onbekend	2	5	2	4	1	2	1	2	50	50	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Eidereend	57	6	18	1	11	1	7	0	61	100	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fazant	4	1	2	1	2	1	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fuut	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gele kwikstaart	49	31	44	17	31	13	13	4	70	76	1	1	0	0	2	0	10	2	0	0	0	0	1
Graspieper	12	14	8	9	7	7	1	2	88	78	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Grauwe gans	7	20	5	18	4	6	1	12	80	33	0	5	0	0	0	3	0	4	0	0	0	1	0
Grutto	999	1123	790	838	644	686	146	152	82	82	91	90	1	0	9	12	34	38	1	3	10	9	
Kievit	3894	3882	3226	3110	2591	2432	635	678		78	419	385	8	5	66	118	88	125	5	3	49	42	
Kleine plevier	1	4	1	3	1	2	0	1	100	67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Kluut	18	11	16	8	0	3	16	5	0	38	10	4	0	0	0	0	1	0	5	0	0	0	1
Knobbelzwaan	5	11	2	8	2	5	0	3	100	63	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Kokmeeuw	3	3	1	3	1	3	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krakeend	62	52	42	40	23	31	19	9	55	78	13	7	1	0	0	0	3	2	0	0	2	0	
Kuifeend	15	17	14	14	13	11	1	3	93	79	1	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0

Soort	Totaal		Bekend		Uit		Niet uit		Uit in %		Predatie		Beweiding		Werkz. hdn.		Verlaten		Overig		Onbekend	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Meerkoet	149	126	114	91	104	83	10	8	91	91	9	7	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Nijlgans	2	3	2	3	1	3	1	0	50	100	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Patrijs	1	2	1	2	1	2	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rietzanger	0	2	0	1	0	1	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Scholekster	1950	1992	1243	1323	975	1044	268	279	78	79	186	179	12	12	14	30	19	26	2	4	35	28
Slobeend	113	125	78	76	63	53	15	23	80	70	10	9	0	0	2	1	2	11	0	1	1	1
Stormmeeuw	2	2	1	1	1	1	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Torenavalk	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tureluur	722	736	561	540	471	444	90	96	84	82	42	55	8	3	4	6	29	23	1	0	6	9
Veldleeuwerik	32	28	21	23	20	21	1	2	95	91	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0
Visdief	18	20	18	20	6	18	12	2	33	90	12	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Waterhoen	2	10	2	5	2	5	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Watersnip	1	1	1	1	1	0	0	1	100	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wilde eend	121	179	99	131	72	76	27	55	73	58	16	27	0	1	2	12	7	10	0	0	2	5
Wintertaling	1	1	1	1	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Witte kwikstaart	6	2	5	1	5	1	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zilvermeeuw	1	2	1	2	0	1	1	1	0	50	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zomertaling	3	4	1	4	0	2	1	2	0	50	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0
Totaal	8266	8425	6323	6307	5055	4964	1268	1344	80	78	820	781	30	21	99	186	196	245	14	12	109	99
% van bekend resultaat			76	75	80	79	20	21			13	12	0.5	0.3	2	3	3	4	0.2	0.2	2	2

2.7 Actief beschermde legsels

Bij de vrijwillige weidevogelbescherming worden de gevonden legsels in principe gemarkeerd met twee stokken aan weerszijde van het nest, om het zo te markeren voor de boer op de trekker. Dit gebeurt altijd in overleg met de agrariërs en andere grondgebruikers. Vrijwilligers, en in mindere mate agrariërs, registreren in de Boerenlandvogelmonitor vervolgens of een nest ook echt actief beschermd wordt bij werkzaamheden op het land.

In graslanden zijn dit de agrarische activiteiten:

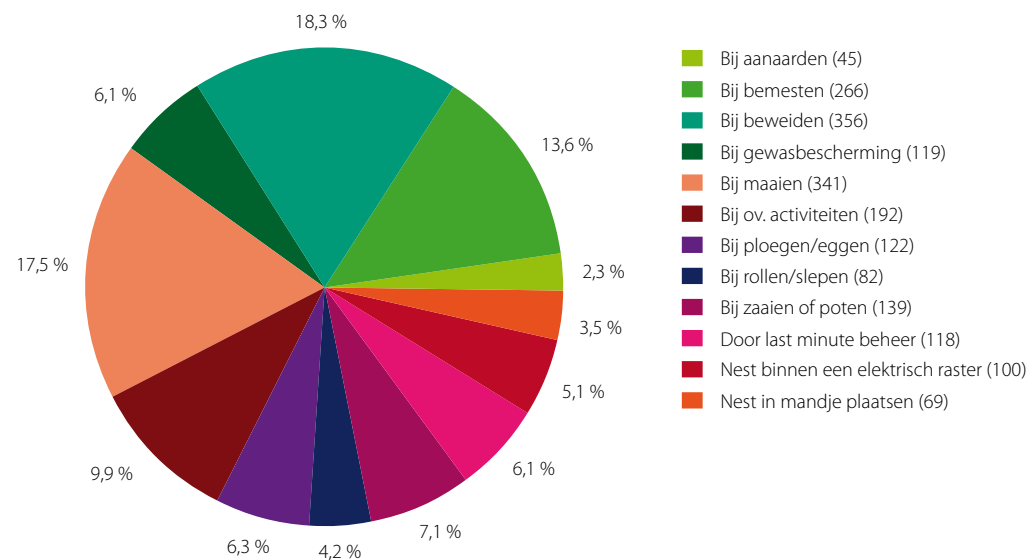
- om een nest heen maaien (OM)
- rollen of slepen van de grasmat (RS)
- omheen werken of machine optillen en/of plaatsen sleepslangnest-beschermer bij bemesten (BM)
- nestbeschermers plaatsen bij beweiding (NB)
- delen niet te maaien via last minute beheer (LM)

In de akker- en tuinbouw gaat het om de volgende werkzaamheden:

- aanaarden/frezen van aardappelruggen (AA)
- gewasbescherming (GB)
- nesten in mandjes (ver)plaatsen (NIM) vooral bij ploegen/eggen (PE) en zaaien/poten (ZP)

Daarnaast zijn er nog overige activiteiten (OV) en sinds een aantal jaren worden in toenemende mate nesten beschermd door middel van het plaatsen van een vossenraster (VR). Van te voren is niet te zeggen wanneer er werkzaamheden op het land zullen plaatsvinden, dus communicatie tussen vrijwilliger en boer is heel belangrijk.

De registratie van de werkzaamheden kan zeker beter, er wordt nog wel eens vergeten het betreffende kolommetje aan te vinken, maar het geeft een redelijk compleet beeld van de beschermingsactiviteiten in het veld. Dit seizoen zijn 1.949 nesten (24%) op een of andere wijze beschermd bij werkzaamheden op het land (zie fig. 2.1). Bemoedigend, omdat 82% van deze legsels is uitgekomen! Dit ligt zelfs een fractie (2%) hoger dan het gemiddelde uitkomstresultaat in 2019 van 80%. Sceptici zeggen nog wel eens dat actieve bescherming meer predatoren aantrekt en niet zo veel zin heeft, maar de cijfers geven aan dat dit niet zo is. Ze laten zien dat nestbescherming ook echt een bijdrage levert aan de verbetering van het uitkomstresultaat.

^ Figuur 2.1 Beschermdde legsels per werkzaamheid in 2019 (n = 1949).

2.8 Aantal weidevogelbeschermers en boerenlandvogeltellers

Het totale aantal vrijwillige weidevogelbeschermers/boerenlandvogeltellers bleef nagenoeg gelijk. In West-Friesland viel er een lichte toename te bespeuren, terwijl het aantal in de regio Waterland/Kennemerland licht afnam. Het eindtotaal kwam uit op 804 actieve mensen. De gemiddelde leeftijd van vrijwilligers nam lichtjes af naar 64,5 jaar. Het gemiddeld aantal jaren dat een vrijwilliger actief is nam licht toe naar 8,8 jaar. Wat duidelijk aangeeft dat veel weidevogelbeschermers een goede binding hebben met het beschermen van de boerenlandvogels, en met hun plaatselijke groep c.q. agrarische natuurvereniging.

2.9 Cursussen

Landschap Noord-Holland organiseerde aan het eind van de winter, zoals ieder jaar, twee basiscursussen weidevogelbescherming die zeer goed bezocht werden. Alle deelnemers zijn vervolgens geplaatst bij een weidevogelgroep om de theorie in de praktijk te kunnen brengen. De verdiepingscursussen voor de monitoring (QBM en BTS) trokken iets minder deelnemers. De vernieuwde cursus over predatie en de nieuw ontwikkelde workshop over moeilijk vindbare nesten en zoekacties, trokken een verheugend grote belangstelling.

OEFENEN IN HET VELD IS EEN BELANGRIJK ONDERDEEL VAN DE CURSUSSEN.

✓ Tabel 2.2. Overzicht van alle cursussen en het aantal deelnemers in 2019.

Thema	Plaats	Deelnemers
Basiccursus: 2 theorieavonden	Abbekerk	34
Basiccursus: 2 theorieavonden	Purmerend	33
Praktijkavond digitaal invoeren en gebruik website voor (veld) coördinatoren/gegevensverwerkers van weidevogelgroepen	't Twiske	18
Verdiepingcursus: Bruto Territoriaal Succes (BTS) grutto: 2 theorie, 2 praktijkochtenden	Hobrede	8
Verdiepingcursus: predatie her- en erkenning, registratie en handelingsperspectieven	Heiloo	35
Verdiepingcursus: Quickscan Beheer Monitoring (QBM) en broedsucces scholekster/grutto: 1 theorie, 6 praktijkochtenden, 1 evaluatiebijeenkomst	Schellinkhout	17
Workshops moeilijk vindbare nesten en zoekacties 2 dagdelen: theorie en praktijkbegeleiding	Hobrede	22

BIJ DE BALTS TONEN GRUTTO'S HUN OPVALLENDE STAART.

2.10 Broedsucces van de grutto

In veel delen van Noord-Holland zijn BTS-tellingen uitgevoerd. Dit staat voor Bruto Territoriaal Succes, waarbij eind april/begin mei binnen een ecologische eenheid de territoria van grutto's in kaart worden gebracht. De adviesperiode om deze tellingen uit te voeren worden landelijk bekend gemaakt op de website Boerenlandvogels. Bij de tweede telling eind mei/begin juni wordt een gebied doorkruist en worden alle alarmerende broedparen in kaart gebracht ten teken dat ze nog kuikens hebben. Het aantal alarmerende paren wordt vervolgens gedeeld op het vastgestelde aantal territoria. Op grond van onderzoek geldt als indicator voor het hebben van voldoende broedsucces voor een stabiele gruttopopulatie de volgende indeling: <50% onvoldoende; 50-65% mogelijk voldoende; >=65% voldoende.

In totaal zijn er in 2019 op een oppervlak van 11.611 hectare BTS-tellingen uitgevoerd in 37 gebieden. Het gemiddelde BTS voor onze provincie kwam uit op 64%, wat iets beter is dan in 2018. Dit hikt bijna aan tegen de kwalificatie voldoende reproductie. Zestien gebieden kwalificeerden als voldoende, 6 als mogelijk voldoende en 15 scores onvoldoende reproductie. In 2016 kwam het gemiddelde BTS uit op 63%, in 2017 op 51% en in 2018 op 58%. Zie de resultaten per regio en gebied in tabel 2.3.

✓ Tabel 2.3. Bruto territoriaal succes van de grutto in 2019. Dit is het percentage gruttoparen dat jongen weet groot te brengen, het broedsucces.

Gebied	Oppervlakte (ha)	Broedparen	Gezinnen	BTS-%
Texel				
Burgernieuwland en Everste Koog	762	5	4	80
Polder de Eendracht	245	1	1	100
Prins Hendrikpolder - Oost	254	4	4	100
Texel - Zuid	1758	43	22	51
Texel - totaal	3019	53	31	58
Wieringen				
Broekerpolder	75	8	1	13
Gesterkoog	50	2	2	100
Hippolytushoeverkoog	175	4	4	100
Marskepolder	64	12	3	25
Normerpolder en Noorderbuurt	70	7	5	71
Oosterlanderkoog	150	7	2	29
Polder Waard-Nieuwland	350	1	0	0
Stroeërkoog	125	21	2	10
Westerlanderkoog en omgeving	63	28	20	71
Wieringen - totaal	1122	90	39	43
Schagen en omstreken				
Keinsmerwiel	70	12	10	83
Polder 't Hoekje	312	18	2	11
Zijpe - Polder D	250	9	6	67
Schagen - totaal	632	39	18	46

(Vervolg op de volgende pagina.)

Gebied	Oppervlakte (ha)	Broedparen	Gezinnen	BTS-%
West-Friesland				
Broerdijk-Noord	150	24	12	50
Oosterdijk e.o.	100	45	17	38
Oosterblokker	200	14	7	50
Sybekarspel-Noord	150	63	5	8
West-Friesland - totaal	600	146	41	28
Noord-Holland midden				
Castricumerpolder-Oost Uitgeest-N	100	29	29	100
Castricumerpolder: Oosterbuurt-N203	243	43	31	72
Krommeniedijk	129	21	6	29
Marken	279	134	129	96
Polder Oterleek	394	29	19	65
Waterland: Belmermeer e.o.	265	46	37	80
Wilmkebreepolder	21	4	4	100
Noord-Holland Midden totaal	1431	306	255	83
Noord-Holland Zuid				
Aetsveldschepolder Oost	652	52	35	67
Bovenkerkerpolder	761	124	110	89
Duivendrechtterpolder	264	9	5	56
Hekslootpolder	157	3	0	0
Horn- en Kuierpolder	327	1	0	0
Noordpolder beoosten Muiden	308	23	7	30
Polder de Ronde Hoep	1064	236	147	62
Spaarnewoude	606	60	43	72
Verenigde Binnenpolder-Oost+Inlaag	608	8	5	63
Zuidpolder	60	4	0	0
Noord-Holland Zuid - totaal	4807	520	352	68
Totale Noord-Holland	11611	1154	736	64

Per regio vallen er een aantal verschillen te noteren. Texel scoorde een 'mogelijk voldoende', met een percentage van 59%. Daarbij moet worden opgemerkt dat alleen maar gebieden met agrarisch natuurbeheer zijn geïnventariseerd. Het verdient aanbeveling om op Texel de koppen van de verschillende natuur inventariserende organisaties eens bij elkaar te steken om het broedsucces van de grutto beter in kaart te brengen.

Het voormalige eiland Wieringen springt er negatief uit met een gemiddelde van 42%, waarbij aangetekend wordt dat de vogels er zich vooral in natuurreservaten en particuliere natuurterreinen ophouden. Per gebied waren er sterk wisselende resultaten.

Rond Schagen is er sprake van herstel ten opzichte van vorig jaar. Er zijn helaas ook gebieden die het slecht doen. Een gebied dat voorheen grotendeels via contracten in het agrarisch natuurbeheer werd beheerd. Doordat het gebied niet meer kwalificeert als kerngebied voor weidevogels in het provinciale Natuurbeheerplan, worden weinig beheersmaatregelen zoals later maaien uitgevoerd, wat de overleving van grutto kuikens niet ten goede komt.

In West-Friesland kwam het gemiddelde broedsucces uit op 28,1%. Als oorzaken worden genoemd predatie en de vogels komen hier zeer versnipperd voor in de gebieden. Maatwerk en regie op gebiedsniveau zou daar een oplossing voor kunnen bieden.

Het gemiddelde broedsucces voor het gebied tussen grofweg de lijn Alkmaar-Hoorn en het Noordzeekanaal, met het actieve agrarische collectief Water, Land & Dijken, scoort gemiddeld een dikke voldoende met 83%. Dit komt vooral door een paar stevige pareltjes zoals Marken, polder Oterleek en de Belmermeer.

De stichting "Hooge Weide" boekt via particulier natuurbeheer mooie resultaten met jaarlijks voldoende reproductie in de gebieden tussen Castricum en Uitgeest.

Ook de Wilmkebreekpolder in Amsterdam-Noord, hoewel een zeer klein gebied, levert door de aanpak met een vossenraster de laatste twee jaren voldoende reproductie op voor de vogels. Beneden het Noordzeekanaal blijft het goed gaan met de reproductie van de grutto. Vooral in de grotere robuuste gebieden zoals de Bovenkerkerpolder, de Ronde Hoep en de omgeving van Spaarnwoude, hoewel de invloed van de vos zich hier en daar laat gelden.

Opvallend is dat de kleinere gebieden gemiddeld erg slecht scoren qua broedsucces. Dat pleit voor gebieden van voldoende omvang en beheer. Gemiddeld komt het broedsucces beneden het Noordzeekanaal uit op een voldoende: 68%. Het is duidelijk dat 2019 gemiddeld één van de betere jaren voor de reproductie van de grutto is geworden.

2.11 Digitale invoer van legsels en waarnemingen

Steeds meer mensen voeren hun legselgegevens in via de mobiele website. Zo'n 22% van de waarnemers voert in het veld de gegevens in via een smartphone of een tablet, een stijging van 7% ten opzichte van 2018. Een kleine 1% van de legsels wordt gevonden met behulp van de drone door medewerkers van de agrarische natuurvereniging Water, Land & Dijken.

De cursussen Quicksan Beheer Monitoring (QBM) en Bruto Territoriaal Succes-tellingen (BTS) van afgelopen jaren, zorgden voor een toename van het aantal gedragsobservaties. In 2019 zijn er ruim 12.000 waarnemingen ingevoerd in het kader van de QBM-monitoring die vooral op bedrijfsniveau plaats vindt. Zo'n 6.000 waarnemingen zijn gedaan voor de zogenaamde BTS-tellingen, die vooral dienen om het broedsucces van de grutto, en in mindere mate de scholekster, te meten. Daarnaast zijn er bijna 3.500 waarnemingen gedaan in het kader van de akkervogel-monitoring. Dat vrijwel geheel voor rekening komt van de vrijwilligers die zich voor de agrarische natuurvereniging Hollands Noorden bezig houden met de inventarisatie van de akkerranden, wintervoedselakkers, zomerranden en vogelakkers.

Nestsucces – broedsucces

Onder nestsucces verstaan we het uitkomstresultaat van een gevonden legsel. De meest voorkomende lotgevallen van een legsel zijn: een nest komt uit, wordt verlaten, gaat verloren door werkzaamheden of wordt gepredeerd. Bij broedsucces weet een broedpaar één of meer kuikens vliegvlug te krijgen.

2.12 Eindconclusie

Het weidevogeljaar van 2019 gaat de boeken in als een redelijk goed jaar voor grutto en tureluur met name wat betreft reproductie, ondanks dat het aantal gevonden en beschermde legsels gestaag blijft afnemen. Voor kievit en scholekster blijft het erg moeilijk om voldoende jongen vliegvlug te krijgen in het agrarische landschap terwijl het aantal gevonden legsels, met name bij de kievit, achteruit blijft gaan. De predatie van legsels lag op een gemiddeld niveau maar wisselde sterk per regio. Over de hele linie waren de resultaten in ieder geval wat meer hoopgevend in vergelijking met de laatste jaren. De analyse van de gebiedsdekkende provinciale inventarisatie zal moeten uitwijzen hoe één van de weidevogelrijkste provincies van Nederland er voorstaat. Deze inventarisatie is gestart in 2018 en is klaar in 2020.

*Wim Tijssen is projectmedewerker Boerenlandvogels bij Landschap Noord-Holland
Nienke Kwikkel is projectleider Boerenlandvogels bij Landschap Noord-Holland*

Hoofdstuk 3

Het broedseizoen van 2019 in de Westwouderpolder vergeleken met vroeger

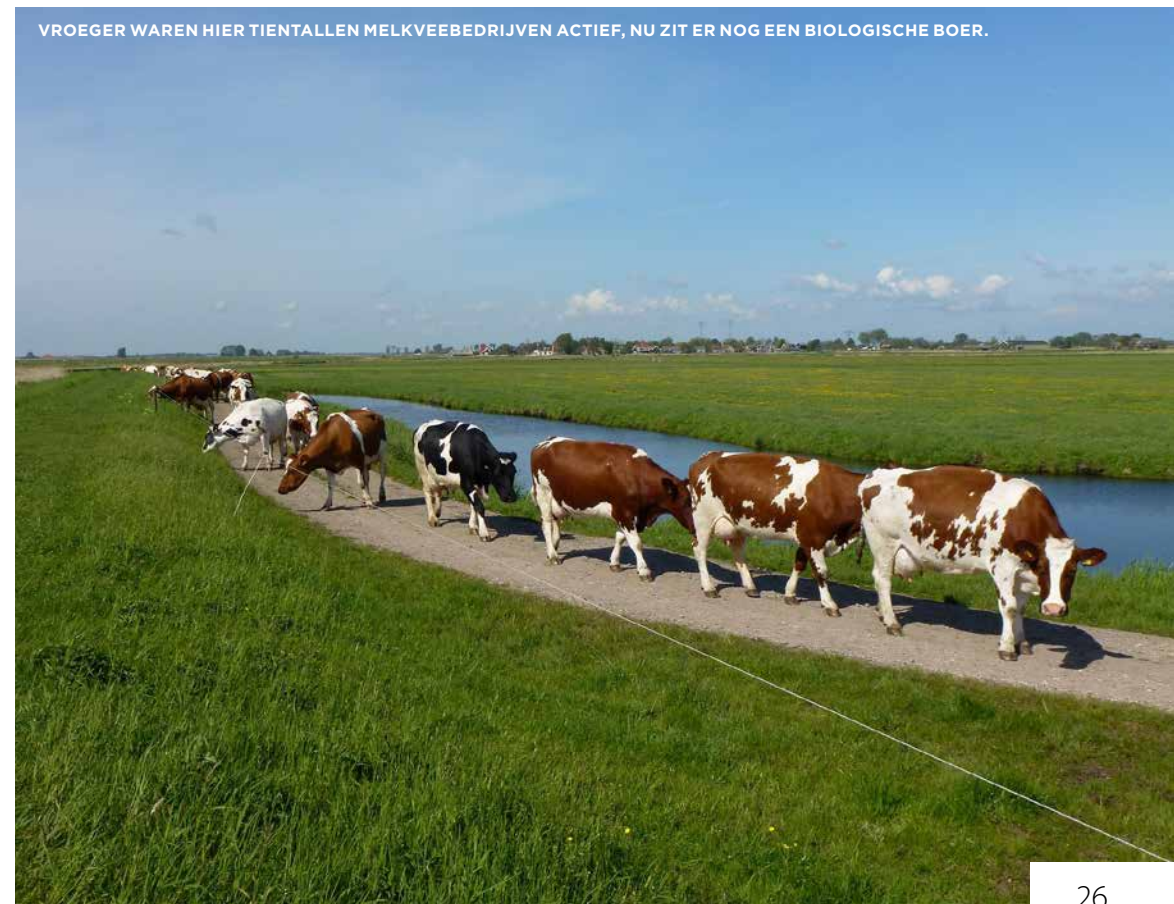
AB VAN DORP

3.1 Inleiding

De Westwouderpolder is een eiland aan de oostzijde van het Alkmaardermeer en is zonder boot alleen te bereiken met het pontje "De Woude". Het hele eiland is 240 ha groot. Zonder de buitendijkse rietvelden (met mooie veenmosrietlanden), (moeras)bosjes, de dijk, bebouwing, sloten kent deze karakteristieke Hollandse polder 190 ha veenweidegrasland. De Westwouderpolder ligt binnen het Natuurnetwerk Nederland en is door de provincie aangewezen als weidevogelkerngebied.

3.2 Middeleeuwse verkaveling

In de Westwouderpolder heeft nooit een ruilverkaveling plaatsgevonden. Het kavelpatroon is nog steeds middeleeuws en er zijn geen doorgaande wegen door de polder aangelegd. De kavels zijn hier nog relatief klein en er zijn geen grote onderbemalingen. Het polderwater staat amper onder het maaiveld. Waren hier in de jaren zeventig en tachtig nog tientallen melkveebedrijven, tegenwoordig is dat er nog maar één: biologisch melkveebedrijf Hos. Dit bedrijf heeft 150 melkkoeien, 75 jonge koeien (kalveren, pinken en vaarzen) en enkele tientallen schapen. Er loopt nu minder vee in de polder dan in de zestiger en zeventiger jaren. Alles bij elkaar de juiste mix om bij het agrarisch gebruik van het grasland, rekening te houden met weidevogels in het broedseizoen.

MET 150 À 200 PAAR BLIJFT DE GRUTTO HET GOED DOEN IN DE WESTWOUDERPOLDER.

3.3 Kemphanen en veldleeuweriken verdwenen?

In het kader van de provinciale weidevogel onderzoeken heb ik dit gebied in 2005, 2008, 2011 en 2019 op broedvogels geïnventariseerd. Volgens het protocol van het provinciale weidevogelonderzoek worden er minimaal vijf inventarisatieronden uitgevoerd van begin april t/m de eerste week van juni. Tussen 2011 en het voorjaar 2019 ben ik weinig in de Westwouderpolder geweest. Ik was dan ook erg benieuwd of ik nog broedende kemphanen tegen zou komen in de polder. Dirk Tanger - die deze periode als gebiedsregisseur in de polder aanwezig was - heeft in 2018 geen broedende kemphanen meer vast kunnen stellen. Nieuwsgierig was ik of de veldleeuwerik hier nog steeds talrijk aanwezig is. Ooit was de zang van deze leeuwerik overal in het buitengebied te horen. Tegenwoordig is hij in het boerenland nagenoeg verdwenen.

3.4 Veel grutto's met jongen

Bij mijn eerste ronde op 2 april 2019, zag ik dat er al tientallen grutto's aan het broeden waren. Ik hoorde deze ronde ook al meer dan 40 zingende veldleeuweriken! De warme maart maand zorgde ervoor dat het broedseizoen vroeg begonnen was. Na deze vroege start volgde april waarin het weer sterk wisselvallig was. Hierdoor wachtte een groot deel van de grutto's met broeden. Pas eind april waren nagenoeg alle grutto's in de polder met broeden begonnen. De eerste jongen liepen er al.

Omdat een deel van de grutto's eind maart al broedde, heb ik de zogenaamde reproductie telling (BTS) eerder dan normaal uitgevoerd, op 21 mei. Op dat moment liep 95 procent van het vastgestelde aantal grutto paren met jongen. Samen met de grutto's heb ik ook de alarmerende tureluurs geteld. Daarvan liep 75 procent met jongen. Het was die 21ste mei zwaarbewolkt, waardoor de zingende veldleeuweriken goed afstaken tegen de lucht. Dat was makkelijk inventariseren en het aantal zingende veldleeuweriken evenaarde die dag de aantallen die ook van de jaren zeventig bekend zijn. Ik weet geen agrarisch gebied in Noord-Holland waar een dergelijk aantal veldleeuweriken nog te vinden is!

De kieviten, vertoonden een ander beeld. Tot eind april bleef het aantal kieviten ongeveer gelijk. Toen in mei de eerste jonge kieviten vliegvlug zouden moeten zijn, waren er echter nog maar erg weinig over. Minder dan de helft van de kieviten begon aan een vervolg legsel. De reproductie van de kievit is laag geweest. Wat de precieze oorzaak hiervan is, is niet helemaal duidelijk. Heeft de kievit het meeste te lijden gehad van vossen?

✓ Tabel 3.1. Meerjarig overzicht van de broedvogelterritoria in de Westwouderpolder. Het betreft een selectie van de soorten.

Tellers: 1972-2001 en 2013 Provinciale Natuur Inventarisatie, 2005-2011 en 2019 Ab van Dorp en 2014-2018 Dirk Tanger. A = aanwezig maar niet geteld, ? = niet geteld.

Gebied	1972	1984	1994	2001	2005	2008	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bergeend	-	-	6	6	17	7	8	4	9	11	10	8	?	7
Smient	-	-	-	-	2	0	0	0	1	1	1	0	0	2
Krakeend	0	1	14	7	28	35	45	51	66	70	75	62	65	94
Wilde eend	76	35	A	22	60	77	63	?	55	60	55	20	22	74
Soepeend	-	-	-	-	4	3	6	?	?	?	?	?	32	4
Zomertaling	6	7	1	3	2	2	1	0	2	1	2	1	2	4
Slobeend	20	35	17	8	22	27	22	7	18	19	23	13	28	22
Kuifeend	4	17	15	11	18	24	22	18	28	29	25	22	24	32
Fazant	?	?	?	?	3	4	3	?	?	?	?	?	?	3
Meerkoet	70	24	A	A	49	33	31	?	23	26	?	25	?	42
Scholekster	55	44	58	49	72	68	71	37	60	66	65	53	72	52
Kievit	73	114	177	158	173	197	132	81	114	131	145	125	107	81
Kemphaan	21	15	3	19	6	5	3	1	3	3	1	1	0	0
Watersnip	2	2	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	1
Grutto	130	117	181	195	192	216	213	147	185	155	165	161	150	208
Tureluur	35	34	61	57	108	108	99	46	87	81	90	83	96	82
Veldleeuwerik	89	34	67	48	61	57	54	24	56	54	54	40	45	100
Graspieper	18	24	30	18	11	20	8	7	6	7	7	9	7	26
Witte Kwikstaart	5	7	A	A	6	8	10	2	9	8	8	9	10	10
Gele Kwikstaart	2	0	0	0	0	0	1	0	7	7	7	8	6	3
Aantal territoria	606	510	624	595	816	885	784	421	720	717	722	632	666	838

3.5 Veranderingen in de weidevogelaantallen

Vanaf de jaren zeventig is de Westwouderpolder door verschillende personen geïnventariseerd. Het aantal inventarisatieronden en de geïnventariseerde soorten, konden van jaar op jaar verschillen bij deze verschillende inventarisaties. De inventarisaties die ik heb uitgevoerd in 2005, 2008, 2011 en 2019, zijn daarom het best vergelijkbaar. Tabel 3.1 toont niet alle geïnventariseerde soorten, het betreft een selectie. Ook in de Westwouderpolder is de landelijke afname van weidevogels zichtbaar. Wel is de afname hier later ingezet en minder erg. Ook zijn er soorten waarbij de trend gelijk is gebleven terwijl die landelijk afneemt (bijv. grutto, veldleeuwerik, kuifeend en slobbeend).

Het gaat te ver om alle soorten langs te lopen. De cijfers van de tabel spreken voor zich. Let bij het bekijken van de tabel op de cijfers bij de kraakeend en wilde eend. De kraakeend was in 1972 nog afwezig. In 1984 is het eerste territorium van de kraakeend vastgesteld. De wilde eend was in 2011 nog talrijker dan de kraakeend. Dirk Tanger stelde in 2014 vast dat het aantal kraakeenden het aantal wilde eenden gepasseerd was. In 1972 werden 76 territoria van de wilde eend geteld, dit jaar (2019) waren dat er 74. Hoewel de kraakeend in de loop der jaren geleidelijk is toegenomen, blijkt dat dus niet ten koste te zijn gegaan van de wilde eend.

De Westwouderpolder was één van de laatste plekken in ons land waar de kemphaan nog jaarlijks tot broeden kwam. Dirk Tanger is in 2018 geen broedende kemphanen meer tegengekomen. Ik heb dit voorjaar ook geen kemphanen meer gezien die hier broeden. Wel bezoeken groepjes kemphanen de polder nog steeds om tijdens de trek te foerageren. Conclusie: vanaf 2018 broeden er geen kemphanen meer in de Westwouderpolder.

3.6 Beheer afgestemd op weidevogels

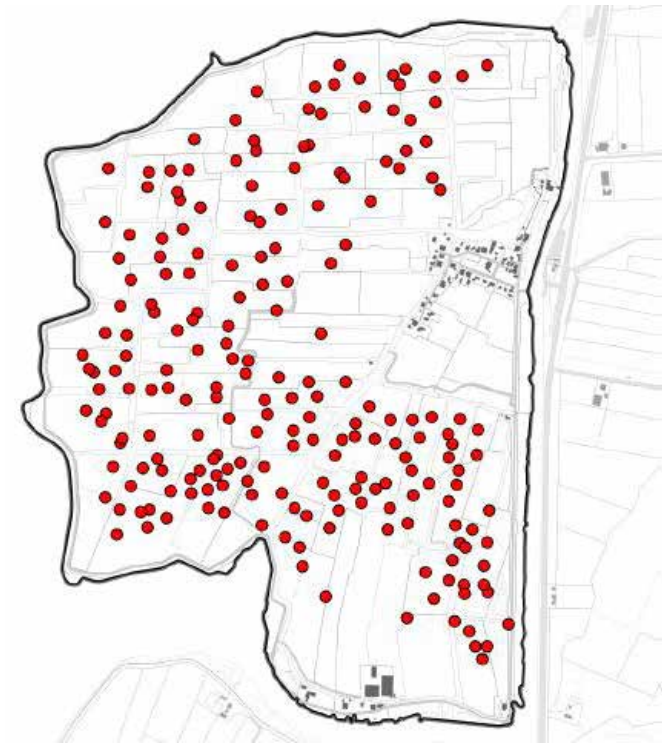
De firma Hos beheert alle graspercelen in de polder, dit is ongeveer 190 ha. De bedrijfsgebouwen van het melkveebedrijf (in het gehucht Stierop) en ca. 40 ha grasland zijn eigendom van Hos, daarnaast heeft hij ca. 150 ha grasland van Staatsbosbeheer in gebruik. Niet alleen op het eigendom van Staatsbosbeheer wordt in het broedseizoen rekening gehouden met de weidevogels, ook op het eigen grasland.

Alle percelen hebben een natuurbestemming: weidevogelgrasland. Er wordt in het broedseizoen geweid op die percelen waar geen of nagenoeg geen weidevogels aanwezig zijn. Het betreft meestal percelen dichtbij de bebouwing van de beide dorpjes op het eiland. Laat in het broedseizoen worden er ook kleine stukken van graslandpercelen selectief gemaaid. Meestal zijn dit stukken waar verruiging is opgetreden. Dit gewas wordt dan gemaaid en direct afgevoerd. Uiteraard wordt hier vooraf gekeken of dit kan, door te onderzoeken of hier geen legsels of jonge vogels aanwezig zijn. De firma Hos heeft een stal waar voldoende ruige/vaste mest vandaan komt om het grasland in de juiste conditie te houden. Er wordt geen mest van elders aangevoerd. Eveneens past het gebruik van bestrijdingsmiddelen en kunstmest niet binnen de biologische bedrijfsvoering. De firma Hos is zowel een agrarisch bedrijf als een natuurbedrijf; met recht kan hier gesproken worden van een natuurboeren bedrijf! Samen met lokale jagers (Wildbeheereenheid De Schermeer e.o.) worden de vossen op het eiland bestreden. Afgelopen voorjaar zijn er vier vossen geschoten.

DE VELE GRUTTO'S MAKEN GRAAG GEBRUIK VAN DE SLAAP- EN RUSTPLEK IN DE POLDER.

IN VEEL GEBIEDEN VERDWIJNEN DE SLOBEENDEN, GELUKKIG NIET IN DE WESTWOUDEPOLDER.

^ Figuur 3.1 Verspreiding van 208 gruttoterritoria in 2019 in de Westwoudepolder. Goed is te zien, dat bebouwing wordt gemedend.

3.7 Conclusie

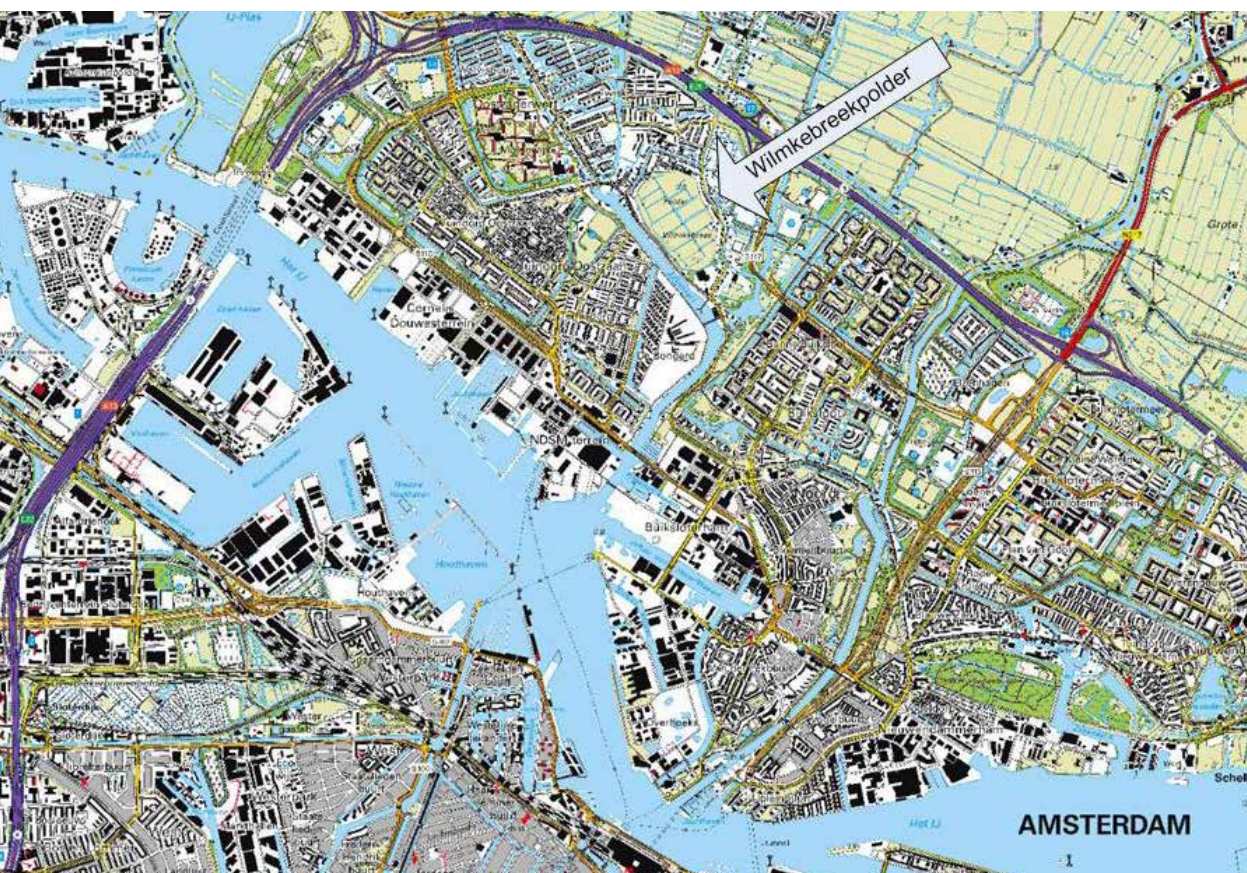
De Westwoudepolder heeft nog steeds een rijke weidevogel populatie en het gevoerde natuurbeheer in de polder is duurzaam. De kievit heeft dit voorjaar geen geweldig broedseizoen gehad, dit is een puntje van zorg. De tureluur en grutto hebben in 2019 een goede reproductie.

Ab van Dorp is boswachter ecologie bij Staatsbosbeheer

Hoofdstuk 4

De Wilmkebreepolder in Amsterdam-Noord: een rijk weidevogelgebied in de stad

TOM JONGELING

^ Figuur 4.1. Ligging van de Wilmkebreepolder in Amsterdam-Noord; kaart uit 2015, gemeente Amsterdam.

4.1 Inleiding

Het zal menigeen verbazen dat er in de stad Amsterdam een rijk weidevogelgebied te vinden is. Dat is niet zo vreemd, want bij het woord weidevogels denkt men al gauw aan een groot open gebied, ver verwijderd van het drukke stadsleven. Het gebied ligt in Amsterdam-Noord, een beetje verstopt in de woonwijk Kadoelen. Binnen de ringweg A10 is de Wilmkebreepolder, want daar praten we over, het laatst overgebleven deel van de vroegere grote open ruimte, zoals die bestond tussen de kleine dorpjes benoorden het IJ (figuur 4.1). In de polder wordt nog steeds het agrarisch bedrijf uitgeoefend. Dankzij het agrarisch natuurbeheer, de extensieve beweiding, laat gemaaide hooilanden en de vochtige kleibodem is de polder een erg aantrekkelijk broed- en foerageergebied voor tal van weidevogels. De Wilmkebreepolder wordt in weidevogelbeschermingskringen een 'pareltje' genoemd.

4.2 Boeiende historie

Grote delen van het westen en noorden van Nederland waren vroeger bedekt met dikke veenpakketten. Deze gebieden lagen hoog genoeg om droog te blijven bij de dagelijkse eb- en vloedbeweging op de Noordzee en de Zuiderzee. Om deze gebieden geschikt te maken voor landbouw en bewoning werden ze ontwaterd. Het verhaal is bekend: door inklinking en oxidatie van het veen en door turfwinning zakte de bodem en kon de zee steeds vaker toeslaan. Vanaf ca. 1100, na de vorming

van Graafschap Holland, werd de strijd tegen het opdringende water in Holland beter georganiseerd en werden lokaal opgeworpen dijkes hoger gemaakt en met elkaar verbonden. Zo ontstond aan de noordzijde van het alsmaar breder wordende IJ een aaneengesloten dijk (met de huidige naam 'Waterlandse Zeedijk'). Deze dijk was aanvankelijk niet erg sterk en brak menigmaal door. Hierdoor werd binnendijs veel veen weggeslagen. Dit is ook gebeurd op de plaats waar de Wilmkebreepolder ligt. Lange tijd had de getijdebeweging hier vrij spel, met als gevolg dat vrijwel de gehele uit veen bestaende bovenlaag verdween.

Nadat de dijk weer eens was gedicht, werd uiteindelijk in 1633 besloten om het natte doorbraakgebied Wilmkebreek met een windmolen droog te malen. Het toen gegraven slotenstelsel met hoofdsloot en meerdere dwarsloten bestaat nog steeds; de windmolen is echter vervangen door een elektrisch gemaal. De polder werd na het droogvallen in 1636 ingericht als agrarisch gebied, en is tot op de dag van vandaag als zodanig in gebruik. Vele generaties boeren hebben hier in hun levensonderhoud kunnen voorzien. De kaart van figuur 4.2 geeft de situatie weer in 1681; op dat moment waren bijvoorbeeld ook al Buyckslootermeer en Broeckermeer drooggelegd. In de tweede helft van de 19e eeuw werden grote delen van het IJ ingepolderd; dit gebeurde gelijktijdig met de aanleg van het Noordzeekanaal in het IJ. Tussen het nieuwe land en de Wilmkebreepolder werd een kanaal uitgespaard, Zijkanaal I, dat in open verbinding staat met het IJ (figuur 4.1). De Waterlandse Zeedijk langs de polder doet daarom nog steeds dienst als waterkering.

^ Figuur 4.2. De Wilmkebreek na droogmalen; kaart uit 1681 van 't Hoogh-Heemraetschap vande yutwaterende sluysen in Kennemerlandt ende West-Vrieslandt, archief Universiteit Utrecht.

Met zijn kruinhoogte van NAP+2,8 m rijst de dijk hoog (ca. 6,5 m) boven de bodem van de polder (op ca. NAP-3,7 m) uit. Een groot deel van de dijk (met de straatnaam 'Landsmeerderdijk') is onbebouwd, zodat je daar vrij uitzicht hebt over de komvormige polder. De polder wordt aan de andere zijden omsloten door de lintbebouwing langs Kadoelenweg en Stoombootweg. De Waterlandse Zeedijk is met alle vroegere doorbraakgebieden (de 'braken en breken', zoals de Wilmkebreek) door de provincie Noord-Holland in 2001 tot provinciaal monument benoemd.

4.3 Vroegere ontwikkelplannen

Aanvankelijk ging het met de stedelijke ontwikkeling aan de noordzijde van het IJ niet erg snel. De bouwplannen raakten echter in een stroomversnelling nadat midden vorige eeuw besloten werd om een ringweg rondom Amsterdam aan te leggen en tunnels te bouwen onder het IJ. Daarvoor was nodig dat grond van de gemeenten Landsmeer en Oostzaan werd overgenomen. In ongeveer 40 jaar tijd werd daarna het gehele grondgebied ten noorden van het IJ binnen de ringweg volgebouwd en raakte de Wilmkebreekpolder aan alle zijden omsloten door woonwijken.

In 1966 kwam de Coentunnel aan de westzijde gereed. De aannemer had aan het begin van de tunnelbouw alle grond in de Wilmkebreekpolder verworven en wilde daar de baggerspecie uit het IJ dumpen en woningen bouwen. Later werden er andere plannen gemaakt voor woningbouw in de polder en voor oost-west verkeersverbindingen. Geen van deze plannen werd gerealiseerd vanwege de massieve tegenstand van betrokken buurtbewoners. De polder heeft daardoor nog steeds een agrarische bestemming. De polder is sinds 1997 eigendom van projectontwikkelaar Amvest. Uit de vroegere protestbeweging is de 'Vereniging tot Behoud van de Wilmkebreekpolder' voortgekomen. De weidevogelgroep binnen de vereniging ondersteunt de huidige pachter van de polder bij het agrarisch natuurbeheer en doet aan nest- en gebiedsbescherming.

^ Figuur 4.3. Agrarisch natuurbeheer in de Wilmkebreekpolder, zwarte lijn = plaats van het vossenraster.

4.4 Extensief natuurbeheer

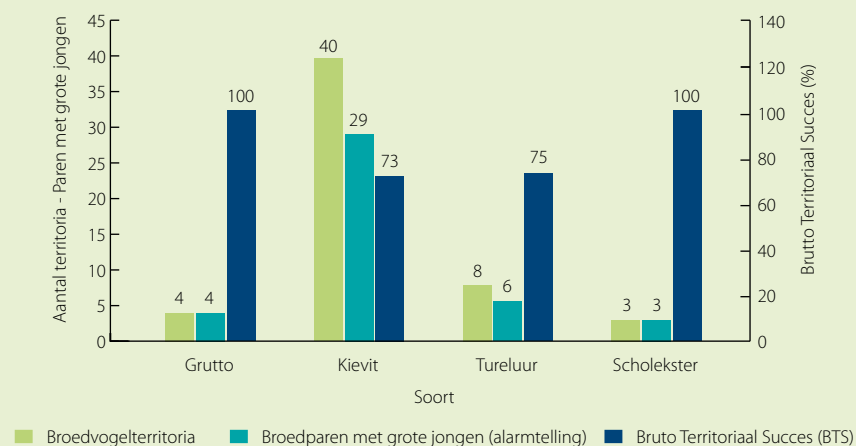
De diepgelegen Wilmkebreekpolder is ca. 20,3 ha, en heeft een eigen bemaling. Het polderpeil bedraagt NAP -4,02 m, zo'n 2,5 m lager dan het peil van het aangrenzende Waterland. In figuur 4.3 is de perceelindeling van de polder weergegeven. De percelen dragen nog steeds de historische namen. De bodem bestaat voornamelijk uit weinig doorlatende klei. Om regenwater af te voeren en de polder begaanbaar te houden, zijn alle percelen voorzien van greppels. De afvoerbuizen van deze greppels naar de sloten raken in de zomerperiode vaak verstopt, waardoor een deel van het land in de winter en in het vroege voorjaar nat en soms zelfs plas-dras is. Voor de dan terugkerende weidevogels is dat feest!

De pachter van de Wilmkebreepolder doet aan agrarisch natuurbeheer en beheert het grasland extensief. De hooilandpercelen (rode percelen in figuur 4.3) zijn daardoor inmiddels rijk aan kruiden (figuur 4.4) en worden nu beheerd als kruidenrijk grasland. Na de hooibouw in juli mag het vee er weer grazen. De vleeskoeien en schapen lopen in het broedseizoen op de percelen rondom de hooilanden (extensieve beweiding). De koeien staan 's winters op stal; de schapen lopen dan op drogere percelen buiten de polder.

✓ Figuur 4.4. Hooilandpercelen van de Wilmkebreepolder in bloei, 28 mei 2019; let ook op het vossenraster.

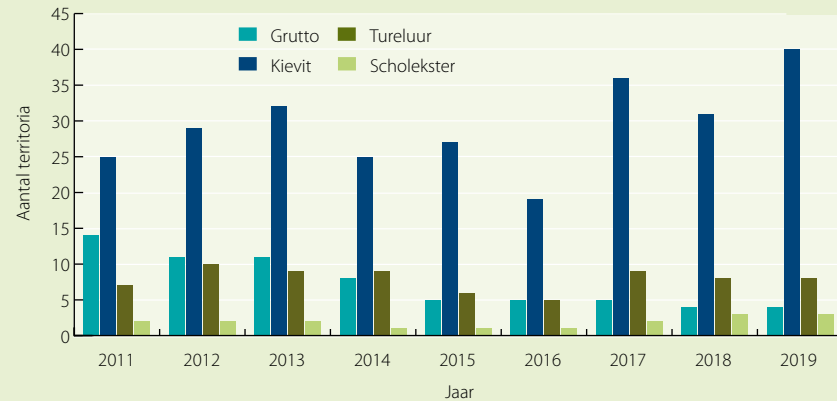
Broedvogelterritoria en broedparen met grote jongen in 2019

^ Figuur 4.5. Aantallen broedvogelterritoria en broedparen met grote jongen, BTS-getal, in 2019.

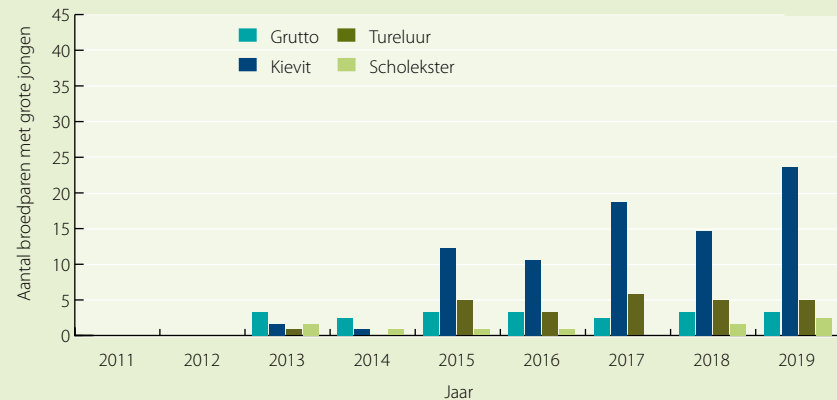
In het broedseizoen tellen vrijwilligers van de weidevogelgroep wekelijks de aantallen weidevogels en tekenen zij de broedlocaties op de kaart in. Vanaf de hoge Landsmeerderdijk en vanaf enkele locaties tussen de huizen observeren zij de vogels; alleen in bijzondere gevallen gaan de vogelbeschermers de polder in. Deze methode geeft voor kievit, grutto, tureluur en scholekster, die meer in detail worden gevolgd, een nauwkeurig beeld van de aantallen broedparen aan het begin van de broedperiode en van het aantal overgebleven broedparen met grote jongen tegen het einde van het seizoen. De nesten van grutto, kievit en scholekster kunnen als regel vanaf afstand goed worden waargenomen, maar tureluurs verstopten hun nest in het gras en die kunnen slechts incidenteel worden opgemerkt. In figuur 4.5 is het aantal broedvogelterritoria en het aantal broedparen met grote jongen in 2019 weergegeven. Ook het BTS-getal (bruto territoriaal succes) is berekend. Voor de genoemde vier vogelsoorten ligt de BTS-waarde ruim boven de 65%, dat nodig is voor het duurzaam instand houden van de populatie in de Wilmkebreepolder.

Broedvogelterritoria

^ Figuur 4.6a. Aantal broedterritoria van grutto, kievit, tureluur en scholekster, jaren 2011 – 2019.

Broedparen met grote jongen

^ Figuur 4.6b. Aantal broedparen van grutto, kievit, tureluur en scholekster met grote jongen, jaren 2013 – 2019.

4.5 Broedresultaten weidevogels

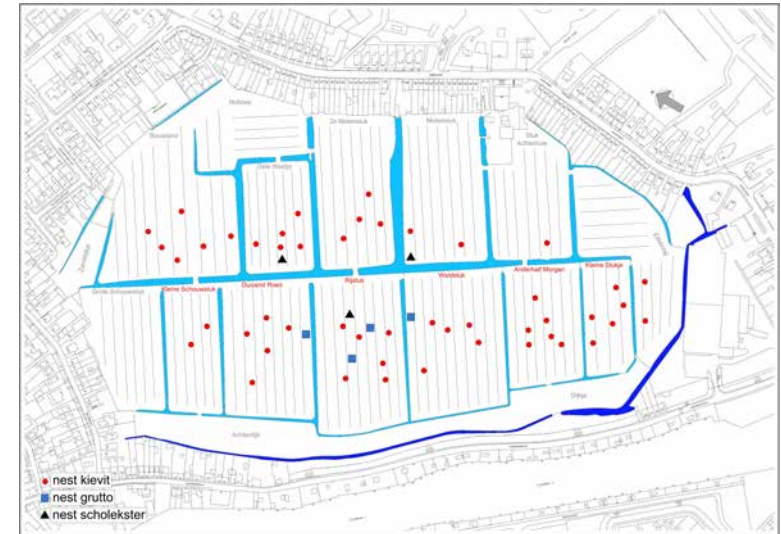
In 2015 is in het broedseizoen voor het eerst een vossenraster rond de hooilanden geplaatst (zwarte lijn in figuur 4.3), dit nadat in de twee jaren ervoor een vos had huisgehouden onder de broedende vogels. Het raster bestaat uit twee of drie boven elkaar gespannen schrikdraden en staat naast de oever in de sloot. Twee schrikdraden lopen onderlangs en bovenlangs de toegangshekken door.

In de figuren 4.6a en 4.6b is voor een reeks van jaren het aantal broedterritoria van grutto, kievit, tureluur en scholekster weergegeven aan het begin van het seizoen en het aantal ouderparen met grote jongen tegen het einde van het seizoen (van het broedsucces in de jaren 2011 en 2012 zijn helaas geen gegevens beschikbaar). In de grafieken is duidelijk te zien dat de vos in de jaren 2013 en 2014 schade heeft toegebracht aan de aantallen weidevogels. De vier weidevogelsoorten hebben zich na plaatsing van het vossenraster in 2015 weer hersteld (zie figuur 4.8). Het herstel is vooral te danken aan de toename van het aantal kieviten. Het aantal grutto's is nog steeds niet terug op het oude niveau (figuur 4.6a).

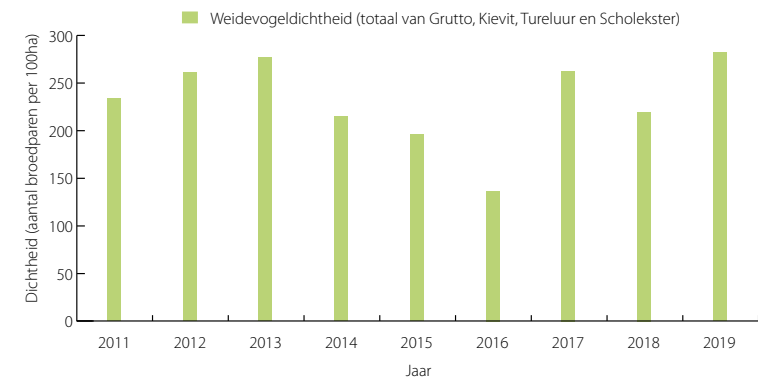
De meeste weidevogels maken hun nest bij voorkeur in rustige hooilanden, zonder begrazing door koeien en schapen in het zuidelijke deel (figuur 4.7). Een opmerkelijke tendens van de laatste jaren is dat de kievit zijn nest steeds vaker buiten de hooilanden maakt, dus buiten het vossenraster. In het afgelopen jaar met een recordaantal van 40 territoria kievit, broedde bijna de helft van de paren buiten de afraftering. Een deel van deze paren heeft met succes jongen groot gebracht. Dit wijst er op dat de vos momenteel niet actief is in de polder. Wel bezoeken buurtkatten de percelen buiten de afraftering regelmatig (niet de hooilandpercelen, want het vossenraster houdt ook de katten tegen). Dit gebeurt ook 's nachts, zoals een bewegingscamera laat zien. Dit doet vrezen dat katten mogelijk een substantieel aandeel hebben in de predatie. Er zijn overigens ook veel andere predatoren actief (zwarte kraai, kauw, ekster, kleine mantelmeeuw, blauwe reiger, buizerd, havik en sperwer). Uit het feit dat er ieder jaar toch jonge vogels groot worden gebracht, blijkt dat de gezamenlijke afweer van vooral kieviten en grutto's veelal effectief is.

In 2019 hebben ook grauwe gans, nijlgans, wilde eend, krakeend, meerkoet, waterhoen, boerenzwaluw (in paardenstal) en witte kwikstaart (onder dakpannen) met succes in de polder gebroed. Al met al was 2019 een goed jaar voor de broedvogels. Zoals de grafiek van figuur 4.8 laat zien heeft de Wilmkebreekpolder al vele jaren een hoge weidevogeldichtheid. Voor een gebied midden in een stedelijke omgeving is dat zeker uitzonderlijk te noemen. Het predicaat 'pareltje' blijkt dus terecht te zijn.

Tom Jongeling is coördinator van de weidevogelgroep Wilmkebreek

^ Figuur 4.7. Nestlocaties van kievit, grutto en scholekster (ook locaties van 2e broedpogingen zijn aangegeven), jaar 2019.

^ Figuur 4.8. Weidevogeldichtheid Wilmkebreekpolder: totaal aantal broedparen van grutto, kievit, tureluur en scholekster omgerekend naar 100 ha, jaren 2011 – 2019.

Hoofdstuk 5

Wes Korrel, praktische boer met groot hart voor Amstelland en weidevogels

JOHAN STUART EN FRANK VISBEEN

5.1 Inleiding

Als er één boer is met een visie op de toekomst dan is het Wes Korrel wel. Om zijn doelen te bereiken zet hij zich meer dan honderd procent in. Flinkte tegenslag, houdt Wes niet tegen. Het is niet voor niets dat hij de Gouden Grutto 2019 won. Een bescheiden man, maar wel iemand die zich vastbijt in zaken die hij wil bereiken. Wij schoven bij melkveehouder Wes Korrel uit de Rondehoep aan tafel om te horen hoe hij tegen het verleden, heden en toekomst van boeren en weidevogels aankijkt.

5.2 Trots op Gouden Grutto

Onder 'valse voorwendselen' werd Wes Korrel door zijn vrouw naar een bijeenkomst gelokt. Tot zijn grote verrassing ontdekte hij daar ook bekenden en zijn kinderen. Eerst had hij het nog niet door. Toen nam Kees de Pater van Vogelbescherming het woord en kwam de aap uit de mauw. Hij ontving de Gouden Grutto 2019.

Wes is best trots op die Gouden Grutto, al zal hij daar niet mee pronken. Als boer is hij al heel lang bezig met weidevogels. Hij weet nog goed dat hij het bedrijf overnam van zijn vader en na het rollen een gele plek in het gras ontdekte. Hij had per ongeluk een nest platgewalst. Zonde vond hij dat. Weidevogels waren er altijd en hoorden er ook bij. Van lieverlee werden de vogels op zijn bedrijf steeds belangrijker.

DE UITREIKING VAN DE GOUDEN GRUTTO DOOR VOGELBESCHERMING, WAS EEN GROTE VERRASSING VOOR WES KORREL.

5.3 Werken in de tekenkamer beviel niet

Wes is melkveehouder in de Rondehoep bij Ouderkerk aan de Amstel en lid van de Agrarische Natuurvereniging Amstelland. Daar en op allerlei andere vlakken heeft Wes zich ingespannen voor de weidevogels. Bestuurlijk en praktisch. Zijn laatste actie is het starten van het verwerken en de verkoop van streekeigen melk in Amsterdam.

Wes Korrel: "Ik heb de MTS gedaan en daarna de HTS. Later werkte ik op een tekenkamer. Toch had ik het daar niet zo naar mijn zin en toen mijn vader wilde stoppen met het melkveebedrijf heb ik de boerderij overgenomen. Eerst samen met mijn broer. We begonnen als parttime boer met daarnaast nog een andere baan. Al snel werkte ik fulltime op de boerderij. Nu ben ik 63 en heb ik

samen met een jonge boer, Kasper van Beek, een vennootschap onder firma (vof) opgericht. We hebben afspraken gemaakt voor vijf jaar en na die periode zien we wel verder. Mijn droom is dat Kasper doorgaat met het bedrijf. We hebben nu 95 koeien en hij wil het liefst groeien naar ongeveer 100 koeien. Mooi dat het bedrijf een toekomst heeft."

5.4 Het begon met een cursus

Nadat hij een aantal jaren werkt als boer bood de WLTO een cursus agrarisch natuurbesluit aan. Naar aanleiding daarvan heeft hij de ANV Amstelland opgericht. Hij is daar 17 jaar bestuurslid geweest. Hij vond het moeilijk om daarmee te stoppen, het was immers zijn geesteskind. Hij is trots op wat er allemaal is bereikt voor de weidevogels in Amstelland. Uit tellingen blijkt dat de populaties het hier nog steeds goed doen. Hij werkt veel samen met Mark Kuiper, de gebiedscoördinator in Amstelland.

WES KORREL MET ZIJN BEOOGDE OPVOLGER KASPER VAN BEEK.

DE MELKFABRIEK VAN BOEREN VAN AMSTEL IN OUDERKERK AAN DE AMSTEL.

DE RONDEHOEP IS EEN GROTE OPEN VEENPOLDER. EN DAT VLAKBIJ AMSTERDAM.

HET CENTRALE DEEL ERVAN IS EIGENDOM VAN LANDSCHAP NOORD-HOLLAND EN BESTAAT UIT VOCHTIG HOOLAND.

Mark is welkom op elk boerenerf. Het was ook zijn idee om te beginnen met de verkoop van melk uit Amstelland in Amsterdam. Een idee met nogal wat gevolgen. In 2017, na enkele jaren voorbereiden, is Wes begonnen met het opzetten van de melkfabriek. Doel is het verkopen van dagverse melk, yoghurt en kwark in Amsterdam onder de merknaam `Boeren van Amstel`. De reacties zijn veelbelovend, maar het is best lastig om de productie goed op orde te houden. Wes: "Eigenlijk zijn we er vrij naïef ingegaan. Maar gedurende het proces hebben we door schade en schande veel geleerd. Na de start kregen we namelijk problemen met de houdbaarheid van de melk. De melk is prima, maar zorg er maar voor dat het acht dagen lang vers blijft in de pakken.

De opzet van Boeren van Amstel is dat de extra opbrengst wordt ingezet voor de weidevogels. We hebben daarvoor een puntensysteem opgezet. Bij winst krijgen de boeren met kruidenrijke percelen meer geld. Er doen ook diverse organisaties mee, zoals Vogelbescherming Nederland, Wij.land en het Groenfonds. De Rabobank wilde niet meedoen, heel slap! Er is flink geïnvesteerd in de kleine fabriek in Ouderkerk aan de Amstel. De verkoop maakte een vliegende start en de herkomst van dichtbij spreekt de mensen in de stad aan. Pas op de tweede plaats kopen mensen de melk vanwege de weidevogels. "Van gras naar glas in 10 km daar gaat het om", aldus Wes. Eerst deed Wes al het werk in de fabriek zelf, nu is er een procesoperator die het dagelijkse werk doet. Toch is de betrokkenheid van Wes nog steeds heel groot.

5.5 Veel kopzorgen

We spreken ook nog over de samenwerking met Landschap Noord-Holland. Het centrale deel van polder Rondehoep is reserwaat en in eigendom van Landschap Noord-Holland. Het Landschap verpacht het land aan diverse boeren die lid zijn van de agrarische vereniging. Het heeft Wes veel kopzorgen gekost om dit allemaal goed te regelen. Het is goed voor de weidevogels, maar er is meer uit te halen. Wes: "Het waterbeheer rendeert niet, er is geen leven meer in de sloten. Er is veel te veel bagger." Hoe ziet Wes de toekomst van de boeren in Amstelland? Wes: "Probleem is dat er niet altijd een opvolger is. Iets verderop wilde een zoon de boerderij niet overnemen. Hij wilde niet zijn hele leven voor de bank aan het werk. Ik kan hem geen ongelijk geven. Maar dat is wel een negatief signaal voor andere jonge boeren."

5.6 Boeren die er oog voor hebben

Wes Korrel is heel duidelijk over de toekomst van de boerenlandvogels: "Zolang er boeren zijn die er oog voor hebben, zal het wel lukken. Maar niet zonder subsidie. Boeren moeten oog hebben voor de natuur en ze moeten van de trekker af als ze tijdens het maaien iets vinden of jongen horen. Het is onmogelijk om zonder subsidie wat te kunnen bereiken voor de natuur. Dat red je niet met de verkoop van streekproducten. Dat heb ik wel geleerd."

Johan Stuart is communicatiemedewerker en Frank Visbeen is hoofd van de afdeling Onderzoek en Advies bij Landschap Noord-Holland

Hoofdstuk 6

Doorlichting van enkele weidevogelgebieden in Noord-Holland in 2018

ERNST OOSTERVELD EN RONALD DE JONG

6.1 Inleiding

Met de regeling voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer ANLb 2016 is het weidevogelbeheer een nieuwe fase ingegaan. Nog meer dan tevoren stimuleert de regeling de samenwerking tussen beheerders om het beheer op gebiedsschaal aan te pakken. Dit biedt nieuwe kansen voor een verdere kwaliteitsimpuls. De provincie Noord-Holland wil die kwaliteitsslag graag realiseren. Een nuttig hulpmiddel daarbij is een doorlichting van weidevogelgebieden op het vlak van ruimtelijke kwaliteit en kwaliteit van inrichting en beheer. Zo'n doorlichting kan bijvoorbeeld helpen bij signalering van knelpunten en prioritering van maatregelen. Bureau Altenburg & Wymenga heeft een doorlichting uitgevoerd van de volgende gebieden: Eilandspolder West en Oost, De Zeevang en Polder Beetskoog.

6.2 Werkwijze

Uit onderzoek en praktijkkennis zijn criteria en vuistregels voor vitale weidevogelgebieden afgeleid (Oosterveld et al., 2014). De criteria zijn gericht op waar het in weidevogelgebieden om draait (openheid, rust, waterpeil, beschikbaarheid van kuikenland e.d.). De vuistregels voor kwaliteit kunnen naar wens worden ingesteld, afhankelijk van bijvoorbeeld regionale kenmerken, hoe hoog de ambities zijn of op basis van voortschrijdend inzicht. Criteria en vuistregels vormen samen het toetsingskader van de doorlichting. Door de provincie Noord-Holland is gekozen voor het toetsingskader uit het rapport 'Ecologie van weidevogels: kennisbundeling voor bescherming en beheer' dat in 2014 door Vogelbescherming Nederland is uitgebracht (Oosterveld et al., 2014).

De gehanteerde criteria en vuistregels zijn de volgende:

Ruimtelijke criteria en vuistregels

- dichtheid grutto (ten minste 15 broedparen per 100 ha);
- eigenschappen netwerkpopulatie (tussenafstand van broedclusters niet meer dan 2 km van elkaar);
- omvang beheerd gebied (ten minste 170 ha);
- openheid en rust (open landschap ten minste 35% van het gebiedsoppervlak, totale oppervlakte van openheid en rust ten minste 250 ha. Op dit punt is het toetsingskader uit 'Ecologie van weidevogels' nader gekwantificeerd);
- waterpeil met vuistregels voor optimaal en suboptimaal peil en te laag peil (afgemeten aan voorkeuren van de grutto).

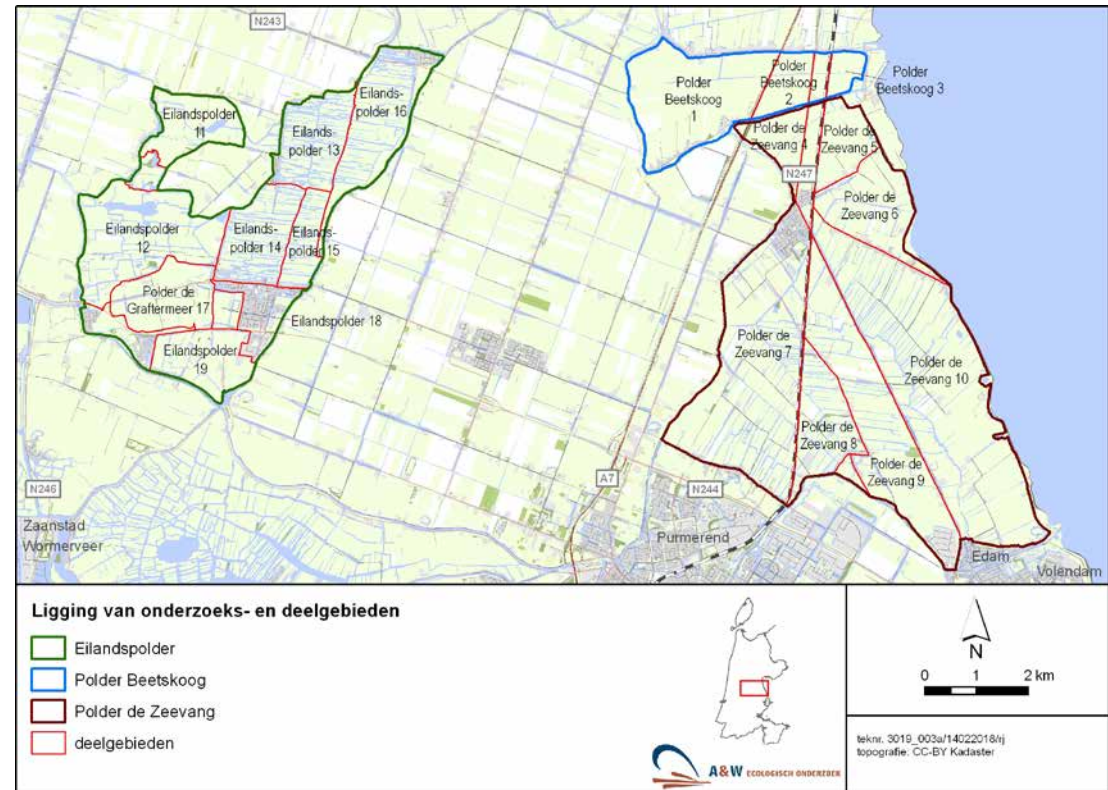
PLAS-DRASSEN VORMEN EEN BELANGRIJK ONDERDEEL VAN EEN WEIDVOGELGEBIED..

Beheercriteria en vuistregels

- oppervlakte kuikenland voor grutto (ten minste 1,4 ha per gruttobroedpaar);
- oppervlakte kruidenrijk grasland voor grutto (ten minste 1 ha per gruttobroedpaar);
- oppervlakte plasdras (ten minste 0,5 ha per 100 ha beheerde oppervlakte);
- oppervlakte-aandeel beweiding (circa een derde deel van de beheerde oppervlakte);
- oppervlakte-aandeel met vaste mest (ten minste circa een derde deel van de beheerde oppervlakte).

Met behulp van Geografische Informatie Systemen (GIS) zijn de scores voor de ruimtelijke kwaliteit en kwaliteit van inrichting en beheer vastgesteld aan de hand van door de Provincie beschikbaar gestelde gegevens. Gruttodichtheden zijn bepaald op basis van de provinciale kartering van 2018 (Korthorst & van Groen, 2018). Voor het beheer zijn pakketgegevens uit de ANLb- en provinciale registratie gebruikt. Bij de collectieven en terreinbeheerders is daarnaast aanvullende beheerinformatie opgevraagd.

^ Figuur 6.1. De onderzochte gebieden

OP PLAS-DRASSEN VINDEN VOGELS VEILIGHEID EN DE GRUTTO'S VORMEN ER PAARTJES.

Omdat Nederland voor de grutto belangrijk is en omdat er aan deze soort het meeste onderzoek is gedaan, is een deel van de vuistregels gebaseerd op de grutto. Voor de achtergronden wordt verwezen naar het rapport (Oosterveld et al., 2019).

6.7 Deelgebieden

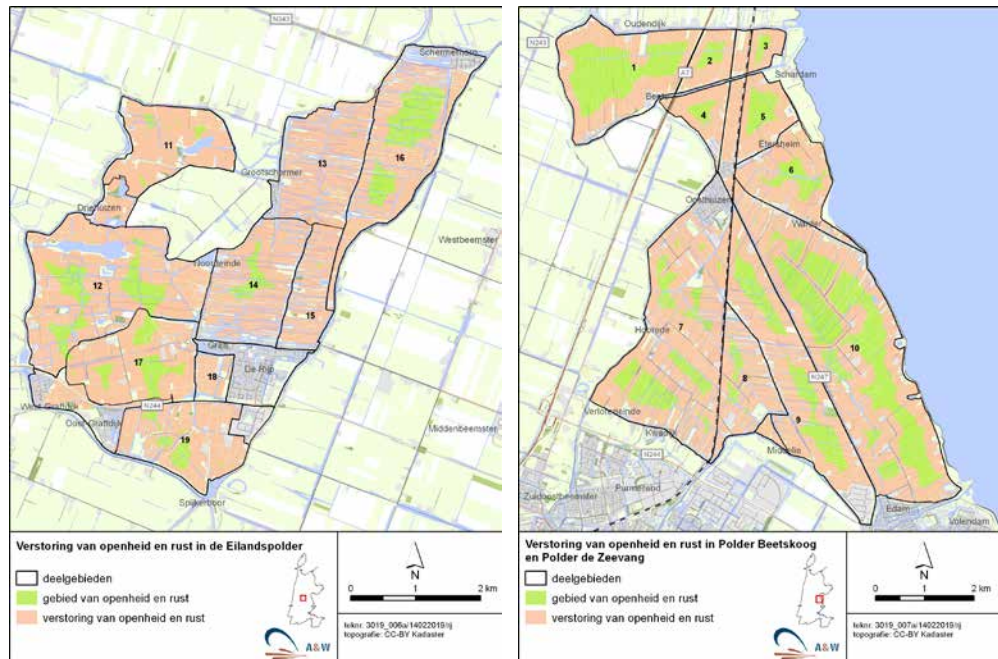
Binnen de drie gebieden zijn in totaal 19 deelgebieden geanalyseerd (figuur 6.1). De deelgebieden zijn begrensd door landschappelijke kenmerken als snelwegen, spoorwegen, brede watergangen en bebouwing e.d., die barrières vormen voor weidevogelgezinnen met kuikens. Dit is nodig voor de kuikenlandanalyses, omdat binnen de deelgebieden voldoende opgroeihabitat voor de kuikens moet worden aangeboden.

6.7 Conclusies

In tabel 6.1 en de toelichtende tekst zijn de belangrijkste resultaten samengevat. De complete doorlichting is te vinden in het rapport (Oosterveld et al., 2019).

✓ Tabel 6.1. Scores van de deelgebieden op criteria voor ruimtelijke kwaliteit, inrichting en beheer. Groen = voldoet aan de vuistregel, Rood = voldoet niet aan de vuistregel. Dit is een vereenvoudigde tabel. Voor de volledige tabel wordt verwezen naar het rapport (Oosterveld et al. 2019).

Deelgebied		Grutto dichtheid (bp/100 ha)	Gebied openheid en rust (ha)	Drooglegging 2017 (% cultuurland)		Plas-dras ANLb 2018 (ha/100 ha beheer)	Oppervlakte kuikenland (ha per Gbp)	Oppervlak kruidenrijk (ha per Gbp)	Beweidung (% van beheer)
				Optimaal	Suboptimaal				
1	Polder Beetskoog 1	11	205	18	11	1,4	2,8	0,0	65
2	Polder Beetskoog 2	12		27	38	0,0	1,3	0,0	65
3	Polder Beetskoog 3	35		52	33	0,0	2,6	1,4	65
4	Polder de Zeevang 4	34	697	31	61	0,0	2,2	0,0	65
5	Polder de Zeevang 5	11		21	7	0,0	0,7	0,4	60
6	Polder de Zeevang 6	21		8	10	3,3	2,2	1,1	60
7	Polder de Zeevang 7	18		31	4	1,1	2,3	0,8	60
8	Polder de Zeevang 8	15		57	16	1,7	2,8	0,2	65
9	Polder de Zeevang 9	12		26	4	0,0	1,3	0,5	65
10	Polder de Zeevang 10	20		42	14	1,3	1,8	1,7	15
11	Eilandspolder 11	19	199	66	3	0,0	6,8	6,4	25
12	Eilandspolder 12	34		32	4	0,1	2,7	1,6	25
13	Eilandspolder 13	23		58	26	0,0	6,0	5,5	15
14	Eilandspolder 14	10		52	15	0,0	11,8	11,2	5
15	Eilandspolder 15	1		61	13	0,0	95,8	90,7	13
16	Eilandspolder 16	26		61	22	1,3	5,0	2,9	20
17	Polder de Graftermeer 17	50		17	49	0,0	0,6	0,0	25
18	Eilandspolder 18	32		19	77	0,0	0,2	0,0	25
19	Eilandspolder 19	14		10	26	1,4	0,8	0,0	20

^ Figuur 6.2a, b. Verstoring van openheid en rust in de onderzoeksgebieden door alle storingsbronnen tezamen (opgaande elementen, wegen etc.)

Gruttopopulatie

Over het algemeen zijn de gruttodichtheden in de onderzochte gebieden redelijk hoog, bijvoorbeeld vergeleken met Fryslân, waar alleen reservaten nog dichtheden halen van meer dan 15 broedparen per 100 ha (Nijland & Postma 2016). In de Noord-Hollandse gebieden halen 11 van de 19 deelgebieden deze dichtheden, verspreid over alle drie gebieden. Veel van deze deelgebieden leunen ook sterk op de aantallen in het reservaat.

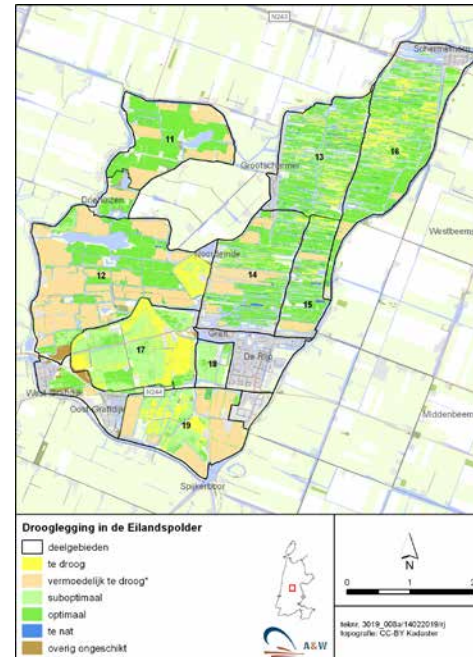
Ruimtelijke kwaliteit

Qua openheid en rust zijn de gebieden als geheel beoordeeld. Met name de openheid en rust in de Eilandspolder laat te wensen over (figuren 6.2a en 6.2b). Het gebied heeft veel verstoorte oppervlakte door bebouwing en verspreid liggende bosjes. Op het niveau van de deelgebieden hebben Beetskoog 1, De Zeevang 10 en Eilandspolder 16, qua openheid en rust de meeste potentie. In geen enkel deelgebied wordt aan de eis voldaan van 75% van de oppervlakte met een optimale drooglegging (figuren 6.2a en 6.2b). Er zijn zeven deelgebieden waar ten minste de helft van de oppervlakte een optimale drooglegging heeft (tabel 6.1). Dit zijn vooral deelgebieden met een groot aandeel reservaat. Opvallend is de grote oppervlakte met een waterpeil dat afwijkt van het vastgestelde polderpeil. Er is onduidelijkheid over de gehanteerde peilen, maar vermoedelijk is dat in veel gevallen lager dan het geschikte peil voor weidevogels.

Beheer

Wat betreft plasdras is alleen het aanbod plasdras op boerenland meegerekend. Over de oppervlaktes plasdras in de reservaten is geen informatie beschikbaar, maar met name in de Eilandspolder, met veel reservaat op hoog peil, zullen vogels uit gebiedsdelen met ANLb-beheer daar ook gebruik van kunnen maken. In deelgebieden zonder reservaat kan het tekort aan plasdras nijpend zijn, zoals in en rond de Graftermeerpolder (deelgebieden 17, 18), het centrale en oostelijke deel van Beetskoog (deelgebieden 2 en 3) en de noordelijke en zuidelijke deelgebieden in de Zeevang (4,5 en 9). In 13 van de 19 deelgebieden is het aanbod van grutto-kuikenland voldoende tot ruim voldoende. Met name geldt dat voor de Eilandspolder, waar in sommige deelgebieden de dichtheid van grutto's vrij laag is, maar er in het reservaat veel kuikenland is (Eilandspolder 11, 14, 15). De gruttodichtheden in die deelgebieden zijn laag, omdat er veel verstoring van de openheid is door moerasbosjes en brede rietkragen. In een aantal deelgebieden met alleen ANLb-beheer is er te weinig kuikenland, bijvoorbeeld in De Zeevang 5, 9, Eilandspolder 18, 19 en de Graftermeerpolder 17.

In 10 van de 19 deelgebieden is er te weinig aanbod van kruidenrijk grasland (met pakket Kruidenrijk weidevogelgrasland). Dit geldt vooral voor de deelgebieden met weinig tot geen reservaat. Het areaal kruidenrijk grasland op het boerenland geeft een vertekend beeld omdat er alleen informatie beschikbaar is over het pakket Kruidenrijk grasland. In de praktijk zijn die percelen niet altijd kruidenrijk. Het is niet bekend welke percelen daadwerkelijk kruidenrijk zijn. Wel zijn alle reservaten als kruidenrijk beschouwd.

^ Figuur 6.3a. Drooglegging* in de Eilandspolder.

^ Figuur 6.3b. Drooglegging* in polder Beetskoog en polder De Zeevang.

*De droogleggingsklasse 'vermoedelijk te droog' betreft locaties waarvoor volgens informatie van de Provincie Noord-Holland een peilafwijking geldt. Vermoedelijk betreft dit vooral peilverlagingen ten opzichte van het omliggende polderpeil.

De vuistregel is dat circa een derde deel (tussen 20 en 40% van de oppervlakte) gedurende het broedseizoen beweid wordt. Het betreft alle typen beweiding. In Beetskoog en de Zeevang wordt te veel beweid, in enkele deelgebieden in de Eilandspolder te weinig.

6.7 Gruttodichtheid en ruimtelijke en beheerfactoren

Er is geen eenvoudige één-op-één relatie tussen de gruttodichtheid en afzonderlijke ruimtelijke- of beheerfactoren. Bij de vestigingskeuze maken de vogels vermoedelijk een afweging op basis van een combinatie van factoren. Daarbij kan een gunstige factor (bijvoorbeeld een hoog waterpeil) zwaarder wegen dan een nadelige factor (bijvoorbeeld weinig openheid). Bovendien kunnen nog andere factoren een rol spelen waarvan de invloed minder bekend is dan de onderzochte factoren. Per gebied kan de keuze om zich te vestigen verschillend uitpakken. Mogelijk bestaat er een betere relatie met de kuikenproductie, die kan worden uitgedrukt in het Bruto Territoriaal Succes (BTS). Deze maat is niet in de analyse betrokken, omdat daarvoor te weinig gegevens beschikbaar waren. Daarentegen is er een aantal factoren geanalyseerd dat van grote invloed is op de kuikenoverleving, zoals de oppervlakte kuikenland (grutto) en beweiding (kievit, tureluur & scholekster).

Een grote lijn lijkt wel dat de deelgebieden met relatief lage dichtheden op relatief veel van de ruimtelijke en beheerfactoren slecht scoren, zoals Beetskoog 2, Zeevang 5, 9 en Eilandspolder 19 (tabel 6.1). Dit suggereert dat voor behoud van populaties op alle fronten tegelijk goede omstandigheden nodig zijn (ruimtelijke kwaliteit, beheer).

Aan de andere kant zijn er ook uitzonderingen, zoals de Graftermeerpolder, die qua gemeten factoren slecht scoort maar een hoge dichtheid van broedende grutto's herbergt. Mogelijk zijn daar andere factoren doorslaggevend, zoals kwel of een hoge kuikenoverleving.

Ernst Oosterveld en Ronald de Jong zijn werkzaam bij Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek in Feanwâlden.

Literatuur

Korthorst M. & F.M. van Groen, 2018. Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2018. Verantwoording gebiedsdekkend weidevogelonderzoek, weidevogelmeetnet en alarmtelling. TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard; Van der Goes en Groot, Alkmaar.

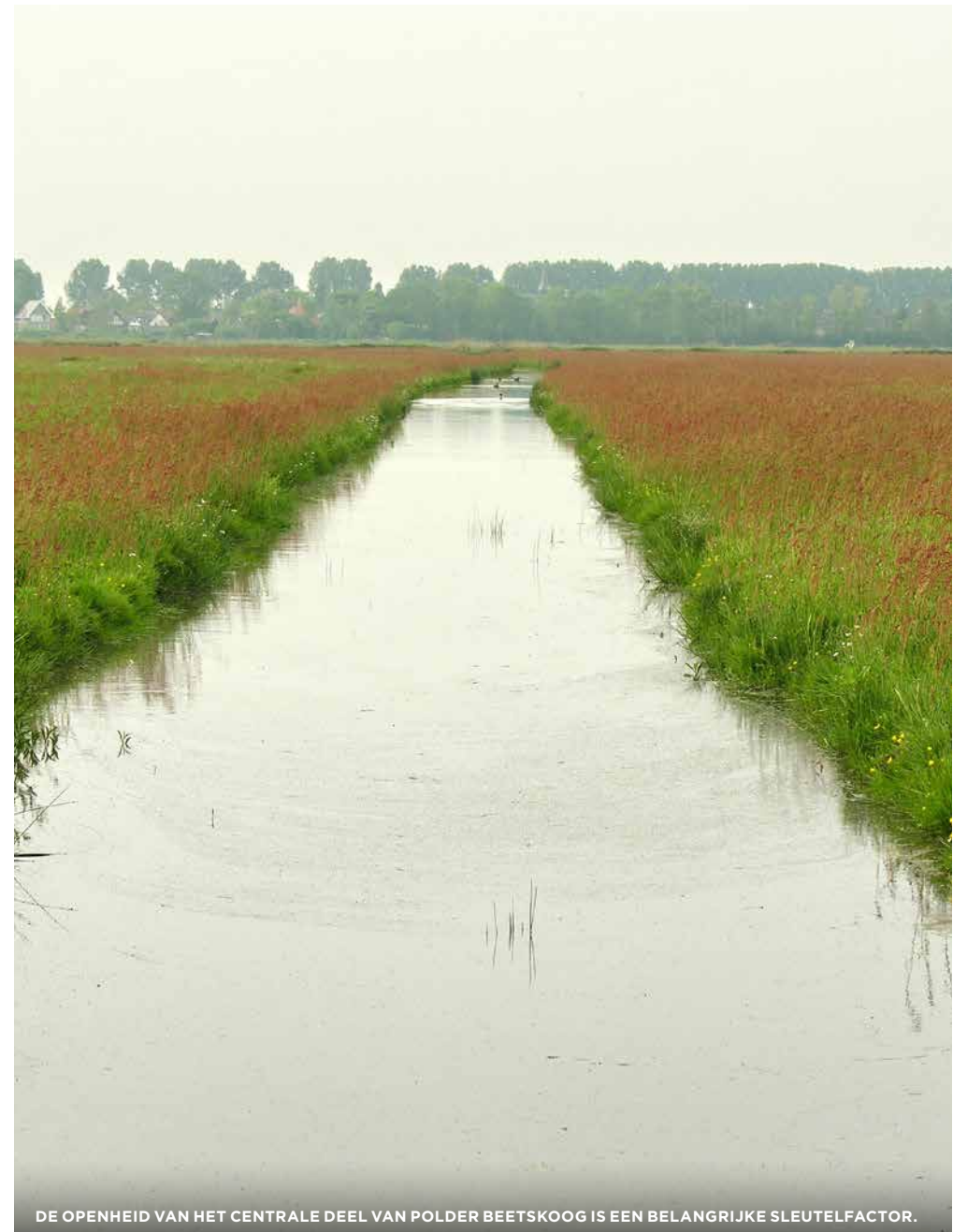
Nijland, F. & J. Postma, 2016. Hoeveel weidevogels broeden er in Fryslân? *Limosa* 89: 12-22.

Oosterveld, E.B., L.W. Bruinzeel & E. Wymenga, 2014. *Ecologie van weidevogels: kennis-bundeling voor bescherming en beheer. A&W-rapport 1831.* Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

Oosterveld, E.B., R. de Jong & F. Hoekema, 2019. *Doorlichting weidevogelgebieden Noord-Holland. A&W-rapport 2539.* Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Het rapport is te downloaden van

🖱 www.altwym.nl

DE OPENHEID VAN HET CENTRALE DEEL VAN POLDER BEETSKOOG IS EEN BELANGRIJKE SLEUTELFACTOR.

IN WINTERVOEDSELAKKERS WORDT 'S WINTERS ZELFS AF EN TOE EEN GRAUWE GORS GEZIEN.

Hoofdstuk 7

Uitbreiding agrarisch natuurbeheer: focus op akkervogels

WENDY ATES

7.1 Inleiding

Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) gaat uit van een leefgebiedenbenadering: het creëren en in stand houden van een leefgebied voor een soort of groep van soorten die vergelijkbaar beheer vraagt. Het ANLb kent vier agrarische leefgebieden: open grasland (beheer voor weidevogels), open akkerland (beheer voor akkervogels), natte dooradering (sloten en slootranden) en droge dooradering (beheer op akkerland en beheer van opgaande begroeiing). Daarnaast is er de categorie water voor agrarisch waterbeheer om de waterkwaliteit te verbeteren.

7.2 Hoe werkt het?

De beheeractiviteiten die worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied zijn bijvoorbeeld het creëren van schuil- en foerageergebieden en het optimaliseren van voortplantingsmogelijkheden. Voor de categorie water gelden andere beheerfuncties, zoals waterberging of bufferzones.

Agrarische collectieven vragen de subsidie voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer aan bij de provincie. Een agrarisch collectief is een samenwerkingsverband in een bepaald gebied. Het bestaat uit

EEN GOED AANGELEGDE WINTERVOEDSELAKKER TREKT
 VAAK HONDERDEN VOGELS, WAARONDER RINGMUSSEN.

agrariërs en andere grondgebruikers in dat gebied die zich vrijwillig hebben verenigd voor het uitvoeren van agrarisch natuur- en landschapsbeheer. De collectieven sluiten zelf de contracten met de agrarische natuurbeheerders (de boeren) af. De collectieven hebben subsidie aangevraagd voor agrarisch natuurbeheer voor een periode van 6 jaar (2016 tot en met 2021). De subsidie wordt betaald uit middelen van de Europese Unie en de provincie. De waterschappen betalen mee aan het waterbeheer. Het agrarisch natuurbeheer is van oorsprong sterk gericht op weidevogelbeheer. Sinds 2016 is het beheer verbreed naar akkervogels. In Noord-Holland is nog budget beschikbaar voor uitbreiding van akkervogelpakketten in 2020 en 2021.

Voor het ANLb zijn er 68 doelsoorten benoemd, dit zijn diersoorten waarvoor Nederland een internationale verplichting heeft om hun 'staat van instandhouding' te verbeteren of te behouden. Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer in open akkers en droge dooradering in Nederland is gericht op het geschikt houden/maken van het leefgebied voor de doelsoorten (tabel 7.1 en 7.2).

✓ Tabel 7.1. Soorten open akkers. brv=broedvogel, nbrv= geen broedvogel

Blauwe kiekendief (nbrv)	Geelgors (nbrv)	Gele kwikstaart (brv)
Grauwe kiekendief (brv)	Kerkuil (brv)	Kievit (brv)
Kleine zwaan (nbrv)	Kneu (brv)	Patrijs (brv)
Ringmus (brv)	Ruigpootbuizerd (nbrv)	Scholekster (brv)
Torenavalk (brv)	Veldleeuwerik (brv/nbrv)	Velduil (brv)

✓ Tabel 7.2. Soorten droge dooradering, brv=broedvogel, nbrv= geen broedvogel

Braamsluiper (brv)	Bunzing	Geelgors (nbrv)
Grauwe kiekendief (brv)	Grote Lijster (brv)	Keep (nbrv)
Kneu (brv)	Patrijs (brv)	Ransuil (brv)
Spotvogel (brv)	Steenuil (brv)	Torenavalk (brv)
Zomertortel (brv)		

7.3 Uitwisseling van kennis

Het beheer is gericht op de beschikbaarheid van voldoende voedsel in de vorm van zaden, insecten en muizen (jaarrond), veilige broedgebieden en rustgebieden in de winter. Het leefgebied open akker bestaat uit landschappen met overwegend bouwland waarin wordt voldaan aan de eisen die akkersoorten stellen. Bouwland bestaat uit akkers met gewassen zoals bijvoorbeeld granen, aardappels of suikerbieten. De akkers zijn doorsneden met bermen, sloten en in sommige gebieden opgaande begroeiing.

De provincie, de agrarische collectieven in Noord-Holland, experts van onder andere Kenniscentrum voor akkervogels "Gruuwe Kiekendief" en Landschap Noord-Holland hebben samen ervaringen en ambities gedeeld. Ze zijn met elkaar in gesprek gegaan over akkervogels en over beheer. Hierbij hebben ze gekeken naar vragen zoals: welke beheermaatregelen werken goed en wat zijn knelpunten? Wat zijn goede zaadmengsels voor akkerranden en wat is nodig om jaarrond te zorgen voor voldoende voedselaanbod? Wat zijn goede locaties voor vogelakkers en welke begeleiding hebben agrariërs nodig in de uitvoering van het beheer? Wat is de invloed van het weer op akkerranden? En hoe beleven de inwoners van Noord-Holland de inzet voor akkervogels? Deze uitwisseling van kennis en ervaring en beheerervaring van de collectieven in o.a. de kop van Noord-Holland, in de Haarlemmermeer en op Texel is heel zinvol.

DE GEELGORS IS TIJDENS DE TREK EN IN DE WINTER IN KLEINE AANTALLEN IN NOORD-HOLLAND TE VINDEN OP PLEKKEN WAAR VOLDOENDE VOEDSEL IS.

DE VELDUIL IS EEN VAN DE DOELSOORTEN VAN HET BELEID ROND AGRARISCH NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER IN OPEN AKKERS EN DROGE DOORADERING.

DE POPULATIE VAN DE TORENVALK STAAT ONDER DRUK. WINTERVOEDSELAKKERS MET VEEL MUIZEN KAN DE SOORT HELPEN.

7.4 We kunnen meer doen voor akkervogels

De collectieven kijken ook wat er buiten de provinciegrenzen gebeurt. Zo hebben zij contact met de collectieven in Groningen en doen zij kennis op over patrijzenprojecten in Zeeland en Brabant. Verder kijken zij uit naar de resultaten uit landelijk onderzoek. Voor de uitbreiding van beheer in Noord-Holland wordt de voorkeur gegeven aan gebieden die wat betreft omvang, openheid, de aanwezigheid van akkerbouw en de samenstelling van het bouwplan (gewassen) de beste kansen bieden. Verspreidingskaarten helpen om keuzes te maken en de beheermaatregelen af te stemmen op de soorten die in het gebied voorkomen (Vogelatlas en NDFF). Voor Noord-Holland zijn belangrijke doelsoorten de veldleeuwerik, gele kwikstaart, ringmus, kneu, patrijs en geelgors. Uit monitoring blijkt dat er op en rond de akkers veel meer (broedende) vogels voorkomen zoals: blauwborst, fazant, kievit, grasmus, graspieper, scholekster, kwartel, wulp en roodborsttapuit.

Vanuit het ANLb zijn er verschillende mogelijkheden: zoals de aanleg en beheer van meerjarige brede akkerranden, van wintervoedselvelden, en vlakdekkende maatregelen zoals vogelakkers en vogelgraan voor akkervogels. Voor de uitbreiding van het beheer voor akkervogels is veel interesse bij agrariërs. Het blijkt best inpasbaar in de bedrijfsvoering en het resultaat en meer vogels op het boerenland, geeft veel voldoening!

Wendy Ates is senior beleidsmedewerker natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer bij de provincie Noord-Holland

Voor meer informatie over agrarisch natuurbeheer zie:

👉 <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/subsidiestelsel-natuur-en-landschap/agrarisch-natuurbeheer-anlb/kennisbank/>

Hoofdstuk 8

Ransuil, een geheimzinnige vogel van het boerenland

FRANK VISBEEN

ORANJE OGEN EN OORPLUIMEN ZIJN DE KENMERKEN VAN DE RANSUIL.

8.1 Kennismaking

De ransuil is een moeilijk waar te nemen vogel omdat ze nachtelijk actief is en overdag vaak in de dekking van een boom zit. Maar een ontmoeting met deze prachtige vogel zal je niet snel vergeten. De vogel kijkt je met oranje ogen indringend aan. De bovenzijde van het verenkleed is geelbruin en gemarmerd, als 'boomschors'. De onderzijde is licht roestgeel met donkere lengtestrepen. Bij gevaar of verstoring drukt de uil de veren tegen het lichaam en steken de oorpluimen omhoog. De lichaamsvorm is dan lang en dun. Dan valt ook de contrastrijke, ronde gezichtssluier op. In rust hangen de veren losjes langs het lichaam. In het vroege voorjaar is de zachte baltsroep van het mannetje 'hoe ... hoe ... hoe ...' en de klagende roep van het vrouwtje kenmerkend. Als je geluk hebt kan je dan ook het vleugelklappen horen! Opvallend is de bedelroep, het hoge kie-jee van de jongen, die soms eindeloos de gehele nacht om voedsel bedelen. De ransuil jaagt vooral in het open veld, langs wegbermen en op plekken met kaalslag in het bos. Ze voedt zich hoofdzakelijk met woelmuizen, met de veldmuis als belangrijkste prooi.

8.2 Leefgebied en broeden

De ransuil is niet kieskeurig wat betreft leefgebied. Dat varieert van agrarische gebieden tot open bos, bosranden, duinen, moerasgebieden en parken. In groot, aaneengesloten bos ontbreekt hij veelal. Ze schijnen zelfs een voorkeur te hebben om dichtbij menselijke bebouwing te broeden, bijvoorbeeld in tuinen met genoeg dekking en groenblijvende bomen. De periode van eileg ligt tussen eind maart en half april en

DE AFWISSELING VAN BEGROEIING EN OPEN VELDEN ZIJN HET IDEALE LEEFGEBIED VAN RANSUILEN.

RANSUILEN MAKEN GEBRUIK VAN OUDE EKSTER- EN KRAAIENNESTEN OM IN TE BROEDEN.

het legsel bedraagt gemiddeld 4-6 eieren. In voedselrijke jaren met veel veldmuizen kan dat zelfs oplopen tot 8 eieren. In voedselarme jaren hebben ze vaak geen broedsel. Ze hebben één legsel per jaar, een tweede broedsel is zeldzaam. De eieren worden bebroed vanaf het eerste ei.

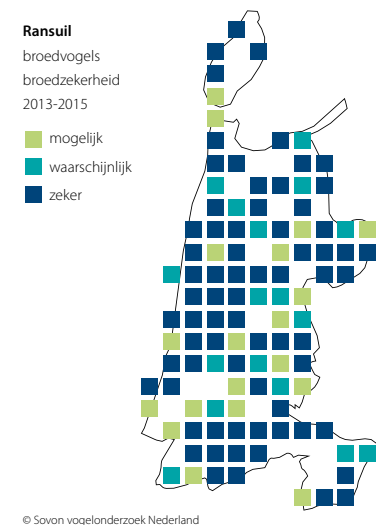
De ransuil broedt en roest bij voorkeur in groenblijvende bomen of naaldbomen, die hem de beste dekking bieden. Daarnaast ook in houtwallen, boomgroepen, hagen en zelfs solitaire bomen of struiken (meidoorn). Ransuilen zijn vaak jaren plaatstrouw aan een nestomgeving, maar niet per se aan hetzelfde nest. Ze maken veelal gebruik van oude kraaien- of eksterneesten en incidenteel broeden ze op de grond. Jongen verlaten na minimaal drie weken het nest en klimmen in naburige boomkruinen. Na vijf weken zijn ze vliegvlug.

8.3 Trek en slaapgedrag

Jonge ransuilen zwermen bij zelfstandigheid uit en kunnen honderden kilometers ver weg trekken. Vanaf het najaar verzamelen de uilen zich in groepen en bezetten vaste roestplaatsen waar soms tientallen vogels kunnen roesten. Ransuilen vanuit Noordoost-Europa trekken 's winters zuidwaarts en kunnen ook in Noord-Holland op de roestplaatsen te vinden zijn.

8.4 Verspreiding in Noord-Holland

De ransuil broedt in kleine aantallen verspreid over de hele provincie (zie figuur 8.1). Nergens is de soort algemeen. De dichtheden zijn laag en de soort is lastig vast te stellen. De verspreiding wordt sterk bepaald door de telinspanning van vogelaars in de goede periode. Zo wist ik tijdens nachtelijk vleermuisonderzoek in mei tot en met juni diverse broedparen met jongen vast te stellen in Waterland-Oost en andere poldergebieden. Ook verraden braakballen de aanwezigheid van een ransuil. Bij grote groenblijvende bomen, zoals coniferen, kan ik het niet laten om even rondom de boomstam te speuren naar braakballen.

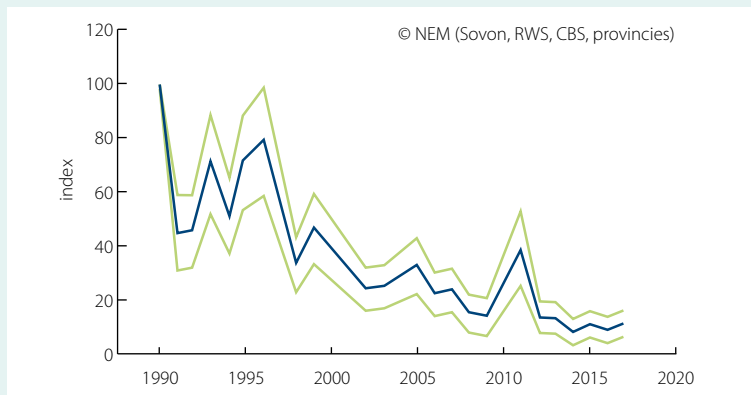

^ Figuur 8.1. Verspreiding in Noord-Holland. Gebaseerd op Vogelatlas van Nederland (Sovon 2018). Per atlasblok is aangegeven of de soort er voorkomt en welke zekerheid omtrent broeden werd verkregen.

8.5 Hoe is de stand?

De ransuil is sinds 1990 sterk afgenomen en er zijn in Noord-Holland geen tekenen die op herstel wijzen (zie figuur 8.2). Landelijk lijkt de afname te zijn gestabiliseerd. In de periode 2013-2015 schatte men de landelijke populatie op 2200 à 3000 paar en de winter aantallen op 7000 tot 12.000 vogels. Voor Noord-Holland dateert de laatste schatting uit de periode 2005-2009 en die bedroeg 350-500 broedparen.

Ransuil - Broedvogeltrend - Noord-Holland

^ Figuur 8.2. Trend van de ransuil als broedvogel in Noord-Holland. Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout (licht blauwe lijn).

8.6 Wat zijn de problemen?

Omdat de populatie ransuilen afneemt, staat de soort op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels als 'kwetsbaar'. De ransuil is sterk afhankelijk van veldmuizen. Van nature maken die een drie- tot vierjarige cyclus door. In een piekjaar van veldmuizen brengt de ransuil veel jongen groot. Door intensieve landbouwactiviteiten zijn deze natuurlijke cycli nagenoeg verdwenen, alhoewel de laatste jaren (waaronder 2019) weer meer echte veldmuizenpieken zijn voorgekomen. De bescherming van deze soort hangt daarom voor een deel nauw samen met de wijze van landbouw bedrijven. Verder is het van belang geschikt leefgebied in stand te houden zoals open groene vlaktes, hagen en houtwallen. Voor nestgelegenheid zijn ransuilen sterk afhankelijk van nesten die door eksters en kraaien worden gebouwd.

'S WINTERS RUSTEN RANSUILEN VAAK SAMEN IN BOMEN.

8.7 Wat kunt u doen

In het boerenland kunnen de omstandigheden voor de soort worden verbeterd door:

- Maatregelen te nemen die zijn gericht op het verbeteren van het voedselaanbod - dus muizen - in het boerenland, zodat de sterfte van jonge en volwassen vogels in vooral het winterhalfjaar vermindert.
- In het agrarische land verspreid liggende voedselrijke perceeltjes of overhoekjes met graan of onkruid in stand te houden of om mee te helpen met het behoud van allerlei landschapselementen, zoals houtwallen en hoogstamboomgaarden. Ook de agrarische natuurbeheerpakketten in bouwlandgebieden, zoals vogelakkerranden, werken positief voor de ransuil.
- Behoud en aanleg van natuurlijke erven, omdat die kunnen bijdragen aan een beter leefgebied van de ransuil.
- Kunstnesten te plaatsen in geschikt leefgebied waar nestgelegenheid ontbreekt. Bijvoorbeeld in de vorm van met takken of wilgentenen gevlochten open nesten of eendenkorven.

Frank Visbeen is hoofd van de afdeling Advies en Onderzoek bij Landschap Noord-Holland

Hoofdstuk 9

Vogels en publiek genieten van de vogelakkers op Texel

SIEBOLD VAN BREUKELEN

9.1 Inleiding

In 2017 zijn de eerste ervaringen met vogelakkers op Texel beschreven in het Jaarboek Boerenlandvogels van Landschap Noord-Holland. Onder-tussen zijn we twee jaar verder. Tijd voor een update van onderzoeken die in de vogelakkers zijn gedaan en over de praktijkervaringen.

9.2 Wat is een vogelakker?

Het concept vogelakkers is ontwikkeld door Ben Koks, 'De man op de dijk' (Werkman, 2018), de grondlegger van Werkgroep Grauwe Kiekendief (nu Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels). "Een vogelakker is een meerjarige maatregel op perceelsniveau, die bestaat uit een afwisseling van stroken meerjarig eiwitgewas (luzerne/rode klaver) met stroken natuurbraak waarin een mengsel van grassen, granen en kruiden is ingezaaid. Het doel van de vogelakker is primair het verbeteren van het roofvogelhabitat door via een specifieke strokenteelt van een eiwitgewas en natuurbraak het voorkomen en de beschikbaarheid van (woel)muisen te vergroten. En secundair om met vogelakkers een bijdrage te leveren aan de ecologische opwaardering van het akkerlandschap door omstandigheden te creëren waarin bodemleven, insecten en karakteristieke akkervogels als de veldleeuwerik kunnen floreren" (Wiersma et al., 2019).

VOGELAKKER MET STROKEN OOGSTBARE LUZERNE/KLAVER EN NIET GEMAAIDE NATUURBRAAKSTROOK.

DE LUZERNE WORDT LAAT GEMAAID ZODAT DEZE VOLOP IN BLOEI KOMT EN VEEL INSECTEN TREKT. INDIEN HET STREVEN OPTIMALE AGRARISCHE PRODUCTIE EN VOEDERWAARDE IS, ZOU JE VEEL EERDER MAAIEN.

9.3 Nu ruim 80 ha vogelakker op Texel

In 2016 is de vogelakker opgenomen in het subsidiestelsel Agrarisch Natuur en Landschap Beheer (ANLb). Merkwaardig is dat het pakket binnen het ANLb ook éénjarig kan, dat is strijdig met het concept. Een éénjarige vogelakker is geen vogelakker. Meerjarigheid is van groot belang om biodiversiteit in de vogelakkers op te bouwen. Op Texel zijn alleen meerjarige vogelakkers aanwezig. De eerste vogelakkers zijn in 2015 aangelegd in een project van Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels en Vogelbescherming Nederland om de overwinteringsmogelijkheden voor velduil en blauwe kiekendief te bevorderen. Het areaal is langzaam uitgebreid en er ligt nu op Texel ruim 80 ha vogelakkers met een vergoeding vanuit het ANLb.

^ Figuur 9.1. Ligging vogelakkers op Texel. De akker bij de rode pijl was t/m 2018 vogelakker.

9.4 Klaver, luzerne en zonnebloemen

De vogelakker is de beheermaatregel waar ik de meeste tijd aan besteed omdat het zo machtig interessant is om te volgen wat er gebeurt met de biodiversiteit. Ik heb de nodige uren rondgelopen met Jitty Hakkert van het Kenniscentrum Akkervogels, Anthonie Stip van de Vlinderstichting en Dick Schermer, ZZP-er en muizenonderzoeker op Texel. Wij hebben op Texel gekozen om de vogelakkers in clusters van 10-40 ha aan te leggen en niet te veel te versnipperen. Ze liggen verspreid over het eiland op kansrijke plaatsen voor de doelsoorten in open en relatief grootschalige akkergebieden. Doelsoorten zijn velduil, blauwe kiekendief, torenvalk, noordse woelmuis, veldleeuwerik, gele kwikstaart en insecten (wilde bijen, hommels, vlinders). Als neveneffect is er de hoop en verwachting dat door het hoge aanbod van muizen, roofdieren zoals bruine kiekendief, buizerd en katten naar de vogelakkers gelokt worden en de predatiedruk op jonge weidevogels hierdoor lager wordt. Dat is natuurlijk bijna niet wetenschappelijk te bewijzen maar al deze predatoren komen wel vaak voor in de vogelakkers.

De vogelakkers zijn aangelegd met ondersteuning van het Kenniscentrum Akkervogels waarbij het ontwerp en de bestelling van zaaigoed via hun liep. Het ontwerp van de vogelakkers op Texel gaat uit van 2/3 van het oppervlak ingezaaid met oogstbare eiwitgewassen en 1/3 ingezaaid met een gras/graan/kruidentmengsel. De stroken eiwitgewas zijn 12 meter breed en de stroken natuurbraak zijn 9 meter breed. In overleg met het Kenniscentrum Akkervogels is het zaadmengsel aangepast en is het aandeel klaver/luzerne in de braakstroken verhoogd om er voor te zorgen dat na het maaien van de stroken voldoende bloeiende planten overblijven in de stroken natuurbraak. Ook zijn zonnebloemen in het mengsel natuurbraak toegevoegd als najaar-/wintervoedsel.

ZONNEBLOEMEN ZIJN HET AFGELOPEN JAAR OPGENOMEN IN HET NATUURBRAAKMENGSEL. DE BLOEMEN ZIJN ERG AANTREKKELIJK VOOR INSECTEN. HIER MET OPWARMENDE MOSHOMMEL EN AARDHOMMELS. DE ZADEN ZIJN AANTREKKELIJK VOOR VOGELS EN INSECTEN.

VEEL ROOFVOGELS, ZOALS HIER DE BUIZERD, KOMEN AF OP DE VELE MUIZEN IN DE VOGELAKKER.

9.5 Meer biodiversiteit

Er zijn vijf deelnemende boeren die het beheerpakket vogelakkers uitvoeren. Met de deelnemers is afgesproken dat de ontwikkeling van biodiversiteit en de doelsoorten centraal staat en dat de agrarische productie hieraan ondergeschikt is. Er is daarom ook regie op het tijdstip van maaien. Over het algemeen wordt er begin juni voor het eerst gemaaid. Een volgende maaibeurt is minimaal zes weken later zodat veldleeuweriken een grote kans op broedsucces hebben (Ottens et al., 2016). De laatste maaibeurt is, indien de omstandigheden het toelaten, in oktober/november, zodat de vogelakker kort de winter in gaat en het volgend voorjaar weer een geschikt broedhabitat is voor veldleeuweriken. De geogoste luzerne/klaver wordt op Texel door agrariërs gebruikt. Agrariërs persen het in kleine balen of het wordt in de graskuil opgenomen en gebruikt als voer voor melkvee, vleesvee en schapen.

Verschillende onderzoeken op Texel tonen aan dat vogelakkers de biodiversiteit bevorderen.

- Het gemiddeld aantal bovengrondse ongewervelden is op Texel in vogelakkers bijna twee keer zo hoog als in referentiegebieden (Wiersma et al., 2019).
- Vogelakkers herbergen grotere dichtheden broedvogels dan referentiegebieden (Wiersma et al., 2019).
- In de vogelakkers komen 's winters veel hogere aantallen vogels voor dan in omliggende referentiepercelen (Wiersma et al., 2019).
- Er zijn meer dagvlinders en dagactieve nachtvlinders in vogelakkers dan in referentiepercelen (Stip, 2019).
- Er is een diverse muizenstand in de vogelakkers met onder andere de noordse woelmuis (Schermer, 2019).
- In vogelakkers komt een hoge dichtheid aan bloembestuivende insecten voor (Stip & Smit, 2019).

Het expertisecentrum Akkervogels voert de monitoring uit van broedende en overwinterende akkervogels, zowel binnen als buiten vogelakkers. Zelf heb ik veel verschillende soorten dagvlinders gezien met in 2019 opvallend veel oranje luzernevlinders en grote aantallen klaverspanners. Maar ook andere soortgroepen, zoals duizenden sprinkhanen, moshommels, wilde bijen, waaronder de langhoornbij, veel foeragerende boerenzwaluwen, gierzwaluwen en huiszwaluwen, gegarandeerde waarnemingen van bruine kiekendief, torenvlak en buizerd, veel broedende en overwinterende veldleeuweriken, overwinterende velduil en blauwe kiekendieven, broedende kwartels en fazanten, volop hazen en ik zag veel muizenactiviteit.

9.6 Allemaal hosanna?

Het lijkt allemaal hosanna met de vogelakkers maar er zijn ook nadelen. Na inzaai in het voorjaar is er vaak veel last van vanuit agrarisch oogpunt minder gewenste kruiden, met name van verschillende meldesoorten. Ook komt de groei van luzerne/klaver langzaam op gang. De eerste snee is hierdoor vaak van slechte kwaliteit. Daarna komt het luzerne/klaver mengsel goed tot ontwikkeling. Een vals zaaibed maken (zaaibed klaar maken, ongewenste onkruiden laten kiemen, na 2 weken onkruid uittrekken of oppervlakkig schoffelen en inzaaien) en relatief vroeg inzaaien (eind april) verlaagt de kans op minder gewenste kruiden en zorgt voor een hogere opbrengst aan eiwitgewas in het eerste jaar. Er is ook een behoorlijke druk van minder gewenste kruiden in de natuurbraakstroken zoals akkerdistels, kweek en ridderzuring. De ene vogelakker heeft daar meer last van dan de andere. De akkerdistels zaten afgelopen jaar overigens wel vol rupsen van distelvlinders. Er zijn een aantal natuurbraakstroken, die verruigd waren, opnieuw ingezaaid om de kruidenrijkdom in stand te houden. Inzaai in het najaar lijkt de beste resultaten te geven met het minst last van ongewenste soorten. Nadeel is dat sommige kruiden niet opkomen, zoals zonnebloem.

9.7 Positieve reacties van publiek

Het beheerpakket vogelakkers is geen alleenstaand doel maar maakt onderdeel uit van een plan om in het agrarisch gebied op Texel een stimulans te geven aan biodiversiteit. Er zijn op Texel volop kansen door de variatie in het landschap. Natuurgebieden, binnendijken, tuinwallen, kolken en afwisseling van grasland en bouwland zorgen voor een gevarieerd landschap. Ook akkerranden staan erg in de belangstelling bij agrariërs. We stimuleren agrariërs om meer variatie in landbouwgewassen te krijgen, met bijvoorbeeld koolzaad, mosterd, blauw maanzaad, erwten en bonen en deze als stoppel te laten staan in de winter. De eerste indrukken zijn dat het goed werkt voor de biodiversiteit en dat het samen met de bloemrijke akkerranden en vogelakkers veel positieve reacties oplevert van burgers en toeristen.

Siebold van Breukelen is gebiedscoördinator van agrarische natuurvereniging De Lieuw op Texel. Met dank aan Popko Wiersma van Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels voor correcties en tekstsuggesties.

OPNIEUW INGEZAAIDE NATUURBRAAKSTROOK MET ALS DOEL OM DE KRUIDENRIJKDOM IN STAND TE HOUDEN. INDIEN NODIG WORDT PER PERCEEL NA EEN AANTAL JAAR MAXIMAAL DE HELFT VAN DE NATUURBRAAKSTROKEN OPNIEUW INGEZAAID.

Literatuur

Ottens, H.J., J. Hakkert & P. Wiersma, 2016. Effect van uitgesteld maaibeheer op broedsucces van Veldleeuweriken. Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.

Schermer, D., 2019. Muizen op Texelse Natuurakkers. Tussen Duin en Dijk nr. 4.

Stip, A., 2019. Effecten van meerjarige vogelakkers in Noord-Holland op dagvlinders en andere bloembezoekende insecten. Eindrapportage 2017 - 2018. Rapport VS2018.046, De Vlinderstichting, Wageningen.

Stip, A. & J.T. Smit, 2019. Monitoring van bestuivers op Groninger Vogelakkers. Rapport VS2018.043, De Vlinderstichting, Wageningen.

Werkman, E., 2018. De man op de dijk. Het grenzeloze verhaal van de grauwe kiekendief. KNNV uitgeverij, Zeist.

Wiersma, P., B. Luske, J. Bos, J. Hakkert, H.J. Ottens, M. Postma, R. Klaassen, B. Timmermans en M. Zanen, 2019. Vogelakkers. Het effect op de biodiversiteit en de landbouwkundige inpasbaarheid. Rapport Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Louis Bolk Instituut en Vogelbescherming Nederland in opdracht van Ministerie van Economische Zaken.

Hoofdstuk 10

Weidevogelonderzoek in het werkgebied van Water, Land en Dijken

MARTINE BIJMAN

10.1 Inleiding

Het werkgebied van Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Water, Land & Dijken (WLD) behoort tot één van de landelijke weidevogelbolwerken van Nederland. Hier komen plaatselijk nog hoge dichtheden weidevogels voor met soorten als grutto, tureluur en slobbeend. Provincie Noord-Holland heeft een groot deel van het gebied aangewezen als kerngebied voor weidevogels en in het natuurbeheerplan als open grasland.

WLD is sinds 2016 collectief voor haar werkgebied in de uitvoering van het agrarisch natuur-, landschaps- en waterbeheer en heeft op ruim 5.700 ha pakketten voor weidevogelbeheer afgesloten. WLD streeft naar de instandhouding van de huidige weidevogelpopulatie en ombuiging van de negatieve trend. Om de effectiviteit van het beheer te monitoren heeft WLD in 2019 bijna 10.000 ha van haar werkgebied professioneel laten tellen. Het andere deel van het werkgebied, zo'n 7.000 ha, is gemonitord door provincie Noord-Holland. Het gebied betreft grotendeels grasland, deels boerenland en deels natuurgebied.

POLDER OTERLEEK IS GOED TE OVERZIEN VAN OMLIGGENDE DIJKEN EN WEGEN.

10.2 Doel van de telling

Met de uitvoering van de telling wil WLD inzicht krijgen in de aanwezige soorten weidevogels, hun relatieve aantallen en hun verspreiding. Tijdens het seizoen brengt de organisatie de deelnemers aan weidevogelbeheer op de hoogte van de resultaten op gebiedsniveau. De telgegevens zijn tijdens het weidevogelseizoen ook door de veldcoördinatoren gebruikt om het beheer op het laatste moment te optimaliseren. Daarnaast wil WLD weten hoe groot het broedsucces is van de grutto in haar gebied.

10.3 Welke soorten

Door de tellers zijn 10 verschillende weidevogelsoorten gemonitord. WLD wilde inzicht hebben in de aanwezige aantallen grutto, tureluur, kievit, scholekster, krakeend, slobbeend, kuifeend, zomer- en wintertaling en veldleeuwerik. WLD heeft opdracht gegeven voor de uitvoering van een broedparentelling en een alarmtelling. In totaal zijn in de periode 1 april tot en met 15 juni vijf veldbezoeken uitgevoerd.

10.4 Resultaten

In totaal zijn van 10 soorten 4.680 territoria vastgesteld. Met 1.263 territoria is de kievit de talrijkste van de geïnventariseerde soorten, gevolgd door grutto (1.024), krakeend (753), tureluur (576) en scholekster (569), zie tabel 10.1. In het grootste deel van het onderzoeksgebied is ook Bruto Territoriaal Succes (BTS) bepaald (zie kadertekst en tabel 11.2). In de meer versnipperde delen van het werkgebied is de BTS-bepaling minder zinvol vanwege de mogelijke in- en uitloop van paren weidevogels met jongen. Om die reden is in deze gebieden geen alarmtelling uitgevoerd. Om het broedsucces (BTS) te kunnen bepalen zijn binnen een begrensd gebied met een ecologische eenheid, alle territoria van grutto's in kaart gebracht tussen 1 april en 15 juni 2019. Vervolgens is een alarmtelling gehouden tussen 21 en 31 mei 2019, vlak voor het vliegvlug worden van de eerste kuikens. Hiermee is vastgesteld hoeveel van de gruttoparen broedsucces hebben gehad.

Wat is een BTS-telling?

Om te weten hoe het met de grutto gaat, worden zogenaamde BTS-tellingen uitgevoerd. BTS staat voor Bruto Territoriaal Succes en is een telmethode van grutto's waarbij een indicatie van het broedsucces wordt verkregen. Tussen eind april/begin mei worden alle territoria van grutto's binnen een begrensd gebied met een ecologische eenheid, in kaart gebracht. Vervolgens wordt vlak voor het vliegvlug worden van de kuikens een zogenaamde alarmtelling gehouden om vast te stellen hoeveel gruttoparen uiteindelijk broedsucces hebben gehad. Op grond van onderzoek gelden als maat voor voldoende reproductie voor een stabiele populatie de volgende cijfers: <50% onvoldoende; 50-65% mogelijk voldoende; >=65% voldoende.

✓ Tabel 10.1 Aantal territoria van boerenlandvogels per telgebied in het werkgebied van Water, Land en Dijken in 2019. In de laatste kolom de dichtheid (aantal territoria per 100 hectare).

Telgebied / Soort	Grutto	Kievit	Krakeend	Kuifeend	Schol- ekster	Slobeend	Tureluur	Veld- leeuwerik	Winter- taling	Zomer- taling	Totaal	D (T/100ha)
Oost-Graftdijk	21	12	11	4	9	1	15				73	37
Graftermeer-Zuid	59	34	14	2	15	6	14				144	78
Eilandspolder-Zuid	77	61	16	7	12	7	31	7			218	104
Starnmeer-Noord	2	9	16		7	3	4				41	53
Wilmkebreepolder	4	25	5	1	4		10				49	229
Waterland: Poppendamergouw	24	25	27	6	10	11	12	12		3	130	53
Waterland: Blijkmeerpolder e.o.	71	56	44	10	21	33	47	14	1	2	299	97
Waterland: Durgerdammerdiepolder	8	16	13	2	6	2	5			1	53	24
Purmer	2	3	2				3		1		11	133
Ilperveld	60	45	49	12	25	12	46	3			252	104
Purmerland-ZuidOost	31	42	12	1	21	3	15	9			134	32
Uitgeest: Busch en dam	1	24	15	1	6	1	3	3			54	17
Eilandspolder-Oost	23	33	20	7	43	9	12	16			163	59
Polder Menningweer	1	3	5	1	3		2				15	43
Schermer-ZuidWest	19	13	17	3	7		6	3			68	20
Polder Oterleek	23	26	7	3	15	2	20				96	49
Beetskoog-West	35	62	22	1	29	4	13				166	37
Beetskoog-Oost	5	8	9		3		1				26	21
Zeevang: Schardammer- en Rietkoog	10	30	6	1	8	2	4				61	59
Zeevang: Kleine Koog	16	16	9	1	9	2	8				61	41
Zeevang: Groote, Riet en Oosterkoog	16	46	8	2	9	7	12				100	47

Telgebied / Soort	Grutto	Kievit	Krakeend	Kuifeend	Schol- ekster	Slobeend	Tureluur	Veld- leeuwerik	Winter- taling	Zomer- taling	Totaal	D (T/100ha)
Zeevang: Warder-Etersheim	37	36	11	6	13	9	13				125	47
Zeevang: Oosthuizen-Zuid	43	70	41	3	27	9	23				216	105
Zeevang: Hobrede-Kwadijk	78	130	95	1	54	18	39	1	2		418	70
Zeevang: Westerweeren	18	23	18		17	5	10				91	27
Zeevang: Middellie-Spoorlijn	21	24	18		17	8	10				98	42
Zeevang: Warder-West	4	5	6	1	2	4	4				26	49
Zeevang: Klemweg-Warder	16	28	5		1		1				77	69
Zeevang: Middellie-N247-Noord	1	2	1		1		1				6	80
Assendelfter-Oost Veenpolder	6	22	18	2	12	1	16				77	21
Oostzanerveld: Zuideinde		9	6	1	4						20	11
Polder Mijzen	24	11	6	3	9	4	8	2			67	80
Katwoude-Oost	18	29	12	4	29	1	6	5			104	20
Varkensland en Oude Vennen	13	17	38	1	9	7	15	8	2	1	111	46
Overleek	1	5	2		5		4	6			23	23
Waterland: Oost Zuiderwoude-Uitdam	124	148	73	16	55	27	83	34	1	1	562	66
Waterland: Verdeek e.o.	27	16	9	3	12	3	8				78	36
Waterland: Mijsenhemmer			2		1						3	46
Katwoude-West		5	6		6			4			21	13
Waterland: Bloemendalerweeren-Smeerketel	29	26	7		4	5	14	11		1	97	36
Waterland: Broekermeer Zuid-Zunderdorp	20	30	38	5	13	5	11	2		1	125	21
Waterland: Ransdorp-Kinselmeer	35	24	12	6	5	4	15				101	78
Wijdewormer: Zuiderweg-A7 Zuidkant	1	14	2		1	1	1				20	57
Totaal	1024	1263	753	117	569	220	576	141	7	10	4680	48

In 30 ecologische eenheden zijn 627 paar grutto's alarmerend vastgesteld. Van deze vogels mag worden aangenomen dat ze ten tijde van de alarmtelling jongen hadden. Voor alle gebieden samen is het BTS in 2019 berekend op 78 voor grutto, zie tabel 10.2.

Telgebied / Soort	Territoria grutto	Alarm grutto	BTS grutto
Oost-Graftdijk	21	8	38
Graftermeer-Zuid	59	49	83
Wilmkebreekpolder	4	2	50
Waterland: Poppendamergouw	24	9	38
Waterland: Blijkmeerpolder e.o.	71	59	83
Waterland: Durgerdammerdiepolder	8		0
Purmerland-ZuidOost	31	24	78
Uitgeest: Busch en dam	1		0
Schermer-Zuidwest	19	2	11
Polder Oterleek	23	21	91
Beetskoog-West	35	48	137
Beetskoog-Oost	5	5	100
Zeevang: Schardammer- en Rietkoog	10		0
Zeevang: Kleine Koog	16	18	113
Zeevang: Groote, Riet en Oosterkoog	16	9	56
Zeevang: Warder-Etersheim	37	37	100
Zeevang: Oosthuizen-Zuid	43	23	54
Zeevang: Hobrede-Kwadijk	78	62	80

> Tabel 10.2 Aantal territoria en broedsucces (BTS) van de grutto in 2019. Als een gebied een BTS heeft van meer dan 100% kunnen er twee dingen aan de hand zijn. Er zijn grutto's uit andere gebieden het gebied ingelopen met hun jongen of de eerste inventarisatie is niet compleet geweest.
(vervolg op de volgende pagina)

DE WINTERTALING IS EEN HEEL SCHAARSE BROEDVOGEL.

VERSPREID OVER HET WERKGEBIED VAN WATER, LAND EN DIJKEN BROEDEN HIER EN DAAR ZOMERTALINGEN.

Telgebied / Soort	Territoria grutto	Alarm grutto	BTS grutto
Zeevang: Westerweeren	18	22	122
Zeevang: Middellie-Spoorlijn	21	12	57
Zeevang: Warder-West	4	1	25
Assendelfter-Oost Veenpolder	6	14	233
Oostzanerveld: Zuideinde	0		
Katwoude-Oost	18	7	39
Katwoude-West	0		
Waterland: Oost Zuiderwoude-Uitdam	124	103	83
Waterland: Verdeek e.o.	27	23	85
Waterland: Bloemendalerweeren-Smeerketel	29	36	124
Waterland: BroekermeerZuid-Zunderdorp	20	6	30
Waterland: Ransdorp-Kinselmeer	35	27	77
Totaal	803	627	78

10.5 Het succes van Oterleek uitgelicht

Per regio komen uiteraard verschillen voor in de weidevogelstand. Polder Oterleek is een zeer goede weidevogelpolder in het werkgebied van WLD. Het is een polder van ongeveer 170 ha, ingeklemd tussen Alkmaar, Heerhugowaard en Rustenburg. Een polder waar al jaren achtereenvolgende opmerkelijke successen worden geboekt, een aansprekend voorbeeld van agrarische bedrijfsvoering en succesvol weidevogelbeheer. De weidevogelstand is in deze kleine polder in 10 jaar uitgegroeid tot een robuuste populatie waar jaar in jaar uit uitkomst- en BTS-percentages tussen 80% en ruim 90% worden behaald.

De sleutel van dit succes is optimaal samenspel van enthousiaste en gemotiveerde boeren, fanatieke bevlogen vrijwilligers en uitgekiend agrarisch natuurbeheer wat wordt ondersteund en gefaciliteerd door Water, Land & Dijken. In 2019 behoorde polder Oterleek tot de meest succesvolle polders binnen het werkgebied van WLD. Uit de monitoring blijkt het BTS van de grutto 91,3 % te zijn.

De boeren leveren voor het behalen van deze resultaten maximale inspanning. Zo'n 60 ha in deze polder wordt ingezet voor agrarisch natuurbeheer waarbij jaarlijks tussen de 160 en 180 nesten zijn beschermd. Alle ingrediënten voor optimaal beheer zijn genomen: weidegang en legselbeheer, kruidenrijk grasland, grasland met uitgestelde maaidatum, extensieve beweiding, lastminute beheer, botanische weideranden, bloemrijke akkerranden, toepassing ruige mest en greppel plas-dras en alles in mozaïekvorm. Hierdoor worden voor de vogels de meest optimale omstandigheden gecreëerd en kunnen pullen overal foerageren en dekking vinden.

Goede communicatie tussen boeren, de veldcoördinator en vrijwilligers is daarbij essentieel. Jaarlijks wordt het beheer geëvalueerd en indien nodig bijgesteld en verbeterd indien nodig. Op het meest rijke weidevogelperceel (3 ha) ligt sinds enkele jaren een greppel plas-dras. Dit blijkt een gouden greep te zijn geweest. De meest effectieve beheervorm met een vogeldichtheid van 60 tot 80 broedparen zorgt voor een waar walhalla voor tureluurs.

De geïsoleerde ligging maakt polder Oterleek echter ook kwetsbaar. Zoals overall ligt predatie op de loer, maar tot nu toe is grootschalige predatie aan deze polder voorbijgegaan. De laatste jaren is het percentage predatie te verwaarlozen en in 2019 werd zelfs geen enkel nest gepredeerd. Om de vossen te weren en predatie tegen te gaan is om het meest vogelrijke perceel een vossenraster geplaatst. Daarnaast vindt actief predatiebeheer plaats binnen de wettelijke mogelijkheden.

Het grutto BTS is in 2019 91,3% en het BTS van de tureluur is vastgesteld op 100%. De motivatie van de boeren in polder Oterleek is enorm. Ze laten veel voor de vogels. Het beheer in mozaïekvorm ligt perfect en tijdens het seizoen is vanwege de droogte veel greppel plas-dras aangelegd. Kortom, de boeren in de Oterlekerpolder dragen de weidevogels een warm hart toe en handelen ernaar. Dit blijkt heel goed te werken!

10.6 Beheerpakketten in relatie tot weidevogels

Op bijna 4.000 ha (39%) van het geïnventariseerde gebied zijn in 2019 beheerpakketten afgesloten. Het blijkt dat percelen met een plasdras pakket als een magneet werken op weidevogels. Bij plasdras staat (een deel van) de grond tijdens het broedseizoen voor een groot deel onder een laagje water. De vogels hebben de neiging zich in de buurt van de plasdras te vestigen als broedvogel. Het is dan ook niet verrassend dat de dichtheden aan weidevogels hier ruim tweemaal hoger liggen dan bij de andere pakketten. Het aantal territoria op plasdras is 195 per 100 ha. De pakketten kruidenrijk grasland en 'reguliere' rustperiode bieden rust aan weidevogels. Er wordt later gemaaid dan onder reguliere omstandigheden. Het pakket kruidenrijk grasland betreft percelen met bovengemiddeld veel kruiden. Met deze pakketten is er rust in het land en langere tijd voedsel beschikbaar voor weidevogels. De dichtheid aan weidevogels is op deze percelen 85 per 100 ha.

10.7 Samenvatting

In 2019 zijn in 45 telgebieden in het werkgebied van Water, Land & Dijken van tien soorten weidevogels totaal 4.680 territoria vastgesteld. Met 1.263 territoria is de kievit de talrijkste van de geïnventariseerde soorten, gevolgd door grutto (1.024), kraakeend (753), tureluur (576) en scholekster (569). Voor alle gebieden samen is het BTS in 2019 berekend op 78,1 voor grutto. Dit is een prima resultaat voor tenminste een stabiele populatie van deze soort. Dichtheidscijfers van vier soorten steltlopers op percelen met afgesloten beheerpakketten in 2019 geven aan dat de wat zwaardere beheerpakketten, met meer beperkingen voor intensief agrarisch gebruik, de hoogste dichtheden voor weidevogels opleveren. In aflopende dichtheden voor vier soorten steltlopers gaat het om de volgende pakketten: plas-dras, kruidenrijk grasland, rustperiode, extensieve beweiding, legselbeheer en 'geen beheerpakket'.

DOOR EEN GOED BROEDSUCCES WERDEN ER IN 2019 HEEL WAT JONGE GRUTTO'S Vliegvlug.

Martine Bijman is senior projectleider bij de Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Water, Land & Dijken.

Hoofdstuk 11

Tureluurs vestigen zich niet ver van hun geboortegrond

WIM TIJSEN

11.1 Inleiding

Uit langjarig (kleur)ringonderzoek aan tureluurs op en rond het voormalige eiland Wieringen blijkt dat mannelijke vogels zich iets dichterbij hun geboorteplek vestigen dan de vrouwen, hoewel de verschillen relatief gering zijn. Zo'n 75 procent van de vogels vestigt zich binnen een straal van twee kilometer van de plek waar ze uit het ei kropen. Het gebruik van individueel gemerkte vogels sinds 2000 geeft daarnaast een brede inkijk in het terreingebruik van de broedvogels en hun kuikens.

11.2 Achtergrond en ontwikkeling tureluuronderzoek

Mijn tureluuronderzoek startte in 1996 en bouwde voort op eerder ringwerk aan kuikens van tureluurs dat van 1986 t/m 1995 door Cees Bil op Wieringen en directe omgeving is uitgevoerd. Daarbij ving en ringde hij 341 kuikens. Vanaf 1996 richtte het onderzoek zich op een intensivering van het ringen van pullen, vanaf 2000 worden ook volwassen vogels op het nest gevangen. Dit gebeurt in het kader van het "Retrapping Adults for Survival" (RAS-project) van het Vogeltrekstation te Arnhem. Dit project is bedoeld om betrouwbare overlevingscijfers te krijgen van volwassen vogels in een gebied met minimaal 25 broedparen.

De tureluur leent zich hier uitstekend voor vanwege zijn broedplaatstrouwheid. Tussen 1996 en 2019 zijn 1.638 kuikens geringd, waarvan 160 uitgerust met een individuele kleurring. Daarnaast zijn 321 volwassen vogels van een individueel afleesbare kleurringcombinatie voorzien. Het aantal jaarlijks te volgen herkenbare individuen tureluurs, varieerde van 39 in het startjaar 2000 tot maximaal 90 in 2014. Het aantal gekleurde tureluurs bedraagt in 2019 nog zo'n 45 vogels.

11.3 Beschrijving onderzoeksgebied

Het totale onderzoeksgebied beslaat het voormalige eiland Wieringen (2.250 ha., excl. bebouwing en wegen) en twee aangrenzende gebieden in het noorden van de Wieringermeer-polder (ca.100 ha). Daarbij zijn vijf kerngebieden te onderscheiden waar de tureluurs intensief ge(kleur)ringd en gevolgd worden. In het westen zijn dat de Normerpolder en Noorderbuurt (75 ha), de Westerlanderkoog en directe omgeving (60 ha) en de Hoelmerkoog en aangrenzende land in de Wieringermeer (40 ha). In het oosten zijn dat de Gester- en Oeversekoog (60 ha) en de gras- en bouwlanden tussen het Dijkgat- en Robbenoordbos, die sinds 2008 zijn ingericht als natuurontwikkelingsgebied Dijkgatsweide (60 ha). Door de functieverandering van het laatste gebied wordt dit gebied minder gemonitord.

11.4 Methode

Op percelen met agrarisch en particulier natuurbeheer worden ten behoeve van het onderzoek nesten van tureluurs opgespoord in de vijf kerngebieden (zie figuur 11.1). In beperkte mate gebeurt dit in terreinen met de status natuurreservaat en/of agrarisch natuurbeheer met een contract uitgestelde maaidatum. Het onderzoek wordt soms in combinatie met de actieve vrijwillige weidevogelbescherming uitgevoerd, waarbij de tureluurlegsels opgespoord en beschermd worden

^ Figuur 11.1. Onderzoeksgebied op en rond het voormalige Waddeneiland Wieringen.

ter voorkoming van verliezen bij agrarische werkzaamheden. De eieren worden zo nodig geschouwd (check ontwikkeling embryo), zodat de uitkomstdatum van het legsel tot op een dag nauwkeurig kan worden vastgesteld. Vervolgens wordt in de laatste week van de broedperiode, getracht de broedende vogel op het nest te vangen. Alleen als bekend is dat één of beide vogels nog niet zijn ge(kleur)ringd. Het vangen van de vogels op het nest gebeurt met een schepnet of een ronde inloopkooi over het nest. Een enkele keer worden vogels met de hand van het nest gepakt als vogels 'stijf' op het nest blijven zitten. Door in de allerlaatste broedfase te vangen, wordt de kans op verlaten van het legsel na een vangpoging tot een minimum beperkt.

11.5 Ringen en kleurringen

Alle gevangen vogels worden uitgerust met een voorgeschreven 5,5 mm aluminium of roestvrijstalen ring van het Vogeltrekstation Arnhem aan de tibia. Verreweg de meeste pullen worden als ééndagskuiken geringd in de halve dag dat ze nog in het nest aanwezig zijn. Aanvullend worden pullen in het vrije veld gevangen. Alle adulte vogels krijgen sinds 2000 een witte kleurring met een unieke code bestaande uit één letter en twee cijfers aan de linker of rechter tibia. Het materiaal van de kleurringen bestaat uit een 0.75 mm dikke hard zwarte plastic ring met een 0.2 mm witte toplaag met daarop een ingegraveerde inscriptie. Na aanbrengen worden de ringen op de overlap gelijmd om ringverlies te voorkomen. Kuikens ouder dan ongeveer een week worden eveneens voorzien van een kleurring. Indien de leeftijd van de vogel bekend is, bij grotere kuikens of als kuiken geringde adulte vogels, wordt de kleurring met inscriptie aan de rechter tibia aangelegd. Het voordeel voor het aan de tibia aanbrengen van de kleurringen is dat deze bij een geringe vegetatie- of waterhoogte zichtbaarder is. De zwarte inscriptie is in drievoud rondom aanwezig om de afleesbaarheid te vergroten, mits de vogel op de 'goeie' poot staat uiteraard!

11.6 Waarnemingsinspanningen

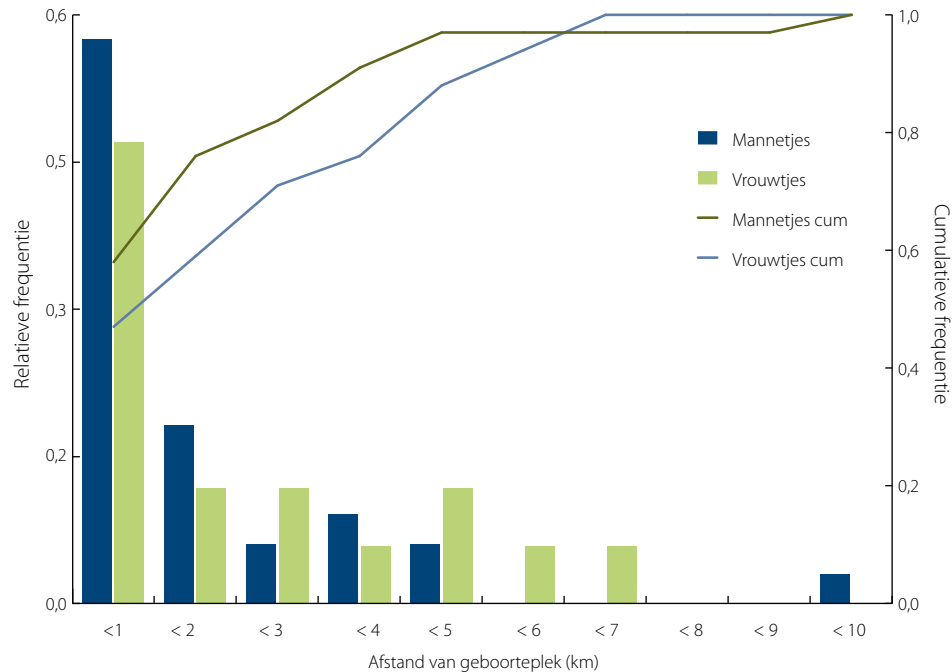
Vanaf de eerste week van maart wordt tijdens hoogwater, wanneer de vogels het dichtst bij de dijk staan, de gehele Wieringerkust eens per week afgespeurd op gekleurringde vogels. Vanaf eind maart gebeurt dat ook in de vijf hoofd-onderzoeksgebieden. Territoria worden in kaart gebracht en nesten, indien nodig, opgespoord ten behoeve van beschermings- en/of vangactiviteiten. Daarbij wordt het hoofdonderzoeksgebied, de Normerpolder, minstens tweemaal per week bekeken omdat daar de meest actieve weidevogelbeschermingsactiviteiten plaatsvinden. Naarmate het broedseizoen vordert, wordt het gehele onderzoeksgebied Wieringen ééns per week of vaker op alarmerende oudervogels onderzocht.

Vanaf half juni tot eind juli verplaatst het speurwerk weer naar de hoogwatervluchtplaatsen langs de Wieringer waddenkust. Er komen ook waarnemingen van kleurringen van elders binnen van vogelaars, natuurfotografen, natuurliefhebbers en onderzoekers via de website cr-reading.nl. Aanvullend wordt jaarlijks de website waarneming.nl bekeken op zoek naar foto's van gekleurringde tureluurs van het project.

11.7 Onderscheid mannen en vrouwen

Bij tureluurs is het onderscheid tussen mannen en vrouwen visueel niet te zien (Beintema, et. al. 1995). Aan de hand van het gedrag kan de sekse wel bepaald worden, zoals bij de balts, paringen of pogingen tot paring. In mijn jarenlange onderzoek ben ik tot de conclusie gekomen dat mannen over het algemeen in de broedperiode een wat donkerder uiterlijk hebben. Wat zich vooral aftekent in een iets zwaarder aangezette streping in aangezicht, hals, nek en borst. Met name als beide partners tegelijkertijd zichtbaar zijn, kan je met een geoefend oog deze vergelijking maken. Daarnaast is gebruik gemaakt van de verschillen in biometrie (Prater et al, 1977). Vrouwen hebben een iets langere vleugel en snavel en zijn iets zwaarder. Indien van beide partners de biometrie bekend is, is dat een doorslaggevende seksebepaling. Door samenwerking met onderzoeksinstituten zoals Rijks Universiteit Groningen en het Max Planck Instituut zijn aanvullende methoden gebruikt. Van verschillende geringde broedvogels zijn rugveertjes geanalyseerd waarmee de sekse is vastgesteld. Daarnaast is gedurende de jaren 2011-2014 aan de hand van bloedmonsters in het laboratorium van het Max Planck Instituut de sekse bepaald. In totaal zijn er in dit onderzoek vier methoden gebruikt bij de bepaling van de sekse, soms in combinatie met elkaar.

^ Figuur 11.2. Geleurringde tureluurs met de afstand tussen vestigingsplek en de plek waar ze zelf uit het ei gekropen zijn.

11.8 Resultaten

Van 33 mannen en 17 vrouwen die als kuiken geringd zijn, is detailinformatie over de vestigingsplaats als volwassen vogel bekend. Daarbij kunnen we verder onderscheid maken tussen de 36 vogels die op het nest terug gevangen zijn en de 14 vogels die aan de hand van hun territoriumgedrag en de daarbij gedane kleurring-aflezings zijn waargenomen op en nabij de vermoedelijke broedplaats. Bij de eerste categorie is de nestplaats uiteraard nauwkeuriger vastgesteld dan met de tweede methode.

Gemiddeld vestigt 54% van de vogels zich binnen een straal van één kilometer van de plek waar ze zelf uit het ei gekropen zijn. Maar er is een verschil tussen mannen en vrouwen. Bij de mannen vestigt zich 58% binnen één kilometer en voor de vrouwen ligt dit op 47% (figuur 11.2). Van de mannen blijft vervolgens 18% tussen de één en twee kilometer 'van huis' en voor de vrouwen ligt dit op 12%. Precies 75% van de vogels komt dus als broedvogel terug binnen een straal van twee kilometer! Slechts één vogel, een man in dit geval, raakte 10 kilometer van huis.

> Figuur 11.3
 Locaties van het nest van tureluur C73 in de Normerpolder (voor kenners: dit is de dochter van de weduwe van ouwe Bil).

TURELUURS BEGELEIDEN DE JONGEN IN DE WEIDE NAUWGEZET. ZE STAAN DAARBIJ GRAAG OP PAALTJES. DIT IS TURELUUR C73 DIE AL SINDS 2004 GEVOLGD WORDT.

11.9 Discussie

Op basis van dit onderzoek hebben zich meer gekleurde mannen dan vrouwen als broedvogel gevestigd op en rond Wieringen. Daar zijn een paar mogelijke verklaringen voor te vinden. Mannen zijn, met name in de baltsperiode, door hun gedrag wat zichtbaarder dan de vrouwen. Dit geldt eveneens voor de kuikenperiode, aangezien mannen een meer leidende rol hebben in de begeleiding van de kuikens. Uit het jarenlange onderzoek naar de levenswijze van tureluurs blijkt bovendien dat mannen vrij regelmatig, met name in de laatste opgroefase, de bewaking van de kuikens voor hun rekening nemen. Dit gekoppeld aan het feit dat in de kuikenperiode oudervogels graag gebruik maken van paaltjes, hekken en andere verhogingen in het landschap, zorgt ervoor dat mannen een grotere kans hebben om gezien te worden in deze periode. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat bij steltlopers vrouwen zich verder van hun geboorteplek vestigen dan mannen. Dit in acht nemende, kan ervoor zorgen dat vrouwen wat vaker gemist worden bij de standaard

inventarisatie. Buiten de vijf kernonderzoeksgebieden op Wieringen zijn er op het midden van het voormalige eiland verschillende mogelijkheden om zich als broedvogel te vestigen. Toch worden hier zelden gekleurde vogels gezien. In een ruime cirkel rond het onderzoeksgebied is er weinig geschikt biotoop te vinden voor tureluurs. In de intensief gebruikte en overwegend voor akkerbouw, grove tuinbouw en bollenteelt geschikte agrarische gebieden, zoals de Wieringermeer en de Anna Paulowna polder, hebben tureluurs weinig te zoeken. Daarnaast is er nog nooit een gekleurde tureluur op en langs de trekroute of in een overwinteringsgebied tussen Afrika en Nederland waargenomen, die vervolgens niet in het intensief gemonitorde onderzoeksgebied op en rond Wieringen is verschenen. Dit geeft aan dat de kans op het missen van met name vrouwen door emigratie uit het onderzoeksgebied, zeer klein is en de cijfers een betrouwbaar beeld van de realiteit weergeven.

11.10 Dankwoord

Mijn dank is vooral groot aan het veehouderijbedrijf van Jan Dirk Mulder op Wieringen, met wie ik al meer dan 25 jaar heel intensief en fijn samenwerk in het onderzoek. Ik bedank alle andere boerenbedrijven op en rond Wieringen en Staatsbosbeheer voor de toestemmingen en medewerking. En mijn enorme waardering voor alle ringaflezers van het kleurringproject, waaraan met name Cees de Graaf (+) en Sytze Algera een belangrijke bijdrage leverden. Ik bedank Hans Schekkerman voor de tijdelijke vervanging bij het onderzoek in het voorjaar van 2006 toen ik in Siberië zat en zijn hulp bij de analyses van de gegevens tot nog toe. Roos Kentie analyseerde samen met Hans Schekkerman de gegevens over de overleving van de vogels.

Het RAS-project is nog steeds springlevend, dus alle waarnemingen van gekleurde tureluurs zijn welkom. Onderzoek wordt waardevoller met toenemende levensduur. Net zoals de ervaring van tureluurs een rol speelt bij het broedsucces, zo zal dit ringproject aan weidevogels hopelijk toenemende inzichten opleveren aan de ecologie en het beheer ten behoeve van de vogels in ons agrarische landschap.

Wim Tijsen is medewerker boerenlandvogels bij Landschap Noord-Holland en als vrijwilliger actief bij tal van vogelonderzoeken.

Literatuur

Beintema, A. et al. 1995. *Ecologische Atlas van de Nederlandse weidevogels*. Schuyt & Co, Haarlem.

Verhulst, J., de Brock, S., Jongbloed, F., Bil, W., Tijsen, W. & Kleijn, D. 2007. *Spatial distribution of breeding meadow birds – implications for conservation and research*. *Wader Study Group Bull.* 112: 52–56

Prater, A.J., et al. 1977. *Guide to the Identification & Ageing of Holarctic Waders*, BTO Guide 17.

Tijsen, W. & Schekkerman H. 2009. *Results of ten years retrapping: Adults for Survival (RAS) project on breeding Redshanks Tringa totanus at Wieringen, the Netherlands*. *Wader Study Group Bulletin* 116 (3) 2009.

Tijsen, W. 2018. *Tureluur, Tringa totanus*, Pp. 266-267 in: *Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland*.

Website kleurring-aflezingen tureluurs

► https://cr-reading.nl/V4/infopages/TureluurInfo_p1.php

Hoofdstuk 12

Grutto's op het Landje van Gruijters. Gaat het goed?

DICK MELMAN EN NICO JONKER

12.1 Inleiding

Voor vogelaars uit Kennemerland en omstreken is het Landje van Gruijters bij Spaarndam al jaren een begrip. Jaarrond zijn er veel soorten te zien, en met name in de trektijd kunnen er verrassingen zijn. In 2018 zijn er door het jaar heen bijna 90 soorten vogels waargenomen, waaronder de grutto. Vanaf begin februari maakt menig vogelaar een fietstochtje om te checken of ze er al weer zijn. En vervolgens wordt met spanning gevolgd tot hoe hoog de aantallen oplopen. Daarnaast is het landje bijzonder vanwege de grote aantallen overwinterende wintertalingen en de broedpopulatie kluten. Het landje wordt de laatste jaren beheerd door vrijwilligers van de Stichting Duurzaam Natuurbeheer Landje van Gruijters. Zij willen het gebied optimaal houden/maken voor de grutto en kluut. De stichting benaderde ons met de vraag: wordt het plasje goed beheerd en hoe kan het eventueel beter? Wij hebben ons gericht op de grutto.

12.2 Wat zoekt de grutto op het landje?

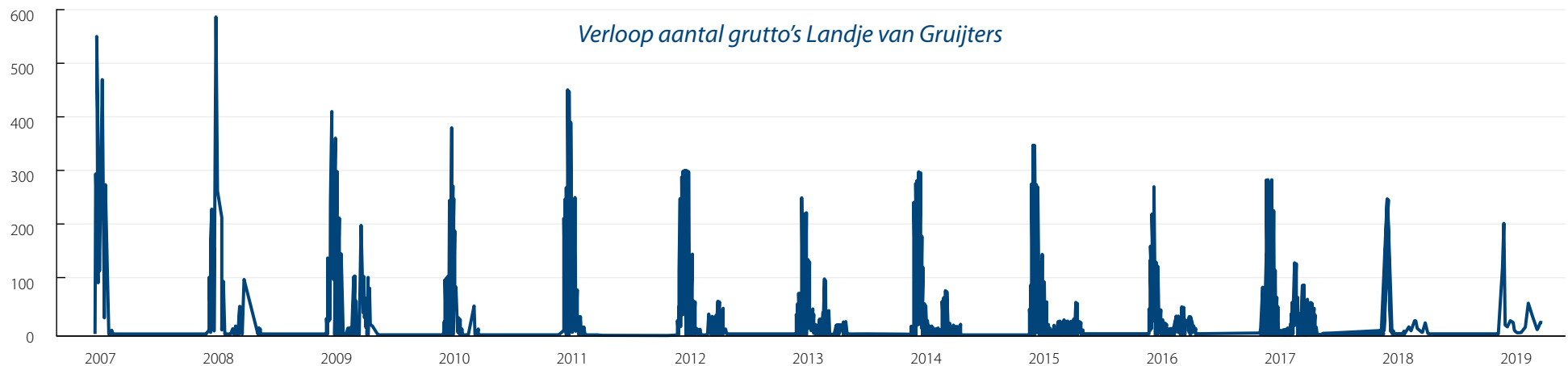
We hebben het weliswaar over het Landje van Gruijters, maar het bijzondere is het plasje op het landje. Dit plasje (10-20 cm diep) bestrijkt ongeveer de helft van het landje. Dat plasje werkt als een magneet op de grutto's die uit hun winterverblijf naar onze contreien komen. Andere voorbeelden van dergelijke plasdrassen zijn het Landje van Geijsel (bij Ouderkerk aan de Amstel) en bij

fort Krommeniedijk (ten oosten van Uitgeest). Na hun komst half februari-begin maart, verblijven ze gedurende een week of zes op het plasje. Daarna –vanaf begin april– zoeken ze geschikt broedgebied in de omgeving en houden ze het plasje voorlopig voor gezien. Na afloop van het broedseizoen komen er weer tientallen en eind juli begin augustus vertrekken de grutto's naar hun winterverblijf. Om een beeld te krijgen van het belang van het plasje hebben we gekeken wanneer ze op het landje zijn en wat ze daar doen. Naast wat we zelf aan gegevens hebben verzameld, konden we ook gebruik maken van de gegevens die de afgelopen decennia door de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland zijn verzameld.

Bekend is dat de plasdrassen voor grutto's zo belangrijk zijn, omdat ze daar na hun lange reis (winterverblijf: kusten van Mauritanië en Senegal, rijstvelden van Portugal en Spanje) weer op kracht komen: ze vullen hun vetreserves aan. De beschikbaarheid van veel energierijk voedsel is waar het om draait. Om die reden zijn we gaan kijken wat voor voedsel het Landje te bieden heeft. We wilden een beeld krijgen of voedsel een knelpunt is en zo ja, of aanpassing van het waterpeilbeheer nodig is.

12.3 Wanneer maken grutto's van het Landje gebruik?

De gegevens van de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland geven een goed beeld van de getelde aantallen grutto's in de loop van de jaren. Figuur 12.1. laat de hoogste getelde aantallen zien.

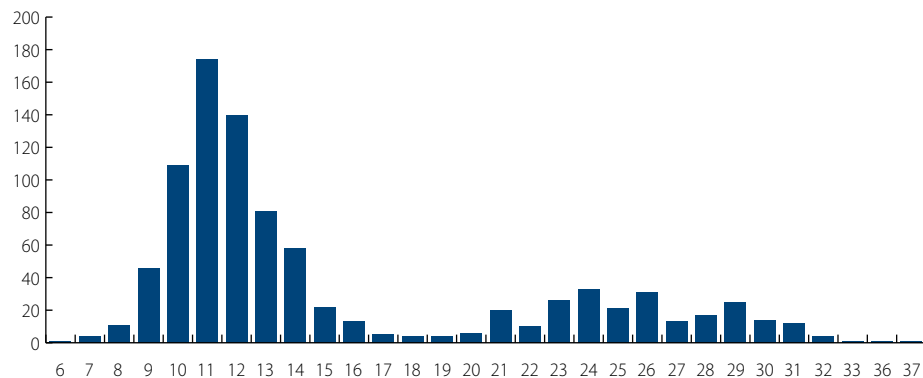

^ Figuur 12.1. De aantallen grutto's die in de periode 2007-2019 op het landje zijn geteld met een piek in maart en lagere aantallen in en rond juni. (bron: archiefVWG ZK en waarneming.nl)

We zien dat die maxima in de loop der jaren lager zijn geworden. Van vijf tot zeshonderd in de beginjaren is het aantal naar 100-200 vogels gezakt in de laatste twee jaren (zie figuur 12.1). Het gaat in ons gebied dus niet zo goed met de grutto. Dat beeld komt overeen met de landelijke trend. Reden genoeg om te onderzoeken hoe het beheer van het plasje kan bijdragen aan het verbeteren van het leefgebied van de grutto.

We kunnen dezelfde gegevens ook gebruiken om een preciezer beeld te krijgen hoe ze gedurende het seizoen van het landje gebruik maken. Dat is weergegeven in figuur 12.2.

Telling 2019

^ Figuur 12.2. De gemiddelde aantallen getelde grutto's per week door het jaar, gebaseerd op data 2007-2019 (bron: archief VVG ZK en waarneming.nl)

Door de jaren heen verschijnen de eerste grutto's vanaf de tweede helft van februari (week 7-8). De hoogste aantallen worden bereikt rond half maart (wk 11-12). Daarna nemen de aantallen af: ze verspreiden zich in het omliggende gebied om te gaan broeden. Vanaf eind mei (wk 21-23) nemen de aantallen weer licht toe en dat duurt tot begin juli. Daarna vertrekken ze weer naar hun winterverblijf. De toename eind mei is geen goed teken. Het betreft de adulte vogels die waarschijnlijk hun eieren of jongen hebben verloren. Succesvolle paren verschijnen pas na half juni (wk 25, 26).

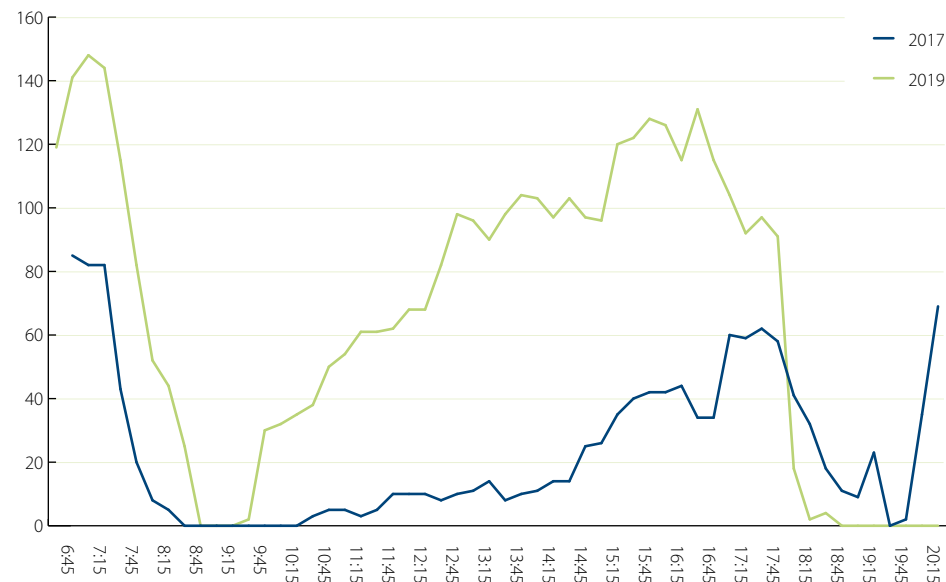

12.4 Wat doen ze op het landje?

Vooraf dachten we dat ze vooral op het grasland wormen eten en het plasje hooguit zouden gebruiken als extra voedselbron, voor wassen en poetsen en als een veilige pleisterplaats. Omdat opvetten in het vroege voorjaar belangrijk is, wilden we de hoeveelheid beschikbaar voedsel in beeld brengen: hoeveel wormen zitten er in het grasland en wat zit er in het plasje aan voedsel?

Bij het waarnemen van de net teruggekeerde grutto's bleek dat ze het grootste deel van de tijd niet op het land maar op het plasje zelf verbleven. Daar rusten, poetsen, slapen én foerageren ze (zie figuur 12.3). Bij onze bemonstering bleek dat muggenlarven vrijwel het enige is wat het plasje aan voedsel te bieden heeft. In de slootjes langs de rand leven nog wat meer soorten zoals brakwatergarnaaltjes en waterwantsen. Maar in het ondiepe plas-drasdeel vrijwel alleen rode muggenlarven.

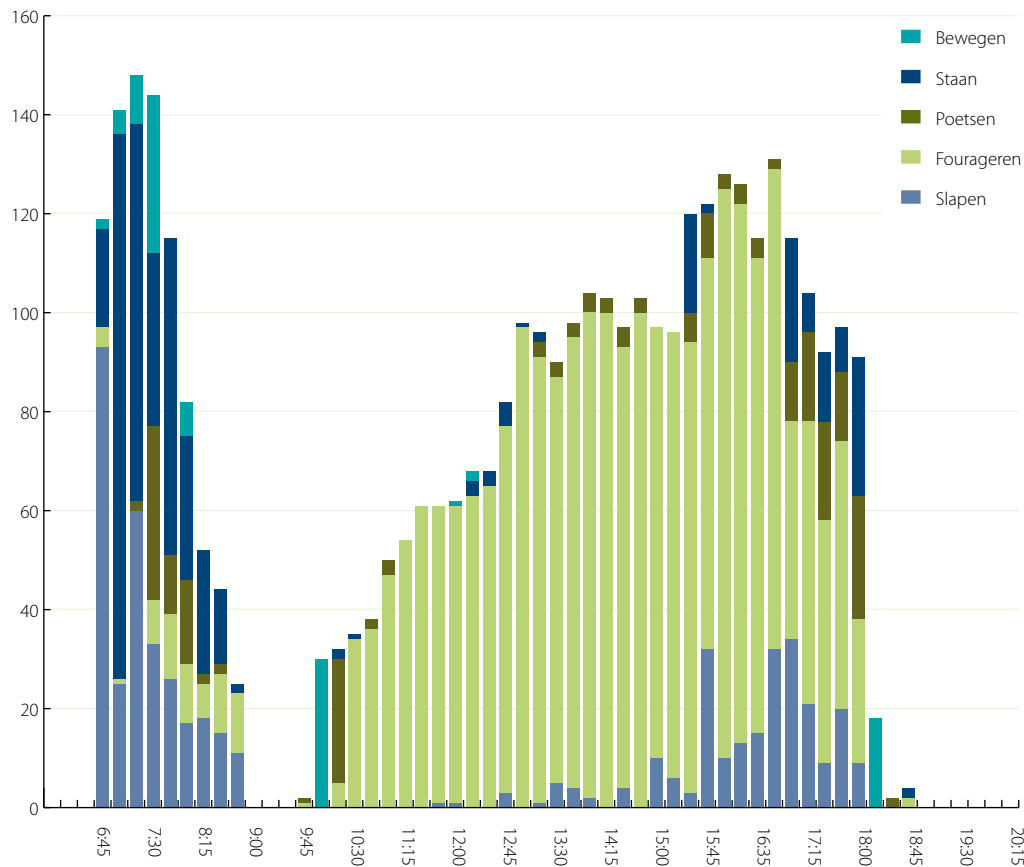
Gruttotellingen Gruyters

^ Figuur 12.3. Verloop aantal grutto's gedurende de dag, van zonsopgang tot zonsondergang, 3 april 2017 en 31 maart 2019.

Foerageren gebeurt dus vooral in het plasje. Al prikkend struinen ze de plasbodem af. Nu kun je moeilijk zien wat ze eten, maar wel wanneer ze beet hebben: je ziet ze de vangst opwerken en doorslikken. We hebben individuele grutto's in blokken van 1 tot 5 minuten gevolgd om een beeld te krijgen hoe vaak ze succesvol een prooi oppikken. Dat hebben we 25 keer gedaan: gemiddeld 11 vangsten (prooien) per minuut. Dat lijkt misschien niet zoveel maar elf larven per minuut is 500-600 larven per uur! Dit jaar zaten er tot 150 grutto's tegelijk op het plasje. Reken maar uit hoeveel die bij elkaar zouden kunnen schranzen (75.000 per uur). De vraag wordt dan: is het aantal muggenlarven toereikend?

Telling 2019

^ Figuur 12.4. Verloop aantal grutto's door de dag en hun activiteiten. 31 maart 2019.

We weten nu hoeveel muggenlarven per minuut door een foeragerende grutto worden verschalkt. Hoeveel tijd besteden ze aan foerageren, hoeveel eten ze per dag? Hoeveel grutto's eten er? En wat eten die in totaal aan larven? Om dat in beeld te brengen hebben we samen met een groep enthousiastelingen een hele dag geteld: elk kwartier van zonsopgang tot zonsondergang. Behalve de aantallen hebben we ook vastgesteld wat ze doen: staan, poetsen, bewegen, foerageren of slapen. In figuur 12.3 en 12.4 zie je de getelde aantallen. Je kunt je afvragen, hoe representatief dat beeld is.

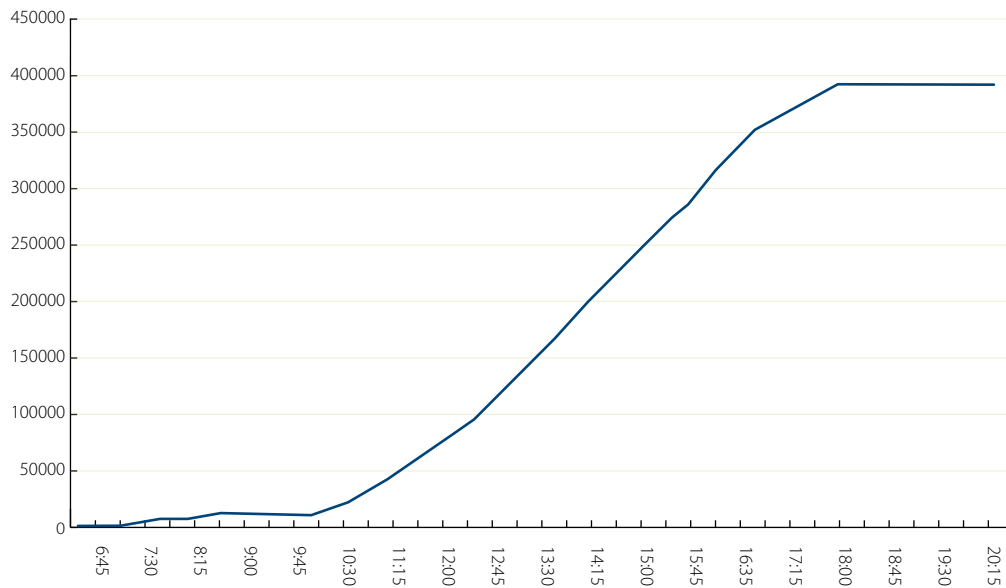
Nu trof het dat in 2017 een vergelijkbare dag-rond telling is uitgevoerd door Jolanda van der Marel en Lis Stolp. Het aantalsverloop geeft een vergelijkbaar beeld te zien. Voor beide jaren geldt dat rond zonsopgang de aantallen maximaal zijn en dat ze de eerste twee uur sterk afnemen. Gedurende de dag nemen de aantallen geleidelijk toe om eind van de middag tot een tweede maximum te komen. Bij het invallen van de nacht verzamelen ze zich weer. Hoe dat precies gaat, konden we niet vaststellen (te donker). Dit aantalsverloop gedurende de dag laat overigens zien hoe belangrijk het is om bij het tellen goed vast te leggen hoe laat je telt! Om een schatting te maken hoeveel ze eten moet je weten waaraan ze hun tijd besteden. Dat is in de figuur 12.4. weergegeven.

Te zien is dat ze in het begin van de dag vooral slapen en staan. In de loop van de dag wordt er steeds intensiever gefoerageerd. Midden op de dag besteden ze daaraan al hun tijd. Op het einde van de dag neemt het foerageren weer af.

Nu we de aantallen weten gedurende de dag, hun dagbesteding kennen en weten hoeveel ze per minuut eten, kunnen we aan de hand van figuur 12.4 een schatting maken hoeveel muggenlarven ze in totaal verorberen. Daarbij is verrekend hoeveel vogels er gedurende de dag aanwezig zijn. Het totaalbeeld ziet er als volgt uit (zie figuur 12.5):

Geconsumeerde muggenlarven 31 maart 2019

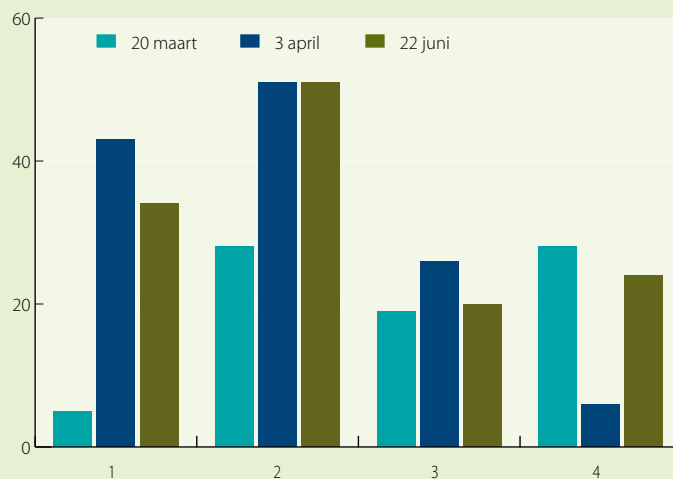
^ Figuur 12.5. Het cumulatief aantal muggenlarven dat gedurende de dag door de op het plasje aanwezige grutto's wordt gegeten. 31 maart 2019.

In het begin van de dag is dat weinig, maar vanaf 10 à 11 uur gaat het aantal snel omhoog. Aan het einde van de dag (d.w.z. op 31 maart 2019) zijn er door de hele groep grutto's zo'n 400-duizend muggenlarven gegeten (per dag dus)! Een ongelooflijk groot aantal! Nu is dat maar een zeer ruwe schatting, maar het geeft wel aan dat muggenlarven het bulkvoedsel is en dat er erg veel van nodig zijn.

Nu we een idee hebben van het aantal larven dat er door de grutto's wordt gegeten, is de volgende vraag: hoeveel zitten er in het plasje? En, kan het plasje voldoende larven bieden aan de grutto-populatie?

Muggenlarven per grootte klasse

^ Figuur 12.6. Het aantal muggenlarven per monster (per 123 cm²) in verschillende grootteklassen (1: < 7 mm; 2: 7-12 mm; 3: 12-18 mm; 4: > 18 mm). Drie metingen (20 maart, 3 april, 22 juni; 16 monsters per dag).

Om dat aan de weet te komen, hebben we met een buis (een stuk rioolbuis) een aantal monsters genomen op verschillende plekken. We hebben geteld hoeveel muggenlarven daarin voorkwamen (figuur 12.6). Om een beeld te krijgen van de populatie-opbouw van de larven hebben we ze in 4 grootte-klassen onderscheiden. Klasse 2 en 3 zijn er gedurende het hele seizoen in aanzienlijke aantallen. Klasse 1 was aan het begin van het seizoen ondervertegenwoordigd. Dit kan betekenen dat de muggenpopulatie nog op moest bouwen, maar we hebben de kleintjes de eerste keer misschien onderteld (niet goed op de kleinste larven gelet). We zien verder dat de grootste larven (klasse 4) eind maart in behoorlijke aantallen voorkwamen, dat ze begin april wegvielen, mogelijk door de foeragerende grutto's. Maar eind juni was het aandeel grote muggenlarven op het niveau van 20 maart. Omdat de grutto's na half april het plasje veel minder gebruiken, is herstel van de muggenvoorraad in juni verklaarbaar.

De hamvraag is: zijn er voor de grutto's genoeg larven? Aan de hand van de bemonsterde aantallen hebben we een schatting gemaakt van het totaal aantal larven in het plasje. Aan de hand van de geconsumeerde aantallen hebben we bepaald welk deel daarvan door de grutto's wordt opgegeten.

Aan de hand van onze bemonstering schatten we het totaal aantal muggenlarven in het plasje gedurende het voorjaar op 10-50 miljoen. Als we uitgaan van de aantallen grutto's die we op 31 maart geteld hebben (de aantalstop in het seizoen), dan wordt op zo'n dag van het totale aantal larven ca 1,1% (0,4 – 4,4%) door de grutto's gegeten. Uit figuur 12.2 is te schatten dat er in seizoen maximaal 10-20 van dat soort dagen zijn. Deze schatting is grof, maar toch is het beeld is wel interessant. Het lijkt erop dat het voedsel niet beperkend is. De grutto's eten gedurende die topdag zo rond de 1% weg en het totale aantal muggenlarven blijft gedurende het seizoen op peil. Er lijkt geen sprake van aantalsuitputting. Wel is het wegvallen van de grootste larven (klasse 4) begin april iets om op te letten. Als grutto's gericht de grootste larven zouden weten te vinden, zou dat een indicatie kunnen zijn dat het voedsel schaars wordt.

12.5 Voedselbeschikbaarheid op Landje lijkt prima

Op basis van de getelde aantallen grutto's en hoeveel ze foerageren, in combinatie met het getelde aantal muggenlarven, stellen we vast dat er geen aanleiding is om ons zorgen te maken over de foerageerfunctie van het plasje op het Landje van Gruijters.

12.6 Samenvatting en aanbeveling voor het beheer

De vraag van de Stichting Duurzaam Natuurbeheer Landje van Gruijters is of het waterbeheer (het peilbeheer) goed is voor eenden en steltlopers en met name met het oog op grutto's die in flinke aantallen in de lente komen opvetten.

We hebben kunnen vaststellen dat het plasje voor de foeragerende grutto's belangrijk is vanwege de grote aantallen muggenlarven en dat dat aantal toereikend lijkt. Daarmee is het plasje een belangrijke voedselleverancier van de grutto's die in de omgeving broeden. In het gebied van Spaarnwoude broedden de laatste jaren nog steeds zo'n 60-70 paren. Dat komt aardig in de buurt van het aantal dat op het plasje opvet.

Op dit moment is het plasje in herfst, winter en lente zo'n 10-15 cm diep. In de zomer kan het door verdamping vrijwel droog komen te staan. Wanneer het al in de lente te droog lijkt te worden, zorgt de stichting ervoor dat er water wordt ingelaten (licht brak water uit het Noordzeekanaal).

Juist die wisselende waterstand en het in de zomer droogvallende slik maken de plas tot een ideaal leefgebied voor larven van dansmuggen: hun levenscyclus sluit hier prima op aan. Daarom komen ze in enorme aantallen voor. Ons advies is dan ook om het huidige waterpeilbeheer op dezelfde manier voort te zetten.

Dick Melman en Nico Jonker hebben dit onderzoek als vrijwilliger uitgevoerd.

Hoofdstuk 13

Weidevogelcompensatie Markermeerdijken

NIKI WENSINK

13.1 Inleiding

De Alliantie Markermeerdijken versterkt ruim 33 kilometer Markermeerdijken tussen Hoorn en Durgerdam. Door deze werkzaamheden gaat weidevogelleefgebied langs de dijk verloren. Om deze reden moet ruim 73 hectare worden gecompenseerd. Waar vindt deze compensatie plaats? En welke maatregelen worden hierbij ingezet?

13.2 Geschikte gebieden voor weidevogelcompensatie

In 2016 kwam de Alliantie Markermeerdijken bij de vereniging Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer Water, Land & Dijken (WLD) met de vraag of zij de weidevogelcompensatieplannen voor de Markermeerdijken weg kon zetten bij haar leden. WLD heeft toen binnen hun werkgebied gezocht naar geschikte locaties met de volgende randvoorwaarden: gebieden moeten begrensd zijn als weidevogelleefgebied en gelegen zijn op afstand van 6 kilometer van de Markermeerdijken. Vier gebieden kwamen hierbij in aanmerking:

- polder Zeevang en Beetskoog
- polder Katwoude
- Marken
- Waterland Oost

Samen met de agrariërs in deze gebieden is gezocht naar de mogelijkheden om diverse maatregelen ten gunste van weidevogels te nemen. Deze maatregelen worden in de volgende paragrafen beschreven.

EEN GREPPEL PLAS-DRAS ZIET ER VOOR EEN WEIDEVOGEL UIT ALS LUILEKKERLAND.

EEN WEILAND VOL BLOEMEN, HIER KUNNEN JONGE WEIDEVOGELS OPGROEIEN.

BLOEMEN TREKKEN INSECTEN AAN, DIE VERVOLGENS WEER ALS VOEDSEL DIENEN VOOR JONGE VOGELS.

13.3 Kruidenrijkdom belangrijk voor weidevogelkuikens

Weidevogels hebben baat bij een open kruidenrijke vegetatie met veel afwisseling tussen soorten bloemen en grassen. Dit zorgt voor een toename van insecten en de voedselbeschikbaarheid. Dat is belangrijk voor het opgroeien van weidevogelkuikens. Des te meer kruidenrijke vegetaties voorkomen in een gebied, des te beter. De compensatie richt zich dan ook onder andere op het verbeteren van de kruidenrijkdom. Voor de compensatie zullen agrariërs dan ook in totaal 30 hectare grasland opnieuw inzaaien met een samengesteld kruidenmengsel dat bestaat uit inheemse plantensoorten die van oudsher in de weidevogelbiotoop thuis horen.

13.4 Verbeteren waterhuishouding

Weidevogels hebben een voorkeur voor natte en drassige omstandigheden. Dit zorgt ervoor dat ze wormen en emelten in de bodem makkelijker kunnen vinden. Kruidenrijke graslanden en vochtige bodems versterken elkaar. Met de huidige waterhuishouding in het agrarisch gebied is het slootpeil te laag voor weidevogels waardoor de bodem in het voorjaar te snel droog wordt. Hierdoor groeit het gras sneller, waardoor kruiden minder kans hebben te ontwikkelen. Percelen kunnen vroeger bemest en gemaaid worden, hebben minder insecten door het ontbreken van de kruiden en de bodem wordt te hard voor weidevogels om in de grond naar voedsel te zoeken. Het verbeteren van de waterhuishouding komt ten goede aan de weidevogels. Met de gebiedskennis van Water, Land & Dijken wordt in deelgebieden het waterpeil in het broedseizoen verhoogt en worden plas-draspercelen aangelegd. Daarnaast worden sloottaluds verflauwd over 10 kilometer en opnieuw ingezaaid met kruiden. Hiermee zal worden gestreefd naar een betere verbinding tussen sloten en grasland, wat ook zou moeten leiden tot een betere voedselbeschikbaarheid voor kuikens.

13.5 Weidevogels houden van openheid

In de open veenweidegebieden is de ‘verdichting’ van het landschap verstorend voor weidevogels. In bosjes en rietkragen kunnen zich predatoren ophouden wat ongewenst is binnen weidevogelleefgebieden. Het verwijderen van bosjes en het jaarlijks maaien van riet, is dus essentieel voor de openheid. In samenspraak met agrariërs wordt als compensatie 2.500 m² aan boomopslag verwijderd. Water, Land & Dijken ondersteunt eigenaren bij het aanvragen van de nodige vergunningen hiervoor. Daarnaast wordt er in het compensatieplan gestreefd naar het maaien van zo’n 20 kilometer aan rietkragen.

13.6 Voeren van verantwoord predatiebeheer

Externe invloeden kunnen het weidevogelbeheer negatief beïnvloeden, zoals predatie door de vos. Predatie hoort bij het natuurlijke systeem, maar het effect hiervan kan lokaal groot zijn. Een geschikte maatregel voor het beperken van vossenpredatie is de aanleg van vossenrasters. In het compensatieplan is dit opgenomen door drie à vier stroomdraden tijdens het broedseizoen om een gebied te zetten en deze te onderhouden. Hiermee wordt zo’n 200 hectare vosvrij gehouden.

13.7 Overige maatregelen

Binnen de gebieden die vallen onder het compensatieplan worden drie weidevogelboerderijen van totaal 48 hectare opgericht. De agrariër richt zich met de bedrijfsvoering op weidevogels en zij ontvangen daarvoor

een beheervergoeding gedurende een periode van 15 jaar. Op een weidevogelboerderij krijgt de natuur voorrang. Weidevogels, vlinders, kikkers en andere dieren zijn even belangrijk als koeien. De agrariër heeft daardoor weer de mogelijkheid zich te onderscheiden door producten te vermarkten als bijvoorbeeld weidevogelmelk of -kaas.

Om de boeren te ondersteunen tijdens de uitvoering en het beheer ten gunste van het compensatieproject, worden diverse workshops gehouden over kruidenrijkdom, kwaliteit van bodem, opzetten van waterpeil en hoe een optimaal leefgebied te creëren voor de weidevogel.

13.8 Samen sterk voor een mooi resultaat!

Met al deze maatregelen hopen wij een positieve bijdrage aan de verbetering van de weidevogelstand te leveren. De afgelopen tijd is er al volop gestart met een aantal van deze maatregelen en de komende tijd volgt de uitvoering van de rest. Met deze mooie samenwerking tussen de Alliantie Markermeerdijken, WLD en de enthousiaste agrariërs werken we aan een mooi resultaat voor de weidevogels.

Niki Wensink is projectleider (agrarisch) natuurbeheer bij Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Water, Land & Dijken.

Uitgave

Landschap Noord-Holland, december 2019

Redactie

Dorien Hoogeboom, Nienke Kwikkel, Johan Stuart,
Wim Tijsen & Frank Visbeen.

Financiering

Provincie Noord-Holland
Nationale Postcode Loterij

Coverfoto's

Voorzijde: grutto's. Foto Menno Schaefer
Achterzijde: grutto. Foto Dennis Schaefer

Vormgeving

Opzet, Santpoort-Zuid

► boerenlandvogels.nu

Fotografen

Dutchphoto	3, 39l, 39r	Michel Geven/Buiten-Beeld	49
Esther van Hecke	84o	Nico Jonker	76
Henk van Bruggen	5, 25	Otto de Vries	21
Henk Veld	85	Peter Stoop	74
Johan Stuart	37, 38, 81	Piet Brouwer	27, 30b
Joke Huijser-Spekken	21, 67o	Ruurd Jelle van der Leij/Buiten-Beeld	48
Kees Dekker	79, 82	Siebold van Breukelen	56b, 56o, 58b, 59l, 60, 61
Kees Scharringa	47, 63	Steve Geelhoed	78
Koos Leek	53	Taco Witte	26
Leo Hofland	70	Walter Menkveld	85
Menno Schaefer	1, 4, 8, 9, 13, 30o, 14, 40, 42, 50b, 50o, 51, 52, 54l, 54r, 55, 57, 58o, 59r, 67b, 69, 88	Wil Doorn-Meyne	12
		Willem Overweg	62, 84b
		Wim Tijsen	20

Wij worden gesteund door

Samen maken we Noord-Holland mooier. Doet u ook mee?

Stichting Landschap Noord-Holland
Postbus 222
1850 AE Heiloo

Tel. 088-00 64 400
info@landschapnoordholland.nl
🖱️ landschapnoordholland.nl

